

Ekonomická univerzita v Bratislave

Národohospodárska fakulta

Katedra sociálneho rozvoja a práce

SOCIÁLNO-EKONOMICKÝ OBZOR

recenzovaný odborný on-line časopis

ČÍSLO 1, MAREC 2014, ROČNÍK 2

ISSN 1339-2387

O časopise:

Sociálno-ekonomický obzor

ISSN 1339-2387

Recenzovaný odborný on-line časopis

Časopis vychádza štvrťročne.

Zameranie časopisu: teoretické a praktické otázky sociálno-ekonomického rozvoja, aktuálne trendy spoločensko-ekonomického vývoja v krajinách EÚ a vo svete.

Príspevky v časopise nie sú honorované.

Za obsahovú stránku príspevku zodpovedá autor príspevku.

Príspevky sa v časopise uverejňujú v slovenskom, českom a anglickom jazyku.

Príspevky sú recenzované minimálne jedným nezávislým odborníkom, ktorého určuje redakčná rada. Redakčná rada si vyhradzuje právo výberu a posúdenia odbornosti príspevku na zaradenie a publikovanie v časopise.

Uzávierka príspevkov: 10. marca, 10. júna, 10. septembra, 10. decembra

Pokyny pre autorov:

Rozsah príspevkov maximálne 12 strán. Príspevok spracovaný podľa pokynov autor zašle elektronicky na emailovú adresu: **seo.ksrp@gmail.com**

Názory, recenzie a informácie sa predkladajú v rozsahu maximálne 4 strán.

Články neprechádzajú jazykovou úpravou.

Vydavateľ:

Katedra sociálneho rozvoja a práce,

NHF EU v Bratislave

Hlavný redaktor: Peter Sika, EU v Bratislave

Výkonný redaktor: Tomáš Pogány, EU v Bratislave

Redakčná rada:

Ján Lisý, EU v Bratislave

Anna Schultzová, EU v Bratislave

Vojtech Krebs, VŠE Praha

Gejza Mihály, Trexima Bratislava

Milan Šimek, VŠB TU Ostrava

Eva Rievajová, EU v Bratislave

Peter Sika, EU v Bratislave

Mária Husáková, EU v Bratislave

Silvia Šipikalová, EU v Bratislave

Stanislav Konečný, EU v Bratislave

Redakčný tajomník: Michal Barta, EU v Bratislave

OBSAH

Andrej Prívvara

SMEROVANIE SOCIÁLNEJ POLITIKY V KRAJINÁCH EÚ V
KONTEXTE EKONOMICKÝCH A SOCIÁLNYCH ZMIEN
THE ORIENTATION OF SOCIAL POLICY IN THE EU COUNTRIES
IN THE CONTEXT OF ECONOMIC AND SOCIAL CHANGES

4

Zuzana Neupauerová

FUNGOVANIE ROZPOČTOVÝCH A FIŠKÁLNYCH RÁD VO
VYBRANÝCH KRAJINÁCH OECD
FUNCTIONING OF THE OF FISCAL AND BUDGET BOARD IN
SELECTED OECD COUNTRIES

14

Martina Kočišová

A NONPARAMETRIC APPROACH OF EFFICIENCY ANALYSIS: AN
EMPIRICAL INVESTIGATION

29

Eva Pongráczová

PILIERE SYSTÉMU SOCIÁLNEHO POISTENIA V MAĎARSKU –
DÔCHODKOVÉ POISTENIE
PILLARS OF SOCIAL INSURANCE SYSTEM IN HUNGARY –
PENSION INSURANCE

40

Jan Mertl

K OTÁZKE ORGANIZACE A POSKYTOVÁNÍ ZDRAVOTNÍ
PÉČE VE VYSPĚLÝCH ZEMÍCH
TO THE QUESTION OF ORGANIZATION AND DELIVERY OF ORGANIZATION
AND DELIVERY OF HEALTH CARE IN DEVELOPED COUNTRIES

48

Pavol Strhár

KVALITA ŽIVOTA DOMÁCNOSTÍ Z POHLADU EKONOMICKEJ
SITUÁCIE V ROKU 2011
HOUSEHOLD QUALITY OF LIFE IN PERSPECTIVE OF ECONOMIC
SITUATION IN YEAR 2011

64

Miroslav Tkáč

NEROVNOSTI PRACOVNÝCH A DISPONIBILNÝCH PRÍJMOV
V SLOVENSKEJ REPUBLIKE PODĽA THEILOVÝCH INDEXOV
INEQUALITY OF INDIVIDUAL LABOUR EARNINGS
AND HOUSEHOLD DISPOSABLE INCOMES BASED ON THEIL INDEXES

73

RECENZIE

Tomáš Pogány

SIKA, P.: NOVÝ ROZMER DÔCHODKOVEJ POLITIKY A REFORMY
V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

85

SMEROVANIE SOCIÁLNEJ POLITIKY V KRAJINÁCH EÚ V KONTEXTE EKONOMICKÝCH A SOCIÁLNYCH ZMIEN

THE ORIENTATION OF SOCIAL POLICY IN THE EU COUNTRIES IN THE CONTEXT OF ECONOMIC AND SOCIAL CHANGES

Andrej Prívara

ABSTRACT

Social issues have had an important place in the European agenda since the signature of the Treaty of Rome in 1957. However, the original orientation has been slowly changing its direction, which has become increasingly apparent in the recent years. Today the EU's position towards social issues is unclear. On the one hand, the EU wants to boost employment, even at the risk of increasing the mass of "poor workers", on the other hand, it wants to combat increasing social disparities and poverty.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: sociálne problémy, sociálne rozdiely, chudobní pracujúci

KEYWORDS: Social issues, social disparities, poor workers

ÚVOD

Sociálne otázky ako také, a zvlášť otázka výšky miezd bola súčasťou európskej agendy už od roku 1957, kedy bola podpísaná Rímska zmluva. Podľa článku 2 Zmluvy o ES si Európske hospodárske spoločenstvo stanovilo za cieľ – dosiahnuť „obnovenie rastu životnej úrovne“. Zmluva okrem „rovnakého odmeňovania“ medzi mužmi a ženami (článok 119) zdôrazňuje najmä nutnosť podporovať (prostredníctvom Európskeho sociálneho fondu) chudobné regióny, aby vysoká miera nezamestnanosti neviedla k znižovaniu miezd.

Avšak už na začiatku 70. rokov dochádza k prvému odklonu od tohto smerovania. Pod tento odklon sa podpísala jednak kríza v roku 1973 (v boji proti ktorej sa pozornosť predstaviteľov monetarizmu sústredila na boj proti inflácii, pričom rast miezd sa považoval za významný inflačný faktor) a jednak vstup Spojeného kráľovstva, Írska a Dánska do EHS.

Za ďalší odklon možno považovať podpísanie Jednotného európskeho aktu v roku 1986. Vytvorenie jednotného trhu bez cieľ malo za následok, že zamestnanci rôznych krajín začali

medzi sebou súťažiť, čím uľahčili mobilitu kapitálu spojenú s delokalizáciou podnikov na miesta, kde boli výrobné náklady najnižšie. Kohézna politika mala umožniť proces konvergenzie, v rámci ktorého sa mali najchudobnejšie regióny postupne približovať k najbohatším regiónom. V skutočnosti však, kvôli nedostatku finančných zdrojov, sa Európa nedokázala vyhnúť prehlbujúcim sa sociálnym nerovnostiam, ani masovej nezamestnanosti.

V Európe sa rozšírila politika mzdovej umiernenosti. Táto politika bola časom inštitucionalizovaná na základe podpisu „sociálnych paktov“ s cieľom posilniť konkurencieschopnosť krajiny prostredníctvom kontroly nákladov na pracovnú silu, ktorá bola získaná výmenou za daňové reformy či sociálnu ochranu (Fajertag, Pochet, 2001).

Obdobie fordizmu sa chýlilo ku koncu: od tohto okamihu boli mzdy zamestnancov nepostačujúce k absorbovaniu produkcie firiem, pričom v čoraz väčšej miere dochádza k financializácii ekonomiky.

1 PROBLÉMY OBNOVY SOCIÁLNEJ ROVNOVÁHY EURÓPSKEJ INTEGRÁCIE

Od roku 1993 sa Európa ocitla, kvôli úsporným opatreniam Maastrichtskej zmluvy (vyššie úrokové sadzby a nižšie verejné výdavky), v hlbokej recesii. V tomto kontexte kládla Delorsova Biela kniha (Commission européenne, 1993) dôraz na potrebu znížiť „nemzdové náklady“. Zníženie odvodov z miezd sledovalo cieľ zvýšenia konkurencieschopnosti európskych firiem v porovnaní s americkými alebo ázijskými konkurentmi, pri zachovaní kúpyschopného dopytu.¹ Navyše, v roku 1994 OECD zverejnila Stratégiu zamestnanosti, ktorá sa zameriava na zvýšenie „flexibility mzdových nákladov“, na zníženie „istoty zamestnania“ a na reformu systému dávok v nezamestnanosti (OCDE, 1994). Všetky členské štáty OECD boli vyzvané k tomu, aby nasledovali príklad Spojeného kráľovstva a Nového Zélandu, kde „zníženie rigidnosti trhu práce“ umožnilo „znížiť štrukturálnu nezamestnanosť“ (OECD, 1996, s. 19).

¹ Tento návrh bol obsiahnutý vo Všeobecných smerniciach pre hospodárske politiky (VSHP), ktoré Európska komisia vydáva od roku 1993. VSHP vytvárajú pre krajiny EÚ isté zásady hospodárskej politiky (Math, 2002). Z právneho hľadiska sú prijímané vo forme odporúčaní Rady EÚ, nie sú teda záväzné.

Vedúci predstavitelia sociálnych demokratov, najmä Tony Blair a Lionel Jospin sa rozhodli podporiť vytvorenie Európskej stratégie zamestnanosti (ESZ). Z inštitucionálneho hľadiska bola ESZ podriadená VSHP (Degryse , Pochet, 2003). Neviedla k obnoveniu sociálnej rovnováhy VSHP a v skutočnosti sa o to ani nesnažila. Jej základná filozofia sa totiž zhodovala s filozofiou Stratégie zamestnanosti OECD: zvýšiť flexibilitu trhu práce, znížiť náklady na pracovnú silu a vyžívať peňažné stimuly (Ravenaud, 2006).

Krajiny Eurozóny, po tom, ako sa vzdali svojej monetárnej politiky, pričom využívanie nástrojov fiškálnej politiky bolo limitované Paktom stability a rastu (Amsterdamská zmluva z roku 1997), mali k dispozícii iba jednu premennú prispôsobovania sa výkyvom konjunktúry. Touto premennou bola mzda.

Európska centrálna banka sa už od svojho vzniku dožadovala možnosti ovplyvňovať mzdové vyjednávania na národnej úrovni, s cieľom zabezpečiť cenovú stabilitu. Do centra svojho záujmu preto umiestnila kontrolu „jednotkové náklady na pracovnú silu“ a vyzývala sociálnych partnerov k zodpovednosti (Dufresne, 2004).

Koniec deväťdesiatych rokov bol poznačený eufóriou: rast miery zamestnanosti znamenal nádej na návrat k „plnej zamestnanosti“ (Pisani-Ferry, 2000). Nadšenie vyplývajúce z viery v „novú ekonomiku“ viedlo vedúcich predstaviteľov EÚ, ktorí sa stretli na summite v Lisabone k presvedčeniu, že z EÚ je možné vytvoriť „najkonkurencieschopnejšiu a najdynamickejšiu znalostnú ekonomiku, schopnú udržateľného hospodárskeho rastu s viac a lepšími pracovnými miestami a s väčšou sociálnou súdržnosťou“ (Conseil européen, 2000).

Na konci roku 2010 sa však už všeobecne konštatuje, že Lisabonská stratégia skončila dvojitém zlyhaním. Za prvé zlyhanie sa považuje skutočnosť, že hlavné ciele Stratégie, ktorými boli vyššia miera zamestnanosti a zvýšenie výdavkov na výskum a vývoj, neboli splnené. Druhé zlyhanie spočíva v neprimeranosti postupov spojených so Stratégiou.

Z uvedených dôvodov bolo rozhodnuté prijať efektívnejšiu stratégiu, s limitovanými cieľmi. Stratégia „Európa 2020“ sa preto zameriava na dosiahnutie „inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu“ (Commission européenne, 2010). Jej hlavnou slabinou však je (tak ako tomu bolo v prípade Lisabonskej stratégie), absencia regulačných právomocí. Navyše, táto stratégia si nekladie za cieľ znížiť sociálnu nerovnosť, ale iba znížiť chudobu.

2 EURÓPSKY SEMESTER A SNAHA VYHNÚŤ SA VNÚTORNEJ NEROVNOVÁHE V EÚ

Počas krízy, ktorá sa začala v roku 2008 sa okrem iného ukázalo, že je nevyhnutné lepšie koordinovať národné hospodárske politiky. V tejto súvislosti sa v roku 2011 zavádza do života tzv. „Európsky semester“. Inými slovami, odteraz musí každý členský štát EÚ pravidelne vypracovávať rozsiahly dokument o svojej hospodárskej politike, nazvaný „národný reformný program“. Následne, po preštudovaní tohto dokumentu, prijme Európska rada na návrh Európskej komisie pre každú krajinu špecifické odporúčania (Degryse, 2012).

Prostriedkom, ktorý má v rámci eurozóny zabrániť makroekonomickej nerovnováhe je tzv. „výstražný mechanizmus“, ktorý bol zavedený v decembri 2011. Jedná sa o dohľad tak nad vonkajšou pozíciou určitej krajiny (saldo obchodnej bilancie, menový kurz,...), ako aj nad jej vnútornou situáciou (verejný a súkromný dlh, objem poskytovaných úverov, zamestnanosť). V oblasti miezd sa od členských krajín EÚ požaduje, aby v nasledujúcich troch rokoch obmedzili rast nominálnych jednotkových nákladov práce na 9% v prípade krajín eurozóny a na 12% v prípade ostatných členských štátov. Za zmienku stojí skutočnosť, že tento cieľ neobsahuje hodnotu spodnej hranice. Inými slovami, cieľom je zabrániť prílišnému rastu miezd, nie zabránenie ich poklesu.

Otázka vývoja miezd je v centre pozornosti aj v „Pakte pre euro plus“, ktorý v marci 2011 podpísalo 23 členských štátov EÚ. Tento pakt volá po odstránení mechanizmov indexácie miezd, po prísnom dohľade na vývoj jednotkových nákladov na pracovnú silu, po otvorení konkurencii v „chránených sektoroch“ a po širšom aplikovaní politiky flexiistoty. Suma sumárum, tento záväzok v prospech rozpočtovej rovnováhy znamená zosilnenie tlaku na mzdy.

V roku 2013 vstúpila do platnosti Zmluva o stabilite a koordinácii, ktorá sa snaží znížiť mieru zadlženosti krajín EÚ. Skutočnosť, že jadrom novej zmluvy je štrukturálny deficit znamená zaujatie odmietavého postoja voči dopytovo orientovaným hospodárskym politikám, ktoré sú považované za hlavného vinníka prehlbovania štrukturálneho deficitu. Takýto postoj však pravdepodobne povedie v Európe k novej recesii (Timbeau, 2012).

Európska komisia vysvetľuje dohľad nad vývojom miezd tým, že vo viacerých členských štátoch Únie v predkrízovom období dochádzalo k tomu, že rast mzdových nákladov

prevyšoval výnosy z rastu produktivity. To viedlo k poklesu konkurencieschopnosti uvedených krajín a uvrhlo ich do krízy. Z tohto dôvodu musia teraz čeliť „štrukturálnej rigidnosti trhu statkov a trhu práce“, aby „nastavenie platov bolo prispôsobené šokom“ (Commission européenne, 2012 a, s. 9).

Tieto štrukturálne zmeny budú tiež prostriedkom v boji proti nezamestnanosti, maximálna miera ktorej by nemala prekročiť úroveň 10%. Podľa Komisie, ak nezamestnanosť rastie v nebývalej miere, tak ako je tomu v Grécku alebo v Španielsku, je tomu tak preto, že ceny a mzdy neklesajú v dostatočnej miere (Commission européenne, 2012 a, s. 14). V tomto duchu je realizovaná aj analýza ECB, podľa ktorej „by prioritou mali byť flexibilné platy“ a posilnenie aktívnych politík boja proti nezamestnanosti, aby „sa zvýšil tlak na znižovanie miezd, vyvíjaný nezamestnanými“ (ECB, 2012, s. 9 – 10).

Logika európskych inštitúcií je teda jasná: zosťriť konkurenciu na trhu práce, aby sa znížili mzdy a tým aj nezamestnanosť. Naproti tomu niektorí ekonómovia, napríklad Gros (2012) upozorňujú na fakt, že zvyšovanie miezd pozorované v okrajových krajinách Únie (Španielsko, Grécko, Portugalsko a Írsko) bolo dôsledkom značného prílevu kapitálu zo severu na juh menovej únie. K obdobnému konštatovaniu dospeli aj Gaulier a kol. (2012), ktorí v rámci krajín eurozóny zaznamenali absenciu súvislosti medzi nákladmi na pracovnú silu a úrovňou exportu. Rovnako tiež Artus (2012) predpokladá, že platová deflácia je odsúdená na neúspech a riešenie problému nižšej produktivity Európy v porovnaní s USA vidí vo zvyšovaní vzdelanostnej úrovne obyvateľstva a v raste objemu inovácií. Za zmienku stojí tiež práca, ktorá vyšla pod vedením Van Treecka a Sturna (2012), v ktorej sa poukazuje na absenciu vzájomnej súvislosti medzi stupňom legislatívnej ochrany trhu práce a trhu statkov na jednej strane a saldom obchodnej bilancie na strane druhej. Van Treeck a Sturn sa preto nazdávajú, že z ekonomického hľadiska je zbytočné pristúpiť k „štrukturálnym reformám“ a zároveň je to nebezpečné tak z hľadiska sociálneho ako aj politického, príkladom čoho môže byť prípad Nemecka, a to aj napriek tomu, že je európskymi inštitúciami prezentovaný ako model, ktorý by ostatné krajiny mali nasledovať.

3 POZÍCIA EÚ VO VZŤAHU K SOCIÁLNYM OTÁZKAM

Európska komisia odhaduje, že „nastavenie minimálnych miezd môže pomôcť predísť zvyšovaniu počtu chudobných pracujúcich, pričom je dôležité, aby zaručilo kvalitu daných pracovných miest“ (Commission européenne, 2012 b, s. 10). Uvedené však platí len po

splnení dvoch predpokladov. Prvým predpokladom je, že k tomu, aby sa zabezpečila „uspokojivá úroveň dopytu po pracovnej sile, musia byť minimálne mzdy diferencované podľa kategórie pracovníkov a regulovateľné podľa stavu konjunktúry“ (Commission européenne, 2012 b, s. 11). Druhým predpokladom je, že minimálna mzda nemôže byť vysoká, pretože to predstavuje „hendikep pre perspektívu zamestnateľnosti, najmä pre najzraniteľnejšie skupiny“ (tamtiež, s. 20).

Táto nejednoznačná analýza nadväzuje na analýzu uskutočnenú ILO, OECD, MMF a Svetovou bankou (ILO, IMF, OECD, World Bank, 2012), v ktorej sa zdôrazňujú pozitívne efekty minimálnej mzdy: zvýšenie zamestnanosti, zníženie chudoby, podpora dopytu.... Podľa týchto organizácií by minimálna mzda mala dosahovať hodnotu od 30 do 40% úrovne priemernej mzdy. Avšak v realite sa vo väčšine európskych krajín pohybuje minimálna mzda nad týmito hodnotami – od 45% v Poľsku po približne 60% vo Francúzsku; len Česká republika a Estónsko spĺňajú hodnotu hornej hranice, t.j. 40% (Janssen, 2012)

Celková logika Komisie je teda asi taká, že stanovenie minimálnej mzdy je potrebné k tomu, aby sa zabránilo chudobe, ale táto mzda musí byť stanovená v prípade najzraniteľnejších kategórií pracovníkov na veľmi nízkej úrovni, musí sa tiež prispôbiť vývoju konjunktúry a miestnym špecifikám a nemôže sa vo vzťahu k priemernej mzde zvyšovať. Európska konfederácia odborových zväzov nedokáže presadiť požiadavku minimálnej európskej mzdy. Odbory, ktoré podporujú myšlienku minimálnej európskej mzdy (Francúzsko, Nemecko a Veľká Británia) narážajú na odpor tých krajín, ktoré si želajú zachovať autonómiu mzdových vyjednávaní a/alebo tých krajín, ktoré sa obávajú úpravy minimálnej mzdy smerom nadol (Taliansko a škandinávské krajiny) (Dufresne, 2012).

Celkovo je teda pozícia EÚ vo vzťahu k sociálnym otázkam nejasná: na jednej strane vyčíta sociálne orientovaným krajinám (Švédsko) ich príliš vysoké odvody z miezd, na druhej strane vyslovuje ľútosť nad tým, že krajiny, ktoré ich nemajú (Spojené kráľovstvo, Poľsko) zažívajú veľkú chudobu.

Pre EÚ je zníženie chudoby prioritou. Preto Európska rada vyzvala Spojené kráľovstvo k uisteniu sa, že zníženie sociálnych výdavkov v rokoch 2014-2015 o 18 miliárd libier, „nebude viesť k zvýšeniu chudoby detí“ (Council of the European Union, 2012). Komisia má totiž obavy z obrovského nárastu chudoby, ktorý by mal postihnúť, oproti roku 2013, ďalších 600 000 detí a 800 000 dospelých. Európska komisia vyčíta Spojenému kráľovstvu nízku

úroveň kvalifikácie mnohých pracovníkov, ťažkosti v oblasti prístupu k starostlivosti o deti, prílišnú váhu dočasných zamestnaní, zvyšovanie chudoby... Skrátka, vyčíta mu, že má vlastnosti liberálnej krajiny, ktoré sama odporúča aj ostatným krajinám.

Poľsku zase Európska komisia vyčíta „chudobných pracujúcich“, nízku minimálnu mzdu a prísne pravidlá pri priznávaní sociálnych dávok. Na druhej strane však Poľsko chváli za jeho nízke dane zo mzdy, ako aj za dostatočne flexibilnú legislatívu na trhu práce (European Commission Staff, 2012, s. 14). Pritom od Poľska žiada ešte viac spružniť jeho pracovné zmluvy, a to predĺžením skúšobnej doby pred pracovnou zmluvou na dobu neurčitú, aby sa znížil podiel chudobných pracujúcich. Inými slovami, ak je chudoba problém, jeho riešením je ďalšie obmedzenie práv pracujúcich.

Toto liberálne riešenie sociálnych problémov je ešte výraznejšie v prípade krajín, ktoré sú objektom prísneho dohľadu, z dôvodu pomoci, ktorá im bola poskytnutá (Grécko, Írsko, Portugalsko, Rumunsko). Napríklad, v roku 2011 a 2012 sa od Grécka požadovalo, aby vo verejnom sektore používalo jednotnú mzdovú tabuľku, aby zreformovalo systém mzdového vyjednávania v súkromnom sektore a aby znížilo mzdy v určitých sektoroch (Council of the European Union, 2012). S potešením sa prijíma fakt, že došlo k zníženiu minimálnej mzdy (zo 750 eur na 600 eur) a platov úradníkov štátnej správy (od 25% do 40%, v závislosti od príslušnej kategórie). V prípade Grécka chce Komisia celkovo dosiahnuť v priebehu 3 rokov až 15% zníženie nákladov na pracovnú silu.

Nezvýši toto všetko chudobu? Áno, priznáva sa v dokumente. Ale je to iba dočasné: „Hospodárska kríza a konsolidačné fiškálne opatrenia, ktoré po nej nasledovali, zhoršili schopnosť Grécka dosiahnuť ciele stratégie „Európa 2020“, zvlášť v oblasti zamestnanosti a chudoby. Napriek tomu sa očakáva, že štrukturálne reformy, hlavne tie, ktoré sú namierené na trh práce, liberalizáciu viacerých sektorov, ako aj viaceré opatrenia, ktoré zlepšujú podnikateľské prostredie, umožnia zvýšiť konkurenciu, produktivitu a zamestnanosť a znížiť výrobné náklady a tak povedú, v strednodobom horizonte, k zvýšeniu zamestnanosti, k stagnácii chudoby a sociálneho vylúčenia.“ (European Commission Staff, 2012, s. 9).

ZÁVER

Podľa OECD by bolo vhodné ľuďom vysvetliť, že dosiahnutie vyššej miery zamestnanosti, aj za cenu nízkych miezd, umožní v istom časovom horizonte zlepšiť ekonomickú situáciu danej krajiny a následne zmierniť existujúce sociálne rozdiely. Navrhované reformy by teda mali súčasne zvýšiť efektívnosť i spravodlivosť.

Ako však vytvoriť koalície, ktoré by podporovali tieto reformy? Jednu z ciest ponúka vo svojej práci Morrisson, podľa ktorého „ekonomický úspech realizácie reforiem závisí od ich politickej uskutočniteľnosti.“ (Morrisson, 1996, s. 6). Z tohto dôvodu odporúča, aby sa pri realizácii hospodárskej politiky vedenej bezprostredne po finančnej kríze „postupovalo šikovne a aby sa na zníženie reálnych miezd využila inflácia“. Odporúča tiež „robiť ústupky niektorým pracovníkom štátnej správy, ale nie všetkým, aby sa predišlo vytvoreniu spoločného frontu proti vláde“ (tamtiež, s. 38). Podľa neho, aj ten najodôvodnenejší stabilizačný plán môže stroskotať, ak sa stane súčasťou politického boja.

V tejto súvislosti Morrisson ešte poznamenáva, že k dosiahnutiu politického úspechu nestačí mať pravdu z ekonomického hľadiska. EÚ je však presvedčená, že z ekonomického hľadiska má pravdu. Podľa nej je dokázané, že niet iného riešenia na európsku nezamestnanosť ako chudoba, sociálna nerovnosť a dočasnosť. V skutočnosti to však nestačí. Ak chce EÚ uspieť vo svojom postupe štrukturálnych reforiem európskych ekonomík, musí nájsť také koalície, ktoré jej postup podporia.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Artus, P. 2012. Problèmes structurels de la zone euro: plus que la compétitivité-coût, c'est le progrès technique qui compte. In *Flash Natixis*, n. 619, 19 septembre 2012.
2. Commission européenne. 1993. *Croissance, compétitivité, emploi. Les défis et les pistes pour entrer dans le XXIe siècle*. Livre blanc, COM (93) 700, décembre 1993.
3. Commission européenne. 2010. *Une stratégie pour une croissance intelligente, durable et inclusive*. COM (2010) 2020, 3 mars 2010.
4. Commission européenne. 2012a. *Rapport sur le mécanisme d'alerte*. COM (2012) 68 final, 14 février 2012.
5. Commission européenne. 2012b. *Vers une reprise génératrice d'emplois*. COM (2012) 173 final, 18 avril 2012.
6. Conseil européen. 2000. *Conclusions de la présidence*. Bruxelles, 23 mars 2000.

7. Council of the European Union. 2012. *Council Recommendation on the National Reform Programme 2012 of the United Kingdom and Delivering a Council Opinion on the Stability Programme of the United Kingdom, 2012-2017*. 11276/12, July 6 2012.
8. Degryse, C. 2012. La nouvelle gouvernance économique européenne. In *Courrier hebdomadaire*. CRISP, Bruxelles, N. 2148-2149.
9. Degryse, C., Pochet, P. 2003. La nouvelle stratégie européenne pour l'emploi. In *Revue belge de sécurité sociale*. 2e trimestre, p.583-601.
10. Dufresne, A. 2004. Le discours de la BCE concernant les aspects sociaux. In Purnelle, G., Fairon, C., Dister, A (dir.) *Le poids des mots*. Actes du colloque, 7es Journées internationales d'Analyses statistiques des données textuelles, 10.12 marx, Louvain la Neuve, Presses universitaires, Belgique, p. 373-381.
11. Dufresne, A. 2012. Historire et perspectives de la coordination salariale à l'échelle européenne. *Eurotimes*, n. 13, p. 11-26.
12. European Commission Staff. 2012. *Assessment of the 2012 National Reform Programme and Convergence Programme for Poland*. Working Document, SWD (2012) 323 final, May 30.
13. Fajertag, G., Pochet, P. (dir.) (2001). *La nouvelle dynamique des pactes sociaux en Europe*. Bruxelles, ETIU, vol. 26.
14. Gaulier, G., Taglioni, D., Vicard V. 2012. Tradable Sectors in Eurozone Periphery Countries Did Not Underperform in the 2000s, voxu. org., July 19.
15. Gros D. 2012. Macroeconomic Imbalances in the Euro Area: Sympton or Cause of the Crisis? In *CEPS Policy Brief*, n. 266, April
16. ILO, IMF, OECD, World Bank. 2012. Boosting Jobs and Living Standards in G20 Countries, June.
17. Janssen, R. 2012. Minimum Wages in Europe Under Pressure. In *Social Europe Journal*, October 9.
18. Math, A. 2002. Les grandes orientations de politique économique et d'emploi: quelles inflexions? In *Chroniques internationale de l'IRES*, n. spécial „Retournement conjoncturel et emploi, n. 78, septembre, p. 1-12.
19. Morisson, C. 1996. La faisabilité politique de l'ajustement. In *Cahier de politique économique*, n. 13, Paris, Centre de développement de l'OCDE.
20. OCDE. 1994. *Etude de l'OCDE sur l'emploi*. Paris, 1994.
21. OCDE. 1996. *Pushing Ahead with the Strategy*. Paris, 1996.

22. Pisani-Ferry, J. 2000. *Plein emploi*, rapport du Conseil d'analyse économique, n. 30, Paris, La Documentation française, 2000.
23. Raveaud, G. 2005. L'évaluation des politiques d'emploi nationales par la Commission européenne: qui gagne perd? In Chatel, E., Kirat, T., Salais, R. (dir.), *L'action publique et ses dispositifs*. Paris, L'Harmattan, p. 225-244.
24. Timbeau, X. (dir.) (2012). Les infortunes de la vertu. Perspectives économiques 2012-2013 pour l'économie européenne. In *Revue de l'OFCE*, n. 123, octobre 2012.
25. Van Treeck, T., Sturn, S. 2012. Income Inequality as a Cause of the Great Recession? A Survey of Current Debates. In *Conditions of Work and Employment Series Working Paper*, n. 39, Geneva, OIT.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Andrej Prívara, Ing., PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave

KSRP NHF

andy.privara@gmail.com

FUNGOVANIE ROZPOČTOVÝCH A FIŠKÁLNYCH RÁD VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH OECD¹

FUNCTIONING OF THE OF FISCAL AND BUDGET BOARD IN SELECTED OECD COUNTRIES

Zuzana Neupauerová

ABSTRACT

The balanced and sustainable macroeconomic situation based on strict compliance with the Maastricht criteria, but requires responsible handling of public finances, the close monitoring of the implementation as well as long-term fiscal responsibility. The functioning in the present contribution we will discuss alternatives to the Council for Budget Responsibility in the Slovak Republic, and in selected European OECD countries. We will consider the organizational structure of the various boards, lists of executives, like competence itself and the way it monitors the management of public finances, the reports to be compiled.

KEYWORDS: Budget Board, Fiscal Council, deficit, budget responsibility, public finance

ÚVOD

Vyvážená a udržateľná makroekonomická situácia sa zakladá na striktnom dodržaní maastrichtských kritérií, ktoré však vyžadujú zodpovednú manipuláciu s verejnými financiami, ich dôsledné monitorovanie a tiež plnenie dlhodobého horizontu rozpočtovej zodpovednosti. V predkladanom príspevku sa budeme venovať alternatívam Rady pre rozpočtovú zodpovednosť na území Slovenskej republiky, a to vo vybraných európskych krajinách OECD. Priblížime si organizačnú štruktúru v jednotlivých radoch, uvedieme vedúcich pracovníkov, samotné kompetencie rád a spôsob akým monitorujú stav a hospodárenie s verejnými financiami, prípadne správy, ktoré vypracovávajú.

„Rada pre rozpočtovú zodpovednosť vznikla v roku 2012 ako nezávislý orgán monitorovania a hodnotenia vývoja hospodárenia Slovenskej republiky. Poskytovať verejnosti odborné, komplexné a politicky neprifarbené informácie o vývoji verejných financií je dôležitou súčasťou nového fiškálneho rámca tak na národnej ako aj na európskej úrovni. Slovensko sa vznikom

¹ Príspevok vznikol ako výstup z projektu VEGA 1/0838/14 Dlhové epizódy, fiškálna politika a fiškálne pravidlá. Zodpovedný vedúci: Ochoťnický Pavol, prof., Ing., CSc.

RRZ zaradilo do skupiny 15 krajín OECD, ktoré podobnú inštitúciu už zriadili.“² Jednotlivé rady budeme postupne detailne charakterizovať a porovnáme aký prínos malo ich zriadenie vo vzťahu k ozdraveniu verejných financií. Cieľom rozpočtovej rady je, vychádzajúc zo zákona o rozpočtovej zodpovednosti: „dosiahnuť dlhodobú udržateľnosť hospodárenia Slovenskej republiky, posilniť transparentnosť a efektívnosť vynakladania verejných prostriedkov, podporiť dlhodobú konkurencieschopnosť Slovenskej republiky s prihliadnutím na požiadavku ekonomickej a sociálnej spravodlivosti a solidarity medzi súčasnými a budúcimi generáciami.“³

V nasledujúcej tabuľke č. 1 poukážeme na koncepciu zákona o rozpočtovej zodpovednosti a vytýčime piliere, na ktorých daný zákon stavia a ktoré prostredníctvom Rady pre rozpočtovú zodpovednosť vykonáva.

Tabuľka č. 1 : Koncepcia zákona o rozpočtovej zodpovednosti

ÚSTAVNÝ ZÁKON O ROZPOČTOVEJ ZODPOVEDNOSTI č. 493 /2011 Z. z.			
RADA PRE ROZPOČTOVÚ ZODPOVEDNOSŤ			
Dlhodobá udržateľnosť verejných financií	Pravidlá rozpočtovej zodpovednosti	Pravidlá rozpočtovej transparentnosti	Monitoring vývoja verejných financií
Dôchodkové systémy a zdravotníctvo	limit dlhu verejnej správy	prognózy daňových a odvodových príjmov	hodnotenie strednodobých rozpočtových cieľov na roky 2014 až 2016
Významné výdavkové programy	osobitné ustanovenia pre územnú samosprávu	makroekonomické prognózy	
podmienené záväzky	ukazovateľ dlhodobej udržateľnosti	programové rozpočtovanie subjektov verejnej správy	
makroekonomické šoky	limit verejných výdavkov	rozpočet verejnej správy a súhrnná výročná správa SR	

Zdroj: Vlastné spracovanie, podľa RRZ, dostupné na: < www.rozpocctovarada.sk >

² ŠRAMKO, I. 2013. *Rada pre rozpočtovú zodpovednosť*. [online]. 2013. [cit. 2014-03-30] Dostupné na internete: < <http://www.rozpocctovarada.sk/svk/home> >

³ Ústavný zákon o rozpočtovej zodpovednosti, Zbierka zákonov č. 493/2011 [online]. 2013. [cit. 2014-03-30] Dostupné na internete: < <http://jaspi.justice.gov.sk> >

V tabuľke vidíme istú hierarchiu, respektíve postupnosť, plnenia zákona o rozpočtovej zodpovednosti. Zákomom sa zriaďuje nezávislá Rada pre rozpočtovú zodpovednosť, ktorá vykonáva dohľad nad plnením jednotlivých cieľov, zobrazených v bielych oknách tabuľky. Prvým cieľom je udržanie dlhodobej úrovne verejných financií, kde RRZ vyhodnocuje a vníma pozitívne i negatívne vplyvy prijatých opatrení vyplývajúcich z legislatívy, pričom najväčší a dlhodobý vplyv na verejné financie majú práve vymenované ukazovatele v schéme. Na základe týchto indikátorov následne Rada vypracováva Správu o dlhodobej udržateľnosti verejných financií.

1 THE OFFICE FOR BUDGET RESPONSIBILITY (OBR) – VEĽKÁ BRITÁNIA

Kancelária pre rozpočtovú zodpovednosť vo Veľkej Británii (*d'alej „OBR“*) bola vytvorená v roku 2010 s cieľom zabezpečiť nezávislú a hodnovernú analýzu britských verejných financií. Podobne ako RRZ na Slovensku je jednou z nezávislých fiškálnych strážcov na svete, pričom ich počet narastá.

Ako autonómna inštitúcia plní OBR na území celej Veľkej Británie štyri základné funkcie:

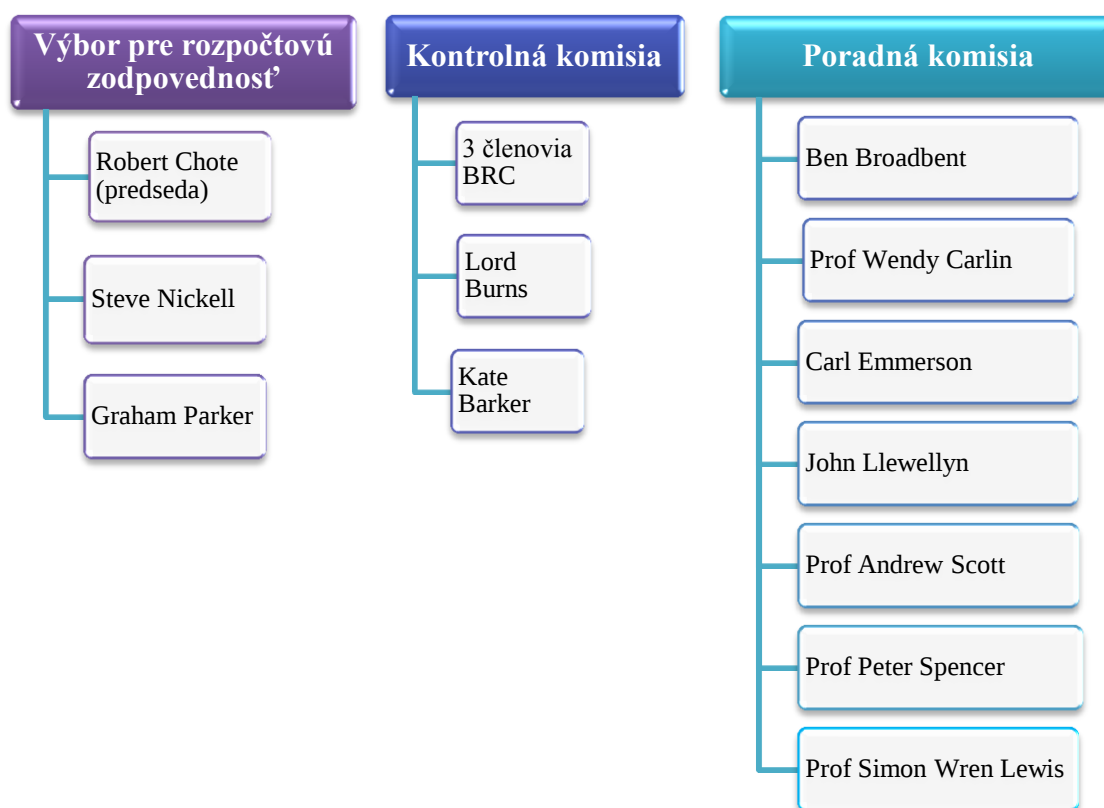
1. Dvakrát ročne, publikuje päťročné prognózy stavu verejných financií a pravdepodobný fiškálny výhľad, pričom objasňuje možný vplyv daňových a výdavkových opatrení. Táto publikácia sa nazýva Ekonomický a fiškálny výhľad (*d'alej „EFO“*) a vychádza zvyčajne v marci a na konci novembra.
2. Nakoľko si vláda vytýčila dva strednodobé fiškálne ciele, a síce docielenie vyrovnaného rozpočtu s výhľadom na päť rokov, pričom bude očistený od hospodárskych cyklov, druhým cieľom je zabezpečiť klesanie čistého dlhu verejného sektora do roku 2015, prípadne do roku 2016. V publikácii EFO bilancujú, či je pravdepodobnosť dosiahnutia týchto stanovených cieľov, prihliadajúc na súčasnú politiku, reálna aspoň na 50%. Vzhľadom na pochybnosti spojené s fiškálnymi predpoveďami sa overuje, či je táto pravdepodobnosť vôbec uskutočniteľná a pragmatická.
3. Preverovať a následne v EFO publikovať, či je hospodárenie Ministerstva financií adekvátne a kalkulácia výdavkových a daňových opatrení je opodstatnená a reálna. Návrhy podliehajú vysokému stupňu kontroly a až následne sa publikujú v Ekonomickom a fiškálnom výhľade.
4. Hodnotiť úroveň dlhodobej udržateľnosti verejných financií. Táto funkcia sa realizuje prostredníctvom Výročnej správy o fiškálnej udržateľnosti, ktorá stanovuje dlhodobé predikcie pre rôzne kategórie výdavkov, príjmov a finančných transakcií a posudzuje, či nadobúdajú udržateľnú úroveň verejného dlhu.⁴

⁴ Spracované podľa: The Office for Budget Responsibility, dostupné na: <<http://budgetresponsibility.org.uk/about-the-obr/what-we-do/>>

Pri vykonávaní vyššie charakterizovaných funkcií musí OBR vypracovávať množstvo materiálov, publikácií, výskumných správ a analýz, ktoré zachytávajú aktuálne správy o udržateľnosti verejných financií. Medzi najdôležitejšie publikácie OBR zaradujeme Ekonomický a fiškálny výhľad, Výročnú správu o fiškálnej udržateľnosti, Hodnotiacu správu, rôzne informačné materiály, diskusné príspevky, working papers a rôzne príležitostné správy a hodnotenia na mesačnej báze. Dostupnosť týchto informácií pre širokú verejnosť je jedným z jej najdôležitejších poslanií.

Organizačná štruktúra Kancelárie pre rozpočtovú zodpovednosť je členitejšia, celkovo pozostáva zo sedemnástich členov, pričom je majoritne vedená Andym Kingom. Na nasledujúcej schéme 1 poukazujeme na jej usporiadanie a základných predstaviteľov spolu s predsedom OBR.

Schéma 1: Organizačná štruktúra Kancelárie pre rozpočtovú zodpovednosť - VB

Zdroj: Vlastné spracovanie, podľa: <http://budgetresponsibility.org.uk/>

Výkonný orgán zodpovedajúci za plnenie základných funkcií OBR, ktoré uvádzame vyššie v texte je tvorený tromi členmi, ktorí predstavujú Výbor pre rozpočtovú zodpovednosť (Budget Responsibility Committee – ďalej „BRC“).

Kontrolný orgán je zastúpený prostredníctvom Kontrolnej komisie OBR, ktorá pozostáva z troch členov BRC a dvoch nevýkonných členov. Poradným orgánom OBR je Poradná komisia ekonomických a daňových odborníkov, ktorá na pravidelných schôdzach upozorňuje a napomáha v oblastiach analytických metód.

2 SWEDISH FISCAL POLICY COUNCIL (FPC) - ŠVÉDSKO

Rada pre fiškálnu politiku vo Švédsku (*d'alej „FPC“*) vznikla ako vládna agentúra 1. augusta 2007 a jej majoritnou činnosťou je poskytovať nezávislé hodnotenie, vládou realizovanej fiškálnej politiky. Rada má adekvátne preskúmať a zhodnotiť, do akej miery sú vládou navrhované fiškálne a ekonomické ciele dosiahnuté, a tým prispieť k väčšej transparentnosti a účinnosti hospodárskej politiky ako celku.

V závislosti od uvedenej funkcie, FCP skúma a následne posudzuje, v akom rozsahu sú dosiahnuté ciele fiškálnej a hospodárskej politiky. Medzi tieto ciele patrí:

- dlhodobý udržateľný stav verejných financií,
- rozpočtové ciele, predovšetkým stanovenie výdavkového stropu,
- dosiahnutie rozpočtového prebytku,
- monitorovanie transparentnosti štátneho rozpočtu,
- analýza dopadu fiškálnej politiky na celkový blahobyt krajiny v krátkodobom a dlhodobom horizonte,
- dosiahnutie dlhodobého udržateľnej vysokej miery zamestnanosti,
- docielenie konzistentnosti fiškálnej politiky a cyklického vývoja ekonomiky.⁵

Okrem uvedených základných úloh a cieľov sa Rada snaží dosiahnuť transparentný štátny rozpočet, na základe ktorého bude vyhodnocovanie kvality ekonomických prognóz a modelov efektívnejšie, čo vedie zároveň k stimulácii verejnej diskusie o hospodárskej politike krajiny. Zhodnotenie naplnenia uvedených cieľov Rada uvádza každoročne vo svojej výročnej práve, najneskôr k 15. máju. Výnimkou je rok, kedy sa konajú voľby do Európskeho parlamentu, kedy sa výročná správa musí predložiť do 10. mája. Dôležité je podotknúť, že výročná správa je každoročne začiatkom mája predložená Ministerstvu financií vo Švédsku, na ktorého čele v súčasnosti stojí Anders Borg. Parlament, čiže The Riksdag následne využíva túto výročnú správu na hodnotenie celkového aspektu fiškálnej politiky vlády, pozostávajúcej z dvadsiatich štyroch ministerstiev. Okrem avizovanej výročnej správy, Rada organizuje množstvo

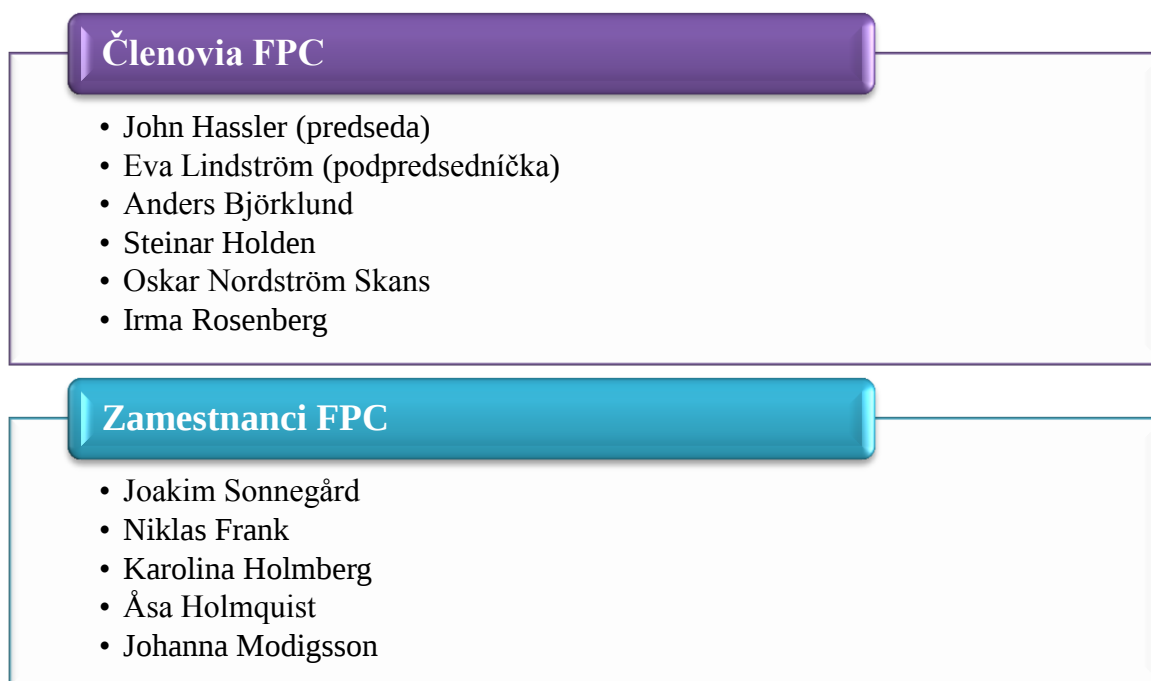
⁵ Spracované podľa: The Swedish Fiscal Policy Council, dostupné na:
<<http://www.finanspolitiskaradet.se/english/swedishfiscalfpccouncil/abouttheswedishfpc.4.6f04e222115f0dd09ea8000950.html>>

konferencií, vydáva rôzne dokumenty a štúdie, ktoré ozrejmujú aktuálne stanovisko fiškálnej politiky krajiny.

Organizačná štruktúra Rady pre fiškálnu politiku vo Švédsku sa skladá zo šiestich členov a piatich ďalších zamestnancov. Všetci členovia sú menovaní do svojich funkcií vládou na podnet Rady pre fiškálnu politiku na presne stanovenú dobu. Predseda je volený na obdobie maximálne šiestich po sebe nasledujúcich rokov a funkčné obdobie ostatných členov Rady trvá tri roky. Člen Rady, ktorý nie je predsedom, však môže byť v nasledujúcom funkčnom období nominovaný na predsedu, a tým neplatí podmienka striktne daného trojročného obdobia, ale automaticky sa obdobie predlžuje na dobu šiestich rokov. Všetky návrhy týkajúce sa funkcií musia byť predložené vláde najneskôr tri mesiace pred termínom vypršania funkčného obdobia.⁶

V nasledujúcej schéme 2 môžeme vidieť prehľad aktuálnych predstaviteľov a zamestnancov Rady pre fiškálnu politiku vo Švédsku.

Schéma 2: Organizačná štruktúra Rady pre fiškálnu politiku - Švédsko

Zdroj: Vlastné spracovanie, podľa: <http://www.finanspolitiskaradet.se/>

Všetci členovia Rady, vrátane ostatných zamestnancov sú kvalifikovaní pracovníci v oblasti ekonómie, hospodárskej a fiškálnej politiky, pričom sa kladie dôraz na ich výsledky z praxe, kde

⁶ Swedish Fiscal Policy Council, 2013. *Fiscal Policy Council Report 2013*, [online]. cit. [2014-02-20]. Dostupné na: <<http://www.finanspolitiskaradet.se/download/18.1b89d9140c56bc4c73b70/1378219272657/Swedish+Fiscal+Policy+2013.pdf>>

nadobudli množstvo prínosných skúseností a odborných znalostí. Zaujímavosťou je snaha docieľiť v zastúpení Rady rovnaký pomer mužov a žien.

3 IRISH FISCAL ADVISORY COUNCIL - ÍRSKO

Írsky fiškálny poradný výbor je nezávislým štatutárnym orgánom, ktorého účelom je poskytnúť nezávisle hodnotenie oficiálnych rozpočtových prognóz a súčasne posúdiť mieru splnenia vopred stanovených cieľov fiškálnej politiky. Jej založenie je datované na júl 2011, no oficiálne fungovanie však začalo až súbežne s platnosťou Zákona o fiškálnej zodpovednosti, v decembri roku 2012, kedy Írsko prebiehalo procesom širšieho programu rozpočtových reforiem.

Medzi hlavné úlohy Írskej fiškálnej poradnej Rady patrí nezávislé posudzovanie, hodnotenie a následné verejné vyjadrenie, či írská vláda plní svoje rozpočtové ciele v takej miere, v akej si ich na dané obdobie stanovila. Posudzuje sa taktiež primeranosť makroekonomických návrhov a projekcií vlády, predpokladaných rozpočtových výhládov a dodržiavanie fiškálnych pravidiel. V spolupráci s Ministerstvom financií vypracováva dvakrát ročne makroekonomické a rozpočtové prognózy, ktoré vedú k posilneniu fiškálnej politiky vlády a zároveň ju usmerňujú, aby hospodárenie s verejnými financiami viedlo k ich obozretnému riadeniu. Súčasne sleduje, či sú dodržiavané rozpočtové pravidlá v súlade s legislatívou, prihliadnuc na Pakt stability a rastu a Zákona o fiškálnej zodpovednosti. Rozpočtové pravidlá vyžadujú, aby štátny rozpočet vykazoval prebytok, prípadne aby sa udržal v rovnováhe a nadobúdal rastúci charakter a zabránil tak vznikaníu hospodárskych útlmov.⁷

Írská fiškálna poradná Rada publikuje viacero druhov hodnotiacich správ, prognóz a dokumentov, pričom každoročne predkladá dve najdôležitejšie, a to:

A. Fiškálna hodnotiacia správa

je správa, ktorá zhodnocuje makroekonomické a rozpočtové prognózy stanovené vládou na príslušný rozpočtový rok ako aj dvojročný výhľad a predikciu ekonomickej situácie krajiny, pričom prihliada na dodržiavanie fiškálnych pravidiel stanovených írskou legislatívou,

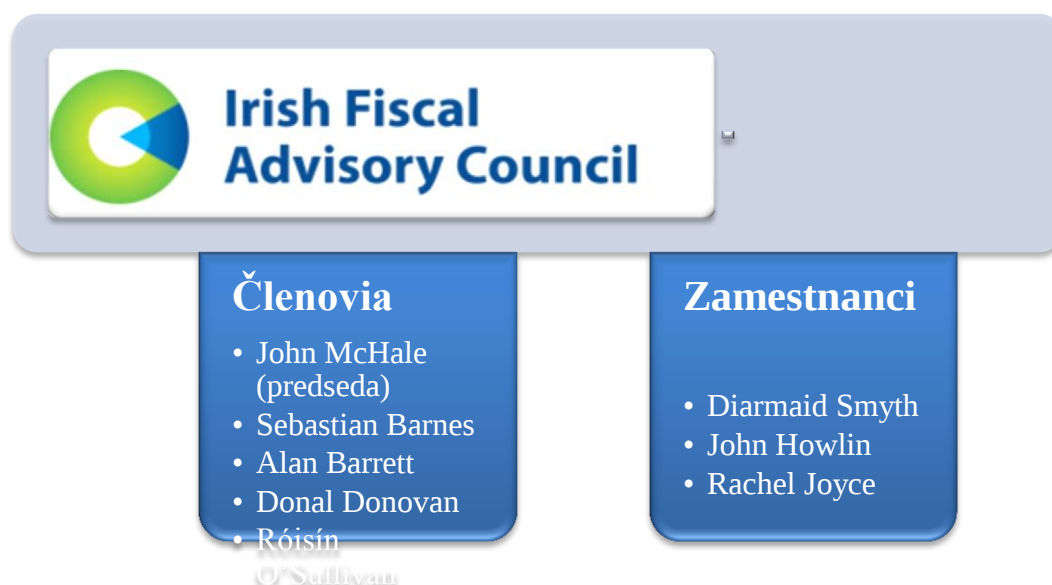
B. Perspektíva finančnej pozície vlády

tento dokument poskytuje komplexnú analýzu finančnej situácie vlády, pričom sa zameriava na vývoj finančných aktív a pasív a zhodnocuje dopad finančnej krízy.

Rada pôsobí nielen ako nezávislá hodnotiacia inštitúcia, ale aj ako podporný orgán, ktorý zabezpečuje implementáciu národných a európskych fiškálnych pravidiel do praxe. Organizačná štruktúra Rady pozostáva z piatich členov, vrátane predsedu. Jednotlivých zástupcov môžeme vidieť na schéme 3.

⁷ Spracované podľa: The Irish Fiscal Advisory Council, dostupné na: < <http://www.fiscalcouncil.ie/fiscal-responsibility-act/> >

Schéma 3: Organizačná štruktúra Írskej fiškálnej podpornej Rady

Zdroj: Vlastné spracovanie, podľa: <http://www.fiscalcouncil.ie/>

Všetci členovia sú do štvorročného funkčného obdobia menovaní ministrom financií, na základe ich skúsenosti, kvalifikácie a schopností v domácom i medzinárodnom meradle. Členovia Rady nemôžu vykonávať svoju činnosť viac než dve funkčné obdobia po sebe, pričom odstúpiť z funkcie môžu kedykoľvek počas jej trvania. Okrem členov Rady prispievajú k ekonomickej a administratívnej činnosti aj ďalší traja zamestnanci, no v blízkej budúcnosti by sa ich počet mal zvýšiť na päť.

4 THE COUNCIL OF ECONOMIC EXPERTS - NEMECKO

Rada ekonomických odborníkov v Nemecku bola zriadená v roku 1963 ako poradný orgán v otázkach hospodárskej politiky, pričom jej prioritným cieľom je posúdiť makroekonomický vývoj Nemecka. Okrem poskytovania nezávislých analýz a odporúčaní, vytvára, na základe relevantných informácií, prognózy o možnom ekonomickom vývoji krajiny. Vzhľadom na svoju poradenskú a hodnotiacu činnosť publikuje správy a hodnotenia, ktoré sa stali neoddeliteľnou súčasťou tvorby nemeckej hospodárskej politiky a majú výrazný vplyv na niektoré politické rozhodnutia v krajine.⁸

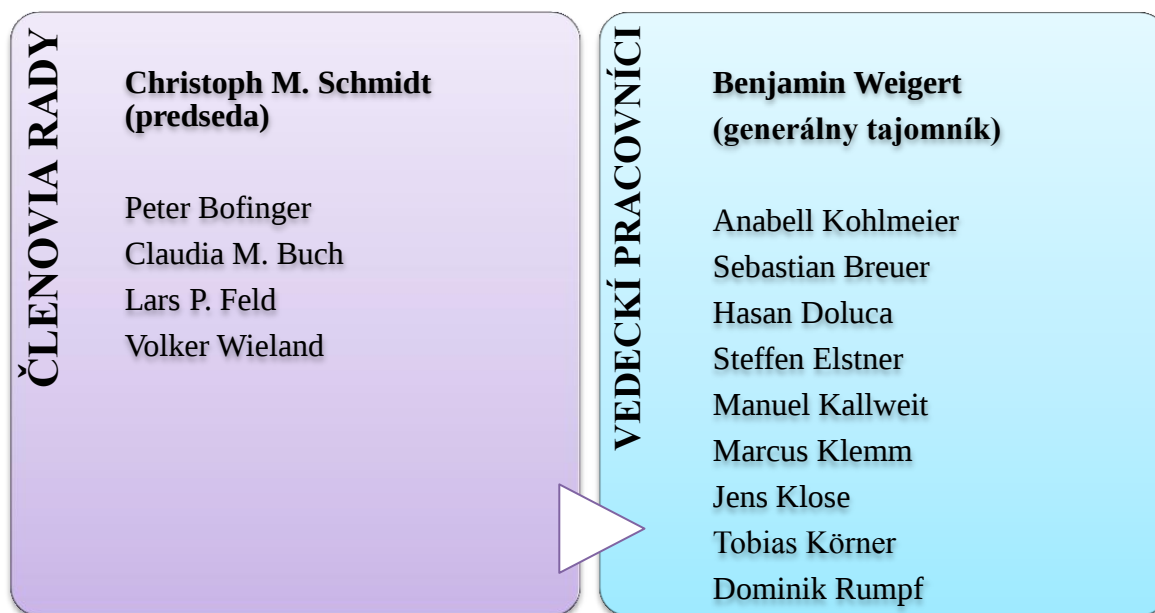
Medzi jej kompetencie spadá nielen analýza súčasnej ekonomickej situácie a jej pravdepodobný vývoj, ale zároveň skúma spôsoby a prostriedky na zabezpečenie stabilného a primeraného rastu v rámci trhového hospodárstva. Okrem iného sa súčasne usiluje zachovať vysokú zamestnanosť, udržiavať cenovú stabilitu a zabezpečovať rovnováhu zahraničného obchodu, s prihliadnutím na

⁸ Spracované podľa: < <http://www.sachverstaendigenrat-wirtschaft.de/ziele.html?&L=1> >

akumuláciu a distribúciu príjmov a kapitálu. Zároveň poukazuje na príčiny súčasných a potenciálnych konfliktov dopytu a ponuky na makroekonomickom trhu, pričom skúma spôsoby a prostriedky na zamedzenie alebo odstránenie nežiaduceho vývoja ekonomiky.

Organizačná štruktúra Rady ekonomických odborníkov, pozostáva z piatich členov a desiatich externých spolupracovníkov ako vidíme v nasledujúcej schéme.

Schéma 4: Organizačná štruktúra Rady ekonomických odborníkov – Nemecko

Zdroj: Vlastné spracovanie, podľa: <http://www.sachverstaendigenrat-wirtschaft.de/>

Rada ekonomických expertov sa skladá z piatich členov, ktorí sú odborníkmi v oblasti ekonomickej teórie a hospodárskej politiky. Všetci členovia sú na svoje päťročné funkčné obdobie menovaní spolkovým prezidentom, na odporúčanie spolkovej vlády. Následne po vymenovaní všetkých členov si Rada vyberie jedného zo svojich členov za predsedu na obdobie troch rokov. Rada ekonomických odborníkov kooperuje s množstvom vedeckých pracovníkov, ktorým predsedá generálny tajomník. V súlade so svojím právnym mandátom, Rada zostavuje a zverejňuje výročnú správu o hospodárení, ktorá je publikovaná vždy v polovici novembra. Aby bolo možné posúdiť konkrétne aktuálne problémy, Rada tiež pripravuje správy osobitného charakteru.

5 THE FEDERAL PLANNING BUREAU (FPB) – BELGICKO

Federálny plánovací úrad (*d'alej „FPB“*) v Belgicku bol založený dňa 14. októbra 1959 a predstavuje verejnú, nezávislú inštitúciu, vytvárajúcu analýzy, prognózy a rôzne štúdie, nielen v otázkach hospodárskych, sociálnych a environmentálnych politík, ale aj na ich integráciu v

kontexte trvalo udržateľného rozvoja. Za týmto účelom, FPB zhromažďuje a analyzuje dáta, skúma vierohodné informácie, identifikuje alternatívy, hodnotí vplyv politických opatrení a záverečne formuluje návrhy.⁹

Federálny plánovací úrad v Belgicku, poskytuje okrem spomínaných hodnotiacich správ aj širokú škálu monitorovacích prognóz a účtovných dokumentov. Počas svojej existencie vytvoril Federálny plánovací úrad už tretiu polročnú monitorovaciu správu a pokroku hospodárstva krajiny. Monitorovacia správa obsahuje prehľad opatrení, ktorými sa daný pokrok uskutočnil. Iným typom dokumentu, ktorý publikuje FPB je špecifický účtovný model, ktorým sa docieli trvalý udržateľný rozvoj krajiny, najmä v oblasti klímy, environmentalistiky a energetického segmentu. Ak by sme jednotlivé prognózy mali kategorizovať, tak FPB vytvára:

1. krátkodobé ekonomické prognózy

- tie využíva predovšetkým federálna vláda pre zostavovanie svojho rozpočtu,

2. 5- ročné výhľady belgického hospodárstva v jeho medzinárodnom kontexte

- tieto výhľady majú analyzovať, najmä budúcnosť v hlavných odvetviach priemyslu, hodnotiť a predikovať úroveň zamestnanosti a stav verejných financií,

3. dlhodobé projekcie demografického vývoja spoločnosti

- spomínané predikcie informujú o finančných dôsledkoch, spôsobených starnutím obyvateľstva, neustálym zvyšovaním spotreby energie a nárast emisií skleníkových plynov,
- zároveň hodnotí dôsledky hospodárskych a sociálnych politických opatrení, ako je zníženie príspevkov na sociálne zabezpečenie, zvýšenie cien ropy a makroekonomických alebo štrukturálnych trendov, ako je zrýchlenie technologického pokroku.¹⁰

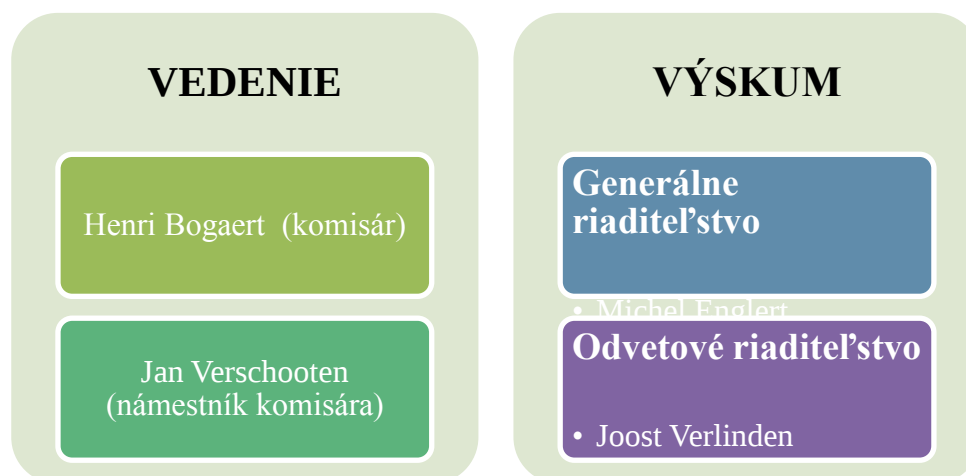
Väčšina aktivít FPB je definovaná zákonom a rôzne ďalšie štúdie, analýzy a prognózy sa vykonávajú na žiadosť vlády, sociálnych partnerov a parlamentu. Všetky štúdie FPB sú publikované verejne prostredníctvom webovej stránky. Federálny plánovací úrad poskytuje širokú škálu služieb pre koordináciu regionálnej a národnej fiškálnej politiky. Stanovuje strednodobé ciele regionálnych a národných rozpočtových deficitov a navrhuje ročné ciele, ktoré tvoria základ pre vládne rokovania, nakoľko si vedúci predstavitelia vlády a parlamentu zakladajú na ich vysokej vedeckej odbornosti.¹¹ Na nižšie uvedenej schéme 5 uvádzame aktuálnych predstaviteľov FPB.

⁹ Spracované podľa: The Federal Planning Bureau, [online]. cit. [2014-02-27]. Dostupné na: <<http://www.plan.be/desc.php?lang=en&TM=30&IS=90>>

¹⁰ Spracované podľa: <<http://www.plan.be/desc.php?lang=en&TM=30&IS=90>>

¹¹ Spracované podľa: The Federal Planning Bureau, 2014, [online]. cit. [2014-02-27]. Dostupné na: <<https://sites.google.com/site/sjqwrenlewis/fiscal-councils/international-examples>>

Schéma 5: Organizačná štruktúra Federálneho plánovacieho úradu v Belgicku

Zdroj: Vlastné spracovanie, podľa: <http://www.plan.be/>

Vedenie FPB vykonáva komisár Henri Bogaert a námestník komisára Jan Verschooten. Naproti tomu výskum sa vykonáva v dvoch oddeleniach: Generálne riaditeľstvo, pozostávajúce zo šiestich tímov, ktoré pracuje na štúdiách vyžadujúcich si globálny prístup a sú zamerané na dosahovanie makroekonomickej súdržnosti. Odvetvové riaditeľstvo sa zaoberá štrukturálnymi a ekonomickými otázkami na dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja krajiny. Obe oddelenia stavajú na pevných základoch a podpore zo strany administratívy FPB.

Organizačná štruktúra Federálneho plánovacieho úradu v Belgicku pozostáva z dvoch hlavných segmentov, pričom zamestnáva asi sto zamestnancov s adekvátnymi znalosťami a odbornými kvalitami. Vedenie Federálneho plánovacieho úradu v Belgicku, vykonáva komisár Henri Bogaert a námestník komisára Jan Verschooten. V oblasti výskumu dopĺňajú vedenie FPB dve ďalšie oddelenia, a to:

- **Generálne riaditeľstvo** - na jeho čele je Michel Englert,
 - riaditeľstvo pozostáva zo šiestich tímov, ktoré pracujú na štúdiách vyžadujúcich si globálny prístup a sú zamerané na dosahovanie makroekonomickej súdržnosti,
- **Odvetvové riaditeľstvo** - na jeho čele je Joost Verlinden,
 - riaditeľstvo sa zaoberá štrukturálnymi a ekonomickými otázkami, ktorými je potrebné sa zaoberať, na dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja krajiny.¹²

6 CONGRESSIONAL BUDGET OFFICE - USA

Kancelária kongresu pre rozpočet v USA, čiže Congressional Budget Office (ďalej „CBO“), vznikla 24. februára 1974 ako nezávislá organizácia, na podnet novelizácie zákona o rozpočte z

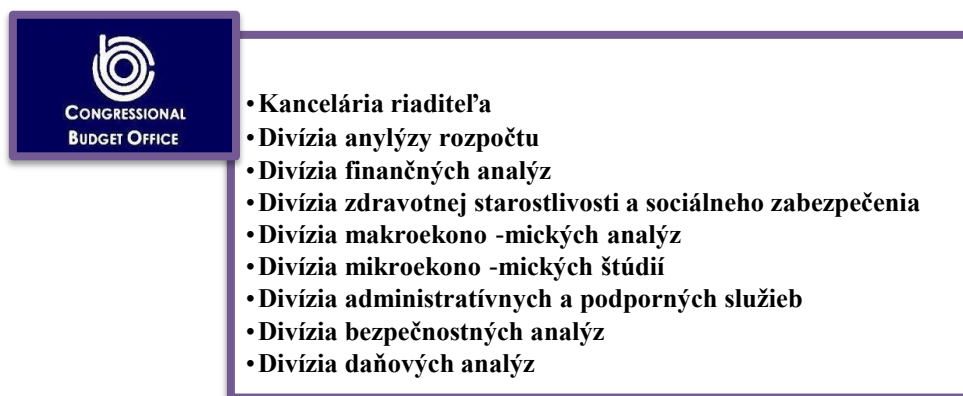
¹² The Federal Planning Bureau, 2014. *Organization Chart*. [online]. cit. [2014-02-27]. Dostupné na: <<http://www.plan.be/people/staff.php?lang=en&TM=30&IS=58>>

roku 1974, kedy sa zaviedli nové procesy súvisiace s koordináciou a tvorbou rozpočtu. Jej nosnou úlohou je analýza rozpočtových a ekonomických otázok, pričom sa v tom roku tiež oddelili kompetencie Kongresu a prezidenta USA, následkom čoho mohol Kongres svojvoľne koordinovať a presadzovať svoje vlastné rozpočtové priority nezávisle od prezidenta. Okrem rozdelenia kompetencií, tento zákon vymedzil nové legislatívne inštitúcie, a síce:

1. **Výbor snemovne a senát pre rozpočet** (zabezpečuje dohľad nad rozpočtovým procesom),
2. **Kanceláriu kongresu pre rozpočet** (nezávislá hodnotiacia organizácia).¹³

Nasledujúca schéma 6 zobrazuje organizačnú štruktúru CBO, pozostávajúcu z ôsmich divízií a kancelárie riaditeľa, pričom tieto divízie navzájom kooperujú, hlavne pri príprave podkladov vo forme ekonomických analýz, analytických správ, rozpočtových prognóz a odhadov budúcich nákladov.

Schéma 6: Organizačná štruktúra Kancelárie kongresu pre rozpočet v USA

Zdroj: Vlastné spracovanie, Congressional Budget Office, dostupné na: <www.cbo.gov>

Počet zamestnancov Kancelárie kongresu pre rozpočet je približne dvestotridsať, pričom väčšina z nich je renomovaných ekonómov, právnikov a kvalifikovaných analytikov v oblasti verejných financií, ktorí vo vzájomnom spolupôsobení vytvárajú fungujúcu inštitúciu a prispievajú k napĺňaniu poslania celej organizácie. Do funkcií ich vymenováva riaditeľ CBO, pričom im určuje aj výšku ich mzdy.¹⁴

V súčasnosti je riaditeľom Kancelárie kongresu pre rozpočet Douglas William Elmendorf, ktorý je vo svojej funkcii od 22. januára 2009 a je v poradí ôsmym riaditeľom od založenia Congressional Budget Office. Napriek tomu, že funkčné obdobie je štvorročné, je možné opätovné menovanie do funkcie aj niekoľko období za sebou. Súčasný riaditeľ Douglas William

¹³ Spracované podľa: Congressional Budget Office, 2012. *An Introduction to the Congressional Budget Office*, [online]. cit. [2014-02-18]. Dostupné na: <<http://www.cbo.gov/about/our-founding>>

¹⁴ Congressional Budget Office, 2012. *An Introduction to the Congressional Budget Office*, [online]. cit. [2014-03-18]. Dostupné na: <<http://www.cbo.gov/about/our-organization-and-people>>

Elmendorf bol opätovne menovaný a funkciu riaditeľa Kancelárie kongresu pre rozpočet bude zastávať do 3. januára 2015. Riaditeľa Congressional Budget Office, po dôkladnom zvážení a rôznych odporúčaníach rozpočtových výborov, vymenovávajú spoločne prezident Senátu a predseda Snemovne reprezentantov. Platové ohodnotenie riaditeľa CBO je, vychádzajúc zo zákona, striktne stanovené podľa úrovne ročnej sadzby.¹⁵

Kancelária kongresu pre rozpočet ako nezávislá inštitúcia poskytuje rozpočtové prehľady a ekonomické prognózy s predikciou na päť až desať rokov. Dokonca niektoré predikcie sa vytvárajú na obdobie dvadsiatich piatich rokov, na základe dlhodobých demografických trendov, rastúcich nákladov na zdravotnú starostlivosť, príjmov a deficitov. Tieto rozpočtové správy charakterizujú aké procesy sa využívajú pri tvorbe rozpočtov, podľa platných právnych predpisov a približujú výdavky a príjmy, ktoré plynú do rozpočtu. Správy zároveň poukazujú na momentálne spravovanie verejných financií, pričom hľadia do budúceho obdobia a súčasne hodnotia v akej miere bolo aktuálne hospodárenie s verejnými financiami efektívne a prínosné. Výstupy v podobe rozpočtových správ a analýz sa vytvárajú niekoľkokrát ročne, obvykle každý január a následne sa aktualizujú v marci a auguste. Všetky spomínané prognózy a analýzy je možné nájsť na oficiálnej webovej stránke CBO.¹⁶

Kancelária kongresu pre rozpočet ako monitorovacia a hodnotiaca organizácia pravidelne vytvára a zverejňuje návrhy pre znižovanie rozpočtových deficitov, rôzne odporúčania na znižovanie výdavkov a zvýšenie príjmov, pričom ponúka dôkladnú analýzu každej možnosti, zvažuje klady a zápory a následný vplyv na rozpočet. Okrem avizovaných správ a návrhov Congressional Budget Office vypracováva analytické správy, ktoré skúmajú špecifické federálne programy, aspekty daňového poriadku, rozpočtové a hospodárske výzvy. Tieto analytické správy zastrešujú mnoho oblastí federálnej politiky, vrátane zdravotnej starostlivosti, vzdelania, bezpečnosti štátu, či energetiky a životného prostredia. Zaoberajú sa skúmaním dôvodov potrebných na zvyšovanie ekonomického rastu, zlepšenie infraštruktúry, no taktiež na zabezpečenie príjmu a riešenie finančných otázok, s prihliadnutím na daňový aspekt.¹⁷

ZÁVER

Nezávislé inštitúcie slúžia predovšetkým na prelomenie informačnej výhody ministerstva financií. Dávajú zrkadlo vláde ohľadom fiškálnych záväzkov, pomáhajú položiť rozpočet na mierne konzervatívne makroekonomické scenáre alebo napríklad poskytujú nezávislé dopadové

¹⁵ Parliamentary Budget Office, 2008. *Stakeholder Consultation Summary*. [online]. cit. [2014-03-20]. Dostupné na < http://www.pbo-dpb.gc.ca/files/tinymce/uploaded/documents/PBO_Stakeholder_Consultations.pdf >

¹⁶ Congressional Budget Office, 2012. *Organization and structure of Congressional Budget Office*, [online]. cit. [2014-03-20]. Dostupné na: < <http://www.cbo.gov/about/our-organization-and-people> >

¹⁷ Congressional Budget Office, 2012. *An Introduction to the Congressional Budget Office*, [online]. cit. [2014-03-20]. Dostupné na: <<http://www.cbo.gov/sites/default/files/cbofiles/attachments/2012-IntroToCBO.pdf>>

štúdie pri navrhovaných legislatívnych úpravách. Medzi najznámejšie patrí Congressional Budget Office (CBO) v USA, The Office for Budget Responsibility vo Veľkej Británii, Central Planning Bureau v Holandsku a Federal Planning Bureau v Belgicku. V roku 2012 vznikla podobná nezávislá inštitúcia aj na Slovensku, a to Rada pre rozpočtovú zodpovednosť. Práve analýza a komparácia spomínaných nezávislých inštitúcií bola nosnou časťou príspevku, kde sme si priblížili ich činnosť, kompetencie, zriadenie, organizačnú štruktúru, pole pôsobnosti a tiež horizonty trvalej udržateľnosti v budúcnosti. Je potrebné si uvedomiť, že napriek skutočnosti, že každá krajina pristupuje k otázkam fiškálnej zodpovednosti odlišne, na základe vyhodnocovania viacerých štúdií sa dospelo k ucelenému a jasnému záveru, že lepšie fiškálne pravidlá a inštitúcie znamenajú v konečnom dôsledku aj lepšie výsledky a dopady v oblasti rozpočtovania danej krajiny.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Congressional Budget Office, 2012. *An Introduction to the Congressional Budget Office*, [online]. cit. [2014-03-18]. Dostupné na: < <http://www.cbo.gov/about/our-organization-and-people>>
2. Congressional Budget Office, 2012. *Organization and structure of Congressional Budget Office*, [online]. cit. [2014-03-20]. Dostupné na: < <http://www.cbo.gov/about/our-organization-and-people>>
3. JANSSEN, J. 2001. *Fiscal policy Framework*. Treasury Working Paper 1/25, [on-line – cit. 2014-02-18]. Dostupné na: <<http://www.treasury.govt.nz/publications/research-policy/wp/2001/01-25/twp01-25.pdf>>
4. Kancelária RRZ, 2013. *Správa o hodnotení plnenia pravidiel rozpočtovej zodpovednosti a pravidiel rozpočtovej transparentnosti za rok 2012*, [on-line]. cit. [2014-02-18]. Dostupné na: < http://www.rozpoctovarada.sk/download2/hodnotenie_pravidiel2013_final.pdf>
5. KOPITS, G. – CRAIG, J. 1998. *Transparency in Government Operations*. Washington DC: International Monetary fund, 1998. ISBN 10 – 55775 – 697 – X.
6. KOPITS, G. – SYMANSKY, A. S. 1998. *Fiscal Policy Rules*. Washington DC: International Monetary fund, 1998. ISBN 10 – 55775 – 704 – X.
7. OCHOTNICKÝ, P. 2012. *Fiškálna udržateľnosť*. Bratislava: IURA EDITION, 2012. ISBN 978- 80- 8078- 538- 3.
8. Parliamentary Budget Office, 2008. *Stakeholder Consultation Summary*. [online]. cit. [2014-03-20]. Dostupné na < http://www.pbo-dpb.gc.ca/files/tinymce/uploaded/documents/PBO_Stakeholder_Consultations.pdf>
9. ŠRAMKO, I. 2013. *Rada pre rozpočtovú zodpovednosť*. [online]. 2013. [cit. 2014-03-30]

Dostupné na internete: < <http://www.rozpocetovarada.sk/svk/home>>

10. The Office for Budget Responsibility, dostupné na: <http://budgetresponsibility.org.uk/about-the-obr/what-we-do/>

11. The Swedish Fiscal Policy Council, dostupné na:

<<http://www.finanspolitiskaradet.se/english/swedishfiscalpolicycouncil/abouttheswedishfpc.4.6f04e222115f0dd09ea8000950.html>>

12. The Irish Fiscal Advisory Council, dostupné na:

<<http://www.fiscalcouncil.ie/fiscal-responsibility-act/>>

13. The Council of Economic Experts, dostupné na:

<<http://www.sachverstaendigenrat-wirtschaft.de/ziele.html?&L=1>>

14. The Federal Planning Bureau, dostupné na:

<<http://www.plan.be/desc.php?lang=en&TM=30&IS=90>>

15. Ústavný zákon o rozpočtovej zodpovednosti, Zbierka zákonov č. 493/2011 [on-line]. 2014. [cit. 2014-03-30] Dostupné na: < <http://jaspi.justice.gov.sk>>

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Zuzana Neupauerová, Ing. PhD.
Ekonomická univerzita v Bratislave

Katedra financií, Národohospodárska fakulta

Dolnozemska cesta 1 852 35 Bratislava
neupauerova.euba@gmail.com

A NONPARAMETRIC APPROACH OF EFFICIENCY ANALYSIS: AN EMPIRICAL INVESTIGATION

Martina Kočíšová

ABSTRACT

This paper uses Data Envelopment Analysis (DEA) to measure the technical efficiency of faculties of economics of public Slovak universities. DEA as a non – parametric approach is used widely to study technical efficiency of public sector, as DEA is able to absorb the lack of prices in public sector and it is not necessary to know the relations between data, or the functional form. We used the output orientated CCR with constant returns to scale model to determine a university's potential output given its inputs if it operates efficiently as universities along the best practise.

KEYWORDS: Efficiency, Data Envelopment Analysis, Non – parametric approach.

INTRODUCTION

Universities always had an important role for the development of the countries and society, they are essential part of today`s rapidly changing world. But paradoxically, in the last years Slovak universities have been expected to increase the quality of education and research while the amount of students was increasing and the resources were diminishing, apparently by increasing in efficiency.

In Slovak education system most universities are public. Hence for measurement of the faculties of economics of Slovak universities efficiency (because of the nature of public goods, mainly lack of prices, or their inability to reflect the social value), we would use a nonparametric approach, called Data Envelopment Analysis (DEA). This method is widely applied to studying technical efficiency of public sector, e.g. hospitals, post offices and schools. In most of the work focusing on the institutions of higher education, DEA was applied to the UK or the US. Key studies are Cohn, Rhine and Santos (1989), Johnes and Johnes (1995), or Breau, Raab (1994) comparing efficiency of universities across the states. We are not aware of any significant study of this kind using Slovak data.

The objectives of this paper are to introduce to readers the methodological tool that can measure efficiency even for the public goods and present the results of its application to faculties of economics of Slovak universities. The paper is set out as follows. First part of the paper

contains of introduction and a brief overview of methodology that was used. The data sources of inputs and outputs are discussed in Section 2. In the last part of the paper results of the efficiency measures and the conclusion are presented.

1 AN OVERVIEW OF DATA ENVELOPMENT ANALYSIS

DEA is a mathematical programming procedure to measure relative efficiency of homogeneous production units. Under homogeneity we understand that the units are producing identical or equivalent outputs which are consuming identical or equivalent inputs. DEA is used when there are multiple outputs and inputs. It is a nonparametric model, thus there is not necessary to know the functional form unlike using parametric models. Also, the variables do not need to be measured in monetary terms, hence the application of DEA in case of public sector.

DEA measures technical efficiency of decision – making unit (DMU) relative to all other DMUs, while all DMUs must lie on or below the efficiency frontier. The DMUs below the efficiency frontier are inefficient DMUs, and the DMUs that lie on the frontier are the most efficient of those observed, not in comparison to some ideal, hence DEA display the “best practise” among the group of DMUs.

1.1 The Output – Oriented Model under a Constant Returns – to – Scale Assumption

This part of the paper deals with one of the most basic DEA models, the CCR model, which was initially proposed by Charnes, Cooper and Rhodes in 1978. There are few forms of the CCR model, but for our research on the basis of our database is the most suitable the output – oriented model under Constant return to scale, where the objective is to maximize output while not exceeding the given input levels.

We assume that there are n DMUs to be evaluated. Each DMU consumes varying amounts of m different inputs to produce s different outputs. Specifically, DMU j consumes amount x_{ij} of input i and produces amount y_{rj} of output r . We assume that $x_{ij} \geq 0$ and $y_{rj} \geq 0$ and further that each DMU has at least one positive input and one positive output value. Now we compose the single virtual input and output as the reduction of the multiple-input /multiple-output situation (for each DMU) to measure the efficiency that is a function of multipliers. In mathematical programming, this ratio, which is to be minimize, forms optimization problem

$$\begin{aligned}
& \text{minimize} && \sum_{i=1}^m x_{io} v_i / \sum_{r=1}^s y_{ro} u_r \\
& && \mathcal{E} \\
& \text{s.t.} && \sum_{i=1}^m x_{ij} v_i / \sum_{r=1}^s y_{rj} u_r \geq 1 \quad (j = 1, 2, \dots, n) \\
& && v_i \geq 0 \quad (i = 1, 2, \dots, m) \\
& && u_r \geq 0 \quad (r = 1, 2, \dots, s)
\end{aligned} \tag{1.1}$$

The Charnes-Cooper transformation for linear fractional programming yields multiplier model

$$\begin{aligned}
& \text{minimize} && q = \sum_{i=1}^m x_{io} v_i \\
& \text{s.t.} && \sum_{i=1}^m x_{ij} v_i - \sum_{r=1}^s y_{rj} u_r \geq 0 \\
& && y_{ro} u_r = 1 \\
& && v_i \geq \varepsilon \quad (i = 1, 2, \dots, m) \\
& && u_r \geq \varepsilon \quad (r = 1, 2, \dots, s)
\end{aligned} \tag{1.2}$$

with dual problem

$$\begin{aligned}
& \max_{\varphi, \lambda, s^-, s^+} q_o(\varphi, s^-, s^+) = \varphi + \varepsilon \left(\sum_{r=1}^s s_r^+ + \sum_{i=1}^m s_i^- \right) \\
& \text{s.t.} \quad \varphi y_{r0} - \sum_{j=1}^n y_{rj} \lambda_j + s_r^+ = 0 \quad (r = 1, 2, \dots, s) \\
& \quad \sum_{j=1}^n x_{ij} \lambda_j + s_i^- = x_{io} \quad (i = 1, 2, \dots, m) \\
& \quad \sum_{j=1}^n y_{rj} \lambda_j - s_r^+ = \phi y_{ro} \quad (r = 1, 2, \dots, s) \\
& \quad \lambda_j \geq 0 \quad (j = 1, 2, \dots, n) \\
& \quad s_r^+ \geq 0 \quad (r = 1, 2, \dots, s) \\
& \quad s_i^- \geq 0 \quad (i = 1, 2, \dots, m)
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
& \text{maximize} && \phi + \varepsilon \left(\sum_{i=1}^m s_i^- + \sum_{r=1}^s s_r^+ \right) \\
& \text{s.t.} && \sum_{j=1}^n x_{ij} \lambda_j + s_i^- = x_{io} \quad (i = 1, 2, \dots, m) \\
& && \sum_{j=1}^n y_{rj} \lambda_j - s_r^+ = \phi y_{ro} \quad (r = 1, 2, \dots, s) \\
& && \lambda_j \geq 0 \quad (j = 1, 2, \dots, n) \\
& && s_r^+ \geq 0 \quad (r = 1, 2, \dots, s) \\
& && s_i^- \geq 0 \quad (i = 1, 2, \dots, m)
\end{aligned} \tag{1.3}$$

DMU is efficient if and only if $\phi = 1$ and slack variables are equal to zero.

2 VARIABLES AND DATA

Variable selection is a most critical part of DEA. Universities provide mostly teaching and research. Hence as inputs we had chosen the number of professors, assoc. prof. and professor assistants working full time in 2013. As a first output variable we used the number of graduates in 2013. As a data source for these inputs we used Statistical yearbook of Institute of Information and Prognoses of Education for 2013/2014.

As a second output we used category “research” determined number of publications in the database Web of Knowledge and CREPC for the years 2003-2012¹ to creative worker and number of citations. We aggregated the outputs publications and citations to creative worker to one output, as the weights we allocate to this outputs were the same, which simplified the analysis and offered a better recognition of efficient DMUs, their possibilities of projection to the boundary points and detecting either it is mix inefficiency or weakly inefficiency. As data sources for output we used yearly Ranking of the universities by ARRA for 2013. The table below shows the used variables.

¹ We decided not to include data just for the year 2011, but for larger range of years according to studies of Academic Ranking and Rating Agency (ARRA). As we do not compare the change over time in this paper (an analysis of change over time via Malmquist index is part of other paper which we prepare for publishing), it is not a problem for our analysis not to fix the data to the same period of time.

Table 1: Variables used for analysis

Faculty	(I)teachers	(O)graduates	(O)research
Technical University of Košice, Faculty of Economics	51	4,06	80
Slovak University of Agriculture in Nitra, Faculty of Economics and Management	105	7,93	73
University of Economics in Bratislava, Faculty of National Economics	109	7,66	40
Matej Bel University in Banská Bystrica, Faculty of Economics	131	9,2	55
The University of Žilina, Faculty of Operation and Economics of Transport and Communications	118	9,65	10
Comenius University in Bratislava, Faculty of Management	79	11,91	27
University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Informatics	102	6,84	37
University of Economics in Bratislava, Faculty of Commerce	99	7,64	27
University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Economy	61	5,21	38
University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Management	107	7,17	15
University of Prešov, Faculty of Management	71	5,42	18
J. Selyeho University, Faculty of Economics	34	3,53	2

Source: own computations

3 Results

From the results (see table 2) we were able to define the efficient and inefficient faculties and rank them keeping in mind the conditions of Pareto – Koopmans efficiency. Keeping in mind, that DEA is a measurement for efficiency, which does not mean quality, especially when we are dealing with public sector, we can observe two efficient DMUs, namely Comenius University in Bratislava, Faculty of Management and Technical University of Košice, Faculty of Economics. Average efficiency score of the whole bundle of faculties was 0.64, even though we can observe that the highest score of the inefficient DMU is 0.71 and the lowest is 0.44. In table 3 we can observe the projections of each inefficient DMU – in our research faculties of economics to become efficient. As we used output oriented DEA model, our DMUs project only by minimizing the use of inputs keeping the output constant.

Table 2: Ranking and score of the faculties

Rank	DMU	Score
1	Comenius University in Bratislava, Faculty of Management	1
1	Technical University of Košice, Faculty of Economics	1
3	University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Economy	0,712496
4	J. Selyeho University, Faculty of Economics	0,68867
5	Slovak University of Agriculture in Nitra, Faculty of Economics and Management	0,679117
6	Matej Bel University in Banská Bystrica, Faculty of Economics	0,554448
7	University of Economics in Bratislava, Faculty of Commerce	0,54513
8	The University of Žilina, Faculty of Operation and	0,542451

	Economics of Transport and Communications	
9	University of Economics in Bratislava, Faculty of National Economics	0,536742
10	University of Prešov, Faculty of Management	0,533713
11	University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Informatics	0,51645
12	University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Management	0,444478

Source: output of DEA Solver program

Table 3: Projections

No.	DMU	1/Score			
	I/O	Data	Projection	Difference	%
1		1			
	teachers	51	51	0	0,00%
	graduates	4,06	4,06	0	0,00%
	research	80	80	0	0,00%
2		1,4725			
	teachers	105	105	0	0,00%
	graduates	7,93	11,6769	3,746923	47,25%
	research	73	107,492	34,49248	47,25%

3		1,86309			
	teachers	109	109	0	0,00%
	graduates	7,66	14,2713	6,611278	86,31%
	research	40	74,5236	34,52364	86,31%
4		1,8036			
	teachers	131	131	0	0,00%
	graduates	9,2	16,5931	7,393075	80,36%
	research	55	99,1977	44,19773	80,36%
5		1,84348			
	teachers	118	118	0	0,00%
	graduates	9,65	17,7896	8,13962	84,35%
	research	10	40,3291	30,32911	303,29%
6		1			
	teachers	79	79	0	0,00%
	graduates	11,91	11,91	0	0,00%
	research	27	27	0	0,00%
7		1,9363			

	teachers	102	102	0	0,00%
	graduates	6,84	13,2443	6,404276	93,63%
	research	37	71,643	34,64301	93,63%
8		1,83443			
	teachers	99	99	0	0,00%
	graduates	7,64	14,015	6,375011	83,44%
	research	27	49,5295	22,52949	83,44%
9		1,40352			
	teachers	61	61	0	0,00%
	graduates	5,21	7,31232	2,102325	40,35%
	research	38	53,3337	15,33365	40,35%
10		2,24983			
	teachers	107	107	0	0,00%
	graduates	7,17	16,1313	8,961266	124,98%
	research	15	36,5696	21,56962	143,80%
11		1,87367			
	teachers	71	71	0	0,00%

	graduates	5,42	10,1553	4,735279	87,37%
	research	18	33,726	15,72602	87,37%
12		1,45207			
	teachers	34	34	0	0,00%
	graduates	3,53	5,12582	1,595823	45,21%
	research	2	11,6203	9,620253	481,01%

Source: output of DEA Solver program

CONCLUSION

This paper applies an efficiency analysis to 12 Slovak faculties of economics and identifies 2 efficient faculties and 10 inefficient. If we compare our results with ARRA ranking results, we can see they differ. The reason is in used methodology, inputs and outputs. We have to keep in mind when interpreting results from data envelopment analysis, that this is an efficiency measurement, which does not mean quality, especially when we are dealing with public sector. Efficiency means achieving maximum output with use of our inputs, or minimum use of inputs while producing the same amount of outputs.

Also there is a possibility due to the modest number of observation, that efficiency scores were biased, which means the method favour a particular unit and/or unfairly assess the efficiency of some inefficient units. In general the smaller the number of units the larger biased efficiency evaluation. This can happen through the omission of a critical factor or a lack of homogeneity in the field.

REFERENCES

[1] ARRA hodnotenie fakúlt vysokých škôl 2013. Bratislava: Akademická rankingová a ratingová agentúra, 2013. 35 p. ISBN: 978-80-89472-16-1. Available on the internet:

http://www.arra.sk/sites/arra.sk/files/file/Hodnotenie%202013/ARRA_Sprava_2013.pdf

[2] BREU, T.M. – RAAB, R. L. Efficiency and perceived quality of the nation's "top 25" National Universities and National Liberal Arts Colleges: An application of data envelopment analysis to higher education. *Socio-Economic Planning Sciences*, 1994. Vol. 28, no. 1, pp. 33-45.

[3] COHN, E., RHINE, S., & SANTOS, M. C. Institutions of higher education as multi-product firms: economies of scale and scope. *Review of Economics and Statistics*. 1989. Vol. 71, issue 2, pp. 284–290.

[4] COOPER, W.W – SEIFORD, L.M. – TONE, K. *Introduction to Data Envelopment Analysis and Its Uses. With DEA - Solver Software and References* New York: Springer. 2006. ISBN: 10: 0387285806

[5] JOHNS, J., JOHNS, G. Research Funding and Performance in UK University Departments of Economics: A Frontier Analysis. *The Economics of Education Review*. 1995. Vol. 14, issue 3, pp. 301-314.

CONTACT TO THE AUTHOR

Martina Kočíšová, Ing.

Ekonomická univerzita v Bratislave

Národohospodárska fakulta

Dolnozemska cesta 1

852 35 Bratislava

Slovenská republika

martina.kocisova@euba.sk

PILIERE SYSTÉMU SOCIÁLNEHO POISTENIA V MAĎARSKU - DÔCHODKOVÉ POISTENIE¹

PILLARS OF SOCIAL INSURANCE SYSTEM IN HUNGARY - PENSION INSURANCE

Eva Pongráczová

ABSTRACT

This paper focuses on the analysis of the structure of social security in Hungary with emphasis on state-guaranteed and controlled system of social insurance. Towards sustainability of public finances Hungary was decided to reform of health and pension systems as part of the social security. There were introduced the changes in the financing of the health care and various restrictions in the provision of health services, prolonging retirement age and necessary period of insurance, tightening the conditions for claims for benefits.

KEYWORDS: social security system, social insurance, pension benefits, retirement age, period of pension insurance, insurance relationship

ÚVOD

Systémy sociálneho zabezpečenia členských krajín Európskej únie sa skladujú z troch podsystémov, zahŕňujú sociálne poistenie, sociálnu pomoc a sústavu štátom vyplácaných dávok najmä pre rodiny s deťmi.

V rámci maďarského systému sociálneho zabezpečenia sa poskytujú dávky na základe poistného vzťahu, univerzálne dávky a ďalšie dávky, ktoré ich dopĺňajú. Prvým pilierom systému je sociálne poistenie, ktoré je povinné a zahŕňa zdravotné poistenie, dôchodkové poistenie a poistenie v nezamestnanosti. Vyplácanie dávok podmieňuje predchádzajúce poistenie. O univerzálne dávky môže požiadať ten, kto spĺňa príslušným zákonom stanovené podmienky, bez nutnosti predchádzajúceho poistenia. Sem patria najmä benefity na podporu

¹ Príspevok vznikol v rámci riešeného projektu VEGA č. 1/0112/13 „Etablovanie a perspektívy rozvoja konceptu sociálnej ekonomiky v kontexte prebiehajúcich sociálno-ekonomických zmien na Slovensku“

rodín. Tretiu skupinu tvoria špeciálne dávky na základe princípu sociálnej odkázanosti, ktoré dopĺňajú alebo nahradzujú služby a dávky z predchádzajúcich dvoch pilierov. Benefity systému sociálneho zabezpečenia poskytuje štát, miestna samospráva a subjekty neziskového sektora.

1 SOCIÁLNE POISTENIE

Posledná veľká reforma dôchodkového zabezpečenia Maďarska bola realizovaná v roku 1997, keď sa vytvoril trojpilierový model založený na povinnom dôchodkovom poistení, povinnom dôchodkovom sporení a dobrovoľnom dôchodkovom sporení. Od roku 2005 sa zaviedla možnosť štvrtého piliera v podobe dobrovoľného sporenia na účte vedeného v komerčnej banke. Tento systém sa do roku 2010 opieral o nasledujúce možnosti zabezpečenia na dôchodok:

- štátny dôchodok z povinného poistenia,
- povinné príspevky do súkromných dôchodkových fondov,
- dobrovoľné príspevky do súkromných dôchodkových fondov,
- príspevky zamestnávateľa na dôchodkové zabezpečenie.

S účinnosťou od 1. januára 2011 účasť v druhom pilieri prestala byť povinná. Táto obligatórna povinnosť bola zavedená v roku 1993 a od roku 1997 bola záväzná pre určité vekové kategórie. „Predstavitelia maďarskej vlády obhajovali svoje rozhodnutia najmä tým, že účasť v II. pilieri je rizikovejšia a menej výnosná v porovnaní s tým, čo môže garantovať štát.“² Poistenci, ktorí si zvolili naďalej účasť len v súkromných dôchodkových fondoch, nebudú mať nárok na dôchodok od štátu. „Maďarsko prechodom väčšiny členov (97 %) zo súkromných fondov do štátneho dôchodkového systému získalo aktíva za približne 9,64 mld. €.“³

Systém sociálneho poistenia v Maďarsku bol založený pred 122 rokmi, keď v Európe ako tretia krajina v poradí zakotvila do právneho prostredia podmienky povinného poistenia pre prípad pracovnej neschopnosti. Súčasný systém sociálneho poistenia oprávňuje svojich klientov k uplatneniu nárokov pri výskyte dopredu vymedzených nepriaznivých sociálnych udalostí, ktorými sú okrem práceneschopnosti aj choroba a staroba.

Do systému sociálneho poistenia, ktorý je založený na princípe zásluhovosti a solidarity, odvádza zložka pracujúcich z ekonomicky aktívneho obyvateľstva a zamestnávateľia.

² SIKÁ, P. 2013 *Nový rozmer dôchodkovej politiky a reformy v Slovenskej republike*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2013. ISBN 978-80-225-3702-5

³ SIKÁ, P. 2013 *Nový rozmer dôchodkovej politiky a reformy v Slovenskej republike*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2013. ISBN 978-80-225-3702-5

Zamestnanec platí poistné na sociálne poistenie vo výške 10% z vymeriavacieho základu, spolu 8,5 % na zdravotné poistenie a príspevok do fondu zamestnanosti, jeho zamestnávateľ odvádza 27 % v podobe sociálnej príspevkovej dane (z toho 24 % na dôchodkové poistenie, spolu 3 % na zdravotné poistenie a do fondu zamestnanosti). V prípade odvodov platených zamestnancom a zamestnávateľom za vymeriavací základ sa považuje hrubá mzda poistenca. Samostatne zárobková činná osoba je povinná platiť na dôchodkové poistenie 10% z vymeriavacieho základu určeného z aktuálnej výšky minimálnej mzdy alebo minimálneho mzdového nároku.

Zo systému dôchodkového poistenia sa v súčasnosti vyplácajú nasledujúce dávky:

- starobný dôchodok,
- vdovský/vdovecký dôchodok,
- sirotský dôchodok,
- rodičovský dôchodok
- dôchodky vyplácané pri pracovných úrazoch,
- vdovská/vdovecká renta.

Starobný dôchodok

Výška starobného dôchodku závisí od počtu odpracovaných rokov a priemernej výšky mesačného príjmu. Do odpracovaných rokov sa započíta aj vojenská služba, obdobie štúdia na vysokej škole a starostlivosti o dieťa. Plnohodnotná dôchodková dávka sa poskytuje po 20 rokoch poistenia, na čiastočný dôchodok má poistenec nárok už po 15 rokoch.

Vek odchodu do dôchodku je od 62 až 65 rokov, v závislosti od roku narodenia občana:

- pre narodených pred rokom 1952 je 62 rokov,
- pre narodených v roku 1952 je 62 rokov a 183 dní,
- pre narodených v roku 1953 je 63 rokov,
- pre narodených v roku 1954 je 63 rokov a 183 dní,
- pre narodených v roku 1955 je 64 rokov,
- pre narodených v roku 1956 je 64 rokov a 183 dní,
- pre narodených v roku 1957 a neskôr je 65.

Výška plnohodnotného dôchodku je 63% priemerného mesačného zárobku poistenca, čiastočného dôchodku 43%, pričom minimálny dôchodok je stanovený na sumu 28 500 HUF.⁴ Po 50 rokoch obdobia dôchodkového poistenia maximálna výška dávky môže dosiahnuť až 100 % priemernej mesačnej mzdy poistenca (25 rokov obdobia poistenia predstavuje 63%

⁴ The International Organization for Migration: *Social Security System*. [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné na internete: <http://www.athomeinhungary.hu/hu/megelhetes/a-tarsadalombiztositasi-rendszer?showall=&limitstart=>>

priemernej mesačnej mzdy, 26 rokov 64 %, 36 rokov 74 %, 37 rokov 75,5% a po 40 rokoch poistenia 80 % priemerného zárobku).

Na plnohodnotný starobný dôchodok má nárok aj žena, ktorá vie preukázať 40 rokov poistenia, bez ohľadu na jej vek. Avšak z toho je potrebných 32 rokov zárobkovej činnosti, v prípade matky poberajúcej ošetrovné a starajúcej sa o zdravotne ťažko postihnuté dieťa, 30 rokov.

Do obdobia dôchodkového poistenia sa započítava obdobie:

- poistenia počas vykonávania zárobkovej činnosti,
- poberania pomoci v materstve a tehotenstve,
- poberania príspevku na starostlivosť o dieťa,
- poberania rodičovského príspevku,
- poberania podpory na výchovu dieťaťa,
- poberania ošetrovného na dieťa s ťažkým zdravotným postihnutím.

Tabuľka 1: Výška súm vybratých dávok a minimálnej mzdy v roku 2014

druh dávky	Výška
starobný dôchodok	28 500,- HUF/mes.
sirotský dôchodok	24 250,- HUF/mes.
súbeh nárokov na starobný dôchodok a vdovský/vdovecký dôchodok	83 470,- HUF/mes.
invalidné	30 % z minimálnej mzdy 27 900,- HUF/mes.
rehabilitačné	30 % z minimálnej mzdy 27 900,- HUF/mes.
minimálna mzda	101 500,- HUF/mes.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov Hungarian Central Statistical Office

Vdovský/vdovecký dôchodok

Na vdovský/vdovecký dôchodok má nárok manželský partner (aj registrovaný partner), oddelene žijúci manželský partner, rozvedený manželský partner, neregistrovaný druh a družka.

Rozvedený alebo oddelene žijúci manželský partner (v trvaní viac ako 1 roka) si môže

uplatniť svoj nárok iba vtedy, ak podmienky poberania dávky sú splnené do 10 rokov od rozchodu a predchádzajúci partner mu poskytoval alimenty alebo bola určená vyživovacia povinnosť súdom. Neregistrovaný partner musí spĺňať podmienku ročného spolužitia a narodenia aspoň jedného spoločného dieťaťa alebo desaťročného spolužitia.

Poistenec môže poberať vdovský/vdovecký dôchodok počas 1 roka od vzniku poistnej udalosti alebo do dovŕšenia 18 mesiacov veku dieťaťa alebo do dovŕšenia 3 rokov veku dieťaťa so zdravotným postihnutím. Po uplynutí 1 roka sa obnovuje nárok na dávku pre osobu, ktorá má zmenenú pracovnú schopnosť alebo zabezpečuje starostlivosť o dieťa so zdravotným postihnutím alebo vychováva aspoň dve nezaopatrené deti.

Výška vdovského/vdoveckého dôchodku je 60% dôchodku zomretého, resp. 30% v prípade osôb, ktoré súčasne dostávajú invalidnú dávku, rehabilitačné, starobný dôchodok, výsluhový dôchodok, rentu pre baletných umelcov alebo pre baníkov.

Sirotský dôchodok

Sirotský dôchodok patrí vlastnému dieťaťu alebo v spoločnej domácnosti vychovanému dieťaťu pochádzajúcemu z predchádzajúceho vzťahu partnera. Sirota môže využiť uvedený príspevok do dovŕšenia 16 roku jeho veku, resp. do 25 roku veku študujúcej osoby dennou formou štúdia. Zaujímavosťou je, že v niektorých prípadoch si môže uplatniť nárok na sirotský dôchodok aj súrodenec, vnuk alebo pravnuk, ak jeho výchovu zabezpečil zomretý starý rodič alebo súrodenec. Výška dávky je 30% starobného dôchodku zomretého, 60% v prípade obojstrannej siroty a dieťaťa, ktorého rodič pred úmrtím mal zmenenú pracovnú schopnosť.

Rodičovský dôchodok

Na rodičovský dôchodok má nárok rodič (starý rodič), ktorého dieťa (vnuk) získalo potrebné obdobie dôchodkového poistenia alebo pred smrťou bolo poberateľom starobného dôchodku. Ďalšou podmienkou je vek rodiča (starého rodiča) 65 rokov alebo jeho zmenená pracovná schopnosť, a súčasne minimálne rok trvajúce vyživovanie rodiča (starého rodiča). Výška dávky je 60% resp. 30% starobného dôchodku zomretého v závislosti od poberania ďalších benefitov (ako v prípade vdovského/vdoveckého dôchodku). Ak nárok na rodičovský dôchodok majú viaceré osoby, každej prináleží rovnaký podiel.

Tabuľka 2: Dávky dôchodkového poistenia v rokoch 2000 - 2012

Rok	Dávky dôchodkového poistenia						poberatelia	
	počet poberateľov		objem výdavkov		na jedného poberateľa		starobného dôchodku	
	priemerný počet, v tis.	v % obyvateľstva	mld. HUF	v % HDP	výška mesačnej nominálnej dávky	dávka v % mesačnej nominálnej priemernej mzdy	počet, v tis.	priemerná výška dôchodku na osobu, HUF/mesiac
2000	3 103,0	30,4	1 228,5	9,3	32 986	59,1	2 461	39 380
2001	3 084,0	30,3	1 420,1	9,6	38 374	59,1	2 465	45 519
2002	3 070,0	30,2	1 696,3	10,1	44 446	57,3	2 465	52 350
2003	3 056,0	30,2	1 849,2	10,0	50 428	56,8	2 453	57 847
2004	3 041,0	30,1	2 052,7	10,2	56 244	60,0	2 461	63 477
2005	3 036,0	30,1	2 294,5	10,5	62 978	61,1	2 474	67 993
2006	3 028,0	30,0	2 510,3	10,6	69 088	62,3	2 489	73 748
2007	3 024,9	30,1	2 769,3	10,9	76 293	66,9	2 523	81 919
2008	3 027,3	30,2	3 062,6	11,5	84 306	69,1	2 525	87 247
2009	2 989,0	29,8	2 991,1	11,5	83 393	67,2	2 496	92 422
2010	2 937,1	29,4	3 043,8	11,2	86 361	65,1	2 463	97 259
2011	2 900,7	29,1	3 177,7	11,3	91 292	64,7	2 483	97 930
2012	2 889,7	29,1	3 349,7	11,8	96 600	67,1	2 013	112 593

Zdroj: Hungarian Central Statistical Office

Dôchodky vyplácané pri pracovných úrazoch

Ak nastane poistná udalosť, úmrtie osoby v dôsledku pracovného úrazu, pozostalí môžu požiadať o vdovský/vdovecký dôchodok, sirotsky dôchodok a rodičovský dôchodok, pričom nemusí byť splnená podmienka minimálneho obdobia dôchodkového poistenia zomretého.

Vdovská/vdovecká renta

Vdovská/vdovecká renta patrí osobe, ktorá prestúpila zo súkromného dôchodkového

fondy do systému povinného dôchodkového poistenia. Výška dávky sa určuje vo väzbe na podmienky poskytovania vdovského/vdoveckého dôchodku, naakumulovaný a prevedený zostatok sporiteľa do 1. piliera. Poberateľ vdovskej/vdoveckej renty nemá nárok na vdovský/vdovecký dôchodok.

ZÁVER

Vek dožitia maďarskej populácie sa postupne zvyšuje, narastá početnosť vyšších vekových skupín obyvateľstva a pôrodnosť nepostačuje na jednoduchú reprodukciu. Z vekovej štruktúry obyvateľstva je zrejmý zrýchľujúci sa proces demografického starnutia, ktorý má vplyv aj na štruktúru pracovných síl a ekonomické zaťaženie produktívneho obyvateľstva. Čoraz menej platiteľov poistného na dôchodkové poistenie pripadá na jedného poberateľa dôchodku a v súčasnosti približne 3,94 mil. produktívnych obyvateľov „zabezpečuje“ takmer 2,9 mil. dôchodcov.

Spoločnosť Natixis Global Asset Management každoročne zverejňuje Globálny dôchodkový index v jednotlivých krajinách – Global Retirement Index, pri zostavovaní ktorého sa zohľadňuje 20 ukazovateľov (napr. kvalita života, kvalita zdravotných služieb, finančná situácia a iné sociálno-ekonomické faktory) vo väzbe na kvalitu života seniorov. Slovensko sa v roku 2014 spomedzi 150 krajín umiestnilo na 22. mieste. Najlepšie výsledky vykazuje Švajčiarsko, Nórsko, Rakúsko a Švédsko. V rámci krajín Vyšehradskej štvorky najbezpečnejším miestom pre seniorov je Česká republika (16. miesto), nasleduje Slovensko (22. miesto, 18. miesto v roku 2013), Poľsko (30. miesto) a Maďarsko skončilo na 43. priečke.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Emberi Erőforrások Minisztériuma: *Tájékoztató a nyugdíjrendszerről*. Budapest: 2014.
2. The International Organization for Migration: *Social Security System*. [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné na internete: < <http://www.athomeinhungary.hu/hu/megelhetes/atarsadalombiztositasi-rendszer?showall=&limitstart=>>
3. Hungarian Central Statistical Office
4. 1997. évi LXXX. Törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Eva, Pongráczová, Ing. PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta č. 1

852 35 Bratislava

eva.pongraczova@euba.sk

K OTÁZCE ORGANIZACE A POSKYTOVÁNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE VE VYSPĚLÝCH ZEMÍCH

TO THE QUESTION OF ORGANIZATION AND DELIVERY OF ORGANIZATION AND DELIVERY OF HEALTH CARE IN DEVELOPED COUNTRIES

JAN MERTL

ABSTRACT

The organization and delivery of health care experienced over the centuries a radical transformation. While during their genesis cooperated mutually contradictory factors and it is mainly the reason why currently it does not lead to a consensus on how to organize health care, to design and finance it, in order to achieve optimal results. On what is optimal health there is not exactly defined professional community consensus. The aim of this paper is to evaluate the role of governance and stewardship in health care, with emphasis on the explanation of why exactly by such concepts in health care deals and what might be useful. The secondary objective is to apply this knowledge to the reality of Czech health policy and to note some important aspects in this area.

KEYWORDS

Governance, stewardship, health policy, health care

ÚVOD

Organizace a poskytování zdravotní péče zaznamenaly v průběhu staletí radikální proměny. Při jejich genezi spolupůsobily vzájemně rozporné faktory a především to je důvodem, proč ani v současné době nedochází v oblasti zdravotnictví ke konsensu o tom, jak zdravotnictví organizovat, koncipovat a financovat, aby výsledky byly optimální. A konec konců ani na tom, co je ve zdravotnictví optimální, není v odborné veřejnosti exaktně definovaná shoda, respektive je možno vybírat z několika v zásadě srovnatelných modelů poskytování a organizace zdravotní péče (regulovaného liberálního, univerzálního a sociálního zdravotního pojištění).

Současná empirie sociálně-ekonomického vývoje ukazuje stále zřetelněji, že trhy samotné (neregulované) nejsou schopny efektivně řešit jiné problémy než momentální racionální

ekonomickou alokaci dostupných zdrojů. V této roli jsou jedinečné a nezastupitelné, v této roli je cena skutečným indikátorem použitelným pro rozhodování ekonomických subjektů. Nicméně slepá víra v posunutí dalších funkcí na trhy bez efektivní regulace a definice institucí končí pravidelně výhrou trhů ve smyslu privatizace zisků a socializace ztrát. Nelze se tomu ale divit, síla trhu je obrovská, je jako oheň, tedy dobrý sluha, ale špatný pán.

Tyto obecněji koncipované myšlenky jsou jen zdánlivě zavádějící. Uvědomění si těchto základních faktů a kontextu úvah je totiž pro dále prezentované teze zásadní. Umožní to chápat analýzu role státu ve zdravotnictví jinak, než jak je chápána v současné době v České republice, tedy jinak než jakéhosi nezbytného korektora toho, co tržní alokace nedostatečně vyřešila, případně opakovaně selhávajícího implementátora kusých reforem, jejichž výsledky se projevují zejména ve zmatení jednotlivých aktérů systému.

Cílem článku je tak zhodnotit úlohu governance a stewardship ve zdravotnictví, přičemž důraz bude kladen na vysvětlení toho, proč se vlastně takovými pojmy ve zdravotní politice zabýváme a vymezení jejich významu v kontextu poznatků klíčových výzkumů v oboru.

V poslední době se objevila řada nových otázek týkajících se řízení systémů zdravotnictví, jejich regulace a dobré praxe při zvyšujících se nárocích na zdravotní péči, její kvalitu, dostupnost a ufinancovatelnost. Významní odborníci se zabývají i prognózami vývoje zdravotnických systémů v kontextu jejich organizace a řízení (Economic Intelligence Unit, 2011).

Je nesporné, že otázky týkající se governance a stewardship ve zdravotnictví jsou striktně vzato také určitým eufemismem pro zejména v evropském prostředí citlivě vnímanou otázku úlohy státu ve zdravotnictví. Ale nejen v evropském prostředí. Při každé větší diskusi o reformě zdravotnictví v USA je hlasitě slyšet argument o riziku socializace medicíny jako nežádoucího ústupu z pozitiv, které nabízí svobodný trh. Je to skutečně tak? A nebo je ten problém složitější?

Teoretická východiska

Shrňme nejprve několik základních východisek analýzy. Tu poněkud komplikuje existence známé trojí typologie zdravotnických systémů, kdy každý z nich specifikuje – a výrazně – jinou roli pro stát jako aktéra zdravotní politiky (podrobněji k jejich rozboru viz Mertl, 2010). Zdálo by se tedy, že nacházení nějakého společného jmenovatele bude hodně těžké. Z hlediska výsledku určitě ano. Ale z hlediska typologie, z hlediska interní logiky systému to zas až tak obtížné není.

Zdravotnictví je významným sektorem národního hospodářství s rostoucím podílem výdajů i produkce na HDP. Zdravotnictví je odvětví pracovně náročné, s vysokým podílem „non-tradeable“ služeb, vysokým podílem kvalifikované práce. Investice do zdraví (veřejné i soukromé) prokazatelně přispívají k ekonomickému růstu.

Samotné zdraví není zboží a nemůže být předmětem koupě a prodeje. Existuje veřejný zájem na zdravotním stavu obyvatelstva. Právo na zdraví je základní sociální právo a je odvozeno od práva na život. Zdravotnictví není pouhým servisním sektorem, který musí co nejlevněji „opravit“ vzniklé problémy-nemoci. Tato role zdravotnictví je nejstarší a stále pravdivá, ale v současné době nestačí. Je to v souladu s konceptem investic do lidského kapitálu. Tento koncept vysvětluje produktivní složku výdajů na zdraví ve vazbě na nárůst počtu „zdravých dnů“, které má člověk k dispozici (Grossman, 1972).

Empiricky platí teze, že za veřejné zdroje ve zdravotnictví získáváme obecné zlepšení dostupnosti a kvality zdravotní péče, zatímco za soukromé zdroje dochází ke zvýšení individuálního užitku pacienta. Tato obecná teze platí nezávisle na konkrétní variantě konfigurace zdravotnického systému. Není pravda, že konkurenční alokací soukromých zdrojů ve zdravotnictví dojde časem ke zlepšení pro všechny, tak jako je to na jiných trzích. Důvodem je tržní selhání při alokaci individuálních zdrojů, velké rozdíly ve zdravotním stavu lidí a postavení pacienta v systému, kdy jeho slabá pozice a informační vybavenost omezuje možnost oboustranně výhodné směny (Durdisová a Mertl, 2003).

Ve zdravotnictví je vhodné na principu decentralizace a dekoncentrace státní správy a přenesení úloh na další subjekty v systému koncepčně využít princip neziskovosti. To se týká jak zdravotnických zařízení, tak zdravotních pojišťoven, veřejných i soukromých vlastníků. Neziskové organizace se ve zdravotnictví vyskytují celosvětově¹ a jsou často, vedle přímo řízených subjektů, klíčovým prvkem jeho úspěšného fungování. Navíc neziskový princip zajišťuje koncentraci na samotný předmět činnosti – tedy na poskytování a financování zdravotní péče. Neziskovost (neboli non-for-profit – princip „ne pro zisk“) přitom neznamená, že zisk nemůže být vytvořen nebo že se racionálně nehospodaří, ale to, že v případě jeho vytvoření bude zisk použit pro reinvestice do předmětu činnosti nebo pro snížení ceny produktu. (Goulli, 2002).

Variantou neziskového hospodaření může být existence soukromých subjektů s regulovanou měrou zisku, zejména na straně poskytovatelů zdravotní péče. Tyto subjekty však

¹ I v nejvíce liberálním systému, tj. v USA.

mohou mít pouze doplňkovou roli. Přímo regulaci míry zisku lze nahradit regulací odpovědnosti a role, kterou daný subjekt za veřejné zdroje v systému bude zastávat.

Lze úspěšně rozčlenit důvody, pro které dochází k zásahům dalších subjektů mezi původně privátní vztah lékaře a pacienta. Jedno z možných členění spočívá v následující klasifikaci důvodů:

- tržní selhání, principy veřejné volby
- sociální aspekty dostupnosti a spotřeby zdravotní péče,
- rozvoj medicíny a investice do zdraví,
- etika a eugenika.

Tržní selhání spočívá v neschopnosti aktérů tržní transakce nalézt ve svobodné směně oboustranně efektivní řešení. V oblasti zdravotnictví je takových případů celá řada, jak zdůvodnil již Arrow (1963) a Grossman (1972). Hlavní příčinou je při tom neřešitelný rozpor mezi zdravotní péčí a zdravím, kdy předmětem tržní směny jsou jednotlivé „úkony“ zdravotní péče, které ke zlepšení zdraví mohou, ale také nemusí mít vztah. Specifickou oblastí je také tržní selhání ve zdravotním pojištění, kdy např. v soukromém zdravotním pojištění bez specifické regulace dochází tržními postupy k segmentaci a nefunkčnosti celého pojistného trhu (seskupování klientů dle zdravotního rizika až k jeho plné individualizaci a tím i nepojistitelnosti).

Ve zdravotnictví staví teorie veřejné volby na rozdělení aktérů zdravotnictví do zájmových skupin. Nejvýznamnějšími jsou lékaři (příp. zdravotnická zařízení jako celek), farmaceutické firmy, zdravotní pojišťovny, pacienti-daňoví poplatníci a konečně i stát samotný, tj. politici a byrokraté. Každá z těchto skupin má kromě nezpochybnitelné snahy o zlepšení zdraví pacientů své vlastní parciální zájmy. Z teorie veřejné volby však také vyplývá, že pacienti jsou jednou z nejslabších skupin, protože jejich organizovanost a informovanost je vzhledem k ostatním zájmovým skupinám v průměru poměrně nízká.

Sociální aspekty poskytování a financování zdravotní péče jsou duální. Na jedné straně usilujeme o minimalizaci výdajů na zdravotnictví, protože ztráta zdraví spojená s výdaji na léčení může být chápána neproduktivně, neboť nemoc je obecně nežádoucí stav a současně bychom mohli výdaje na zdravotní péči použít na jiné statky a služby. Z toho vyplývá potřeba prevence onemocnění a jejich efektivní léčba za co nejnižší náklady, případně i zvažování, zda je léčba vůbec nutná vzhledem k nákladům. V tomto pojetí je zdravotnictví statickým, „servisním“ sektorem, který vyřeší vzniklý problém co nejefektivněji a umožní člověku věnovat se jiným, produktivnějším činnostem. Toto pojetí historicky dominovalo a jeho extrémním

projevem bylo ztotožnění medicíny se „sociální činností“, tak jak tomu často bylo ve středověku. V současné době z hlediska sociálních aspektů dominuje především problém nákladů na zdravotní péči a jeho rozložení v populaci (fairness of financing, WHO, 2000).

Současně je ale zdravotnictví v moderní společnosti významnou součástí sektoru služeb s vysokým podílem kvalifikované práce a příležitostmi pro využití moderních technologií. Na zdravotní péči navazuje mnoho souvisejících činností, které implikují význam zdravotnictví jako národohospodářského odvětví s pozitivním vlivem na ekonomický růst. Výdaje na zdravotní péči mají rovněž charakter investic do lidského kapitálu. Rostoucí nároky na člověka a jeho výkon implikují zvýšené fyzické i psychické zatížení, odrážející se v požadavcích na výkon zdravotnictví a tedy i investice do něj. Zdravotnictví je v tomto pojetí dynamickým, „rozvojovým“ odvětvím a očekává se od něj stále silněji aktivní přístup k optimalizaci zdravotního stavu včetně odpovědi na různorodou poptávku pacientů.

Jinak řečeno, jednotlivec spotřebovává zdravotní péči ze dvou důvodů. Jednak proto, aby učinil svůj život příjemnější a bezbolestnější, jednak proto, že dlouhý a zdravý život zlepšuje naši schopnost dělat to, co chceme dosáhnout, včetně našeho uplatnění na trhu práce.

S výše uvedenými tezemi souvisí i otázky etické a eugenické. I na ně lze nahlížet ambivalentně – mnoho typů léčby, které se v současné době běžně aplikují, by ve středověku bylo odmítnuto jako eticky nepřijatelné. Současně se ale extrémně rozvíjí problematika práv pacientů, která zásadně mění pohled na pacienta jako pasivního příjemce dobra z rukou lékaře. A je zřejmé, že tato práva se neutváří pouze spontánně, ale jako další součástí právního řádu jsou, byť zprostředkovaně, závislé na fungování právního státu.

Řízení zdravotnictví zahrnuje složitý mix aktivit, které běží současně a na mnoha různých úrovních financování a poskytování služeb systém. Tyto činnosti mohou sahát od strategického (právní předpisy) k mechanickému (vykazování finančních nebo klinických údajů), a může zahrnovat celou řadu institucí a/nebo úrovní zdravotního systému v každém jednotlivém procesu (např. regulace chování lékaře). Dále, tyto aktivity mají obvykle politické, finanční, klinické, institucionální, profesní, právní a ekonomické dimenze, často ve stejnou dobu. Tradičně řízení zdravotnictví fungovalo v rámci (uvnitř) zdravotního systému činnost, ale v posledních několika desetiletích byla do něj zahrnuta celá řada vnějších aktérů - zejména pacientů a občanů (Saltman a Jakubowski, 2013).

Výsledek uvedených procesů lze shrnout v následující tabulce, popisující dílčí role státu ve zdravotnictví. Následující schéma tak popisuje nejdůležitější role, které obvykle vykonává stát v rámci zdravotní politiky.

Tabulka 1 – Role státu ve zdravotní politice

Role koncepční a systémová, kdy stát - formuluje a stanovuje dlouhodobé koncepce a nosné rozvojové programy, - vymezuje pravidla pro chování zainteresovaných subjektů, normy a standardy, a kodifikuje tato pravidla pomocí legislativního procesu, - stanoví podmínky pro fungování zdravotnických zařízení (zejm. z hlediska bezpečnostních a medicínských standardů) - definuje a vynucuje zdravotní péči tam, kde by její zanedbání bylo v přímém rozporu s principy fungování demokratické společnosti	Role redistribuční a sociálně-integrační, kdy stát - umožňuje přístup k adekvátní zdravotní péči těm, kteří z důvodu změny svého zdravotního stavu tuto péči objektivně potřebují, - prostřednictvím zásahů do vztahů pacienta a lékaře se snaží minimalizovat vliv rozpočtového omezení a tržního selhání, - umožňuje řešit situaci těm občanům, kterým zdravotní stav dlouhodobě komplikuje možnost začlenit se do společnosti a kde působí jako faktor jejich sociální a ekonomické diskriminace
Role tvůrčí a rozvojová, kdy stát - stimuluje rozvoj zdravotnictví v těch případech, kdy efektivní poptávka po zdravotních službách tento rozvoj dostatečně negarantuje, - chápe zdravotnictví jako faktor rozvoje ekonomiky a podporou investic do tohoto odvětví stimuluje ekonomický rozvoj a investice do lidského kapitálu - působí jako syntetický faktor zabraňující	Role monitorovací a kontrolní, kdy stát - sleduje aktivity, které zdravotnická zařízení vykonávají a posuzuje je z hlediska národohospodářské efektivnosti - evaluuje činnost subjektů zdravotnického systému z pohledu cílů zdravotní politiky, tedy zejména vývoje zdravotního stavu obyvatelstva - analyzuje situaci jednotlivých subjektů systému a skutečné možnosti dostát

rozpadu zdravotnických služeb na tržně efektivní a „zbývající“ část	požadovaným kritériím (např. dostupnost péče pro pacienty, efektivnost léčby ve zdravotnických zařízeních)
---	--

Zdroj: Mertl, J. Soukromé zboží, nebo veřejná služba? Přístupy k roli státu ve zdravotnictví. Scientia et Societas, č. 1, 2009, aktualizováno

Amartya Sen a jeho aktualizace ekonomického myšlení

S uvedenými body, specifickými pro zdravotnictví, lze účelně propojit i koncepty nositele Nobelovy ceny za ekonomii A. Sena (Sen, 2002), který provedl transpozici běžných ekonomických cílů a hodnot takto:

Tabulka 2 – Koncepty Amartyi Sena ve vztahu ke zdravotní politice

Koncept	Tradiční přístup	Přístup A. Sena
Individuální zájmy	Příjem/spotřeba/užitek	Lidské schopnosti a možnosti – s explicitní rolí svobody a práv
Zdravotní péče	(teoretická) možnost spotřeby zdravotní péče	Individuální a skupinové nároky spotřeby zdravotní péče
Chudoba	Hmotná deprivace	Deprivace atributů podstatných pro kvalitu života (zdraví, vzdělání, přístup ke kvalitním potravinám)
Cíle rozvoje	Ekonomická efektivnost/maximalizace HDP na hlavu	Lidský rozvoj, faktická svoboda rozvoje, rozšíření hodnotných schopností a realizace lidských práv

Zdroj: Economic Theory, Freedom and Human Rights: The Work of Amartya Sen, November 2001, online <http://www.odi.org.uk/rights/Publications/sen.pdf>, [cit. 13.9.2013]

Výše uvedené faktory vedou k pochopení toho, proč se úloha státu ve zdravotnictví posouvá, proč už nestačí klasické pojetí státu jako toho aktéra, který dělá věci, které nikdo další dělat nechce nebo nemůže. V Senově pojetí jsou výsledky systému věcného charakteru a podstatná je především koncepce reálné svobody v rozhodování o svém osudu. To má vedle ekonomických konsekvencí také vazbu na psychologické koncepty eustresu a distresu (Honzák, Večeřová 2008). Je prokázáno, že pokud jednotlivec může svůj osud a konání reálně ovlivňovat (eustres), tak zejména do určité míry je schopen zvládat i objektivně velmi zátěžové situace. Naopak pokud danou situaci reálně ovlivnit nemůže a je pouze pasivním pozorovatelem či obětí jejích důsledků, deprivací vliv takového stresu (distres) může být zhoubný.

Pokusme se nyní o mírně extrémní pohled na roli externí autority ve zdravotnictví. S využitím Senova konceptu reálné svobody tak ukážeme, proč jsou krajní pohledy ve zdravotnictví nefunkční. Představme si člověka, který trpí určitým onemocněním. Toto onemocnění de lege artis implikuje možnost léčby. Čistě autoritativní přístup státu vede k tomu, že lékař (jako reprezentant „zájmu na zdraví lidu“) bude pacienta do léčby nutit, a to v souladu s centrálně definovanými postupy a pochopitelně také za veřejné peníze. Čistě tržní přístup vede k tomu, že je ponecháno na pacientovi, kde, jak a jestli vůbec se léčit bude, a to za jeho soukromé peníze. Oba tyto přístupy však mohou vést k suboptimálnímu řešení, v prvním případě minimálně subjektivně-psychologickému ve smyslu „podstupování nucené terapie“ a omezení možnosti volby, v druhém případě může vést ke zhoršení zdravotního stavu příslušného pacienta a závislosti spotřeby terapie na jeho rozpočtovém omezení. Optimální přístup je náročnější – poskytnout pacientovi reálnou svobodu v rozhodování ohledně svého léčení. To předpokládá jak demokratický přístup ze strany lékařů, tak i uplatnění ekonomických mechanismů umožňujících léčbu bez závislosti na momentální výši příjmu.

Přístup A. Sena tak dokazuje, spolu se specifiky zdravotnictví jako odvětví ekonomiky, výraznou potřebu neponechat zdravotnictví jen tak být volné hře okolností, ale naopak v něm účelně vytvářet podmínky a prostředí vhodné pro udržení a obnovu zdraví na základě reálné svobody jednotlivých subjektů.

Koncept stewardship

Úloha státu při konstituování zdravotního systému by měla být především systémová. Stát by, pokud to není nezbytně nutné, neměl vstupovat do konkrétních vztahů mezi konkrétními subjekty, ale pokud se rozhodne péči v určitém rozsahu garantovat, pak musí nastavit takové podmínky a prostředí, aby subjekty se mohly svobodně, ale v rámci těchto pravidel chovat tak, že budou sledovat cíle zdravotní politiky. V tomto smyslu tedy funguje stát jakožto iniciátor, implementátor a regulátor systému zdravotní péče. V této souvislosti je v současné zdravotnické literatuře často uváděn koncept **stewardship** (Saltman

a Ferrousier, 2000), který usiluje o překonání tradičních nevýhod byrokratického řízení. Kass² a Armstrong³ tento koncept charakterizují jako „posun od řízení a kontroly ke službě“ a jako nástroj umožňující v rámci systému zdravotnictví sladit tržní přístupy s etickým a věcným rámcem zdravotnictví. Jak uvádějí Saltman a Ferroussier, „stewardship má schopnost kombinovat efektivní, quasi-tržní chování s eticky korektním a důvěryhodným rozhodováním způsobem, který přímý, ekonomicky orientovaný přístup není schopen dosáhnout“. Stewardship stojí nad běžnými funkcemi systému, jako jsou poskytování a financování zdravotní péče. Obsahuje v sobě úvahy o celkové funkci systému, o mechanismech a normách jeho fungování v kontextu jeho výsledků, financovatelnosti, dostupnosti a sociální akceptability. Síla tohoto konceptu spočívá v nadhledu nad každodenními selháními a úspěchy zdravotnictví, a zároveň odstínění od přímého řízení jednotlivých aktérů. V tomto ohledu je stewardship jakési pastýřství, které by bylo možno přirovnat k působení kněze ve své farnosti, nebo k působení učitele na své studenty.

Travis a kol. (2002) formulovali následující „domény“, které by v rámci konceptu stewardship měly být naplňovány.

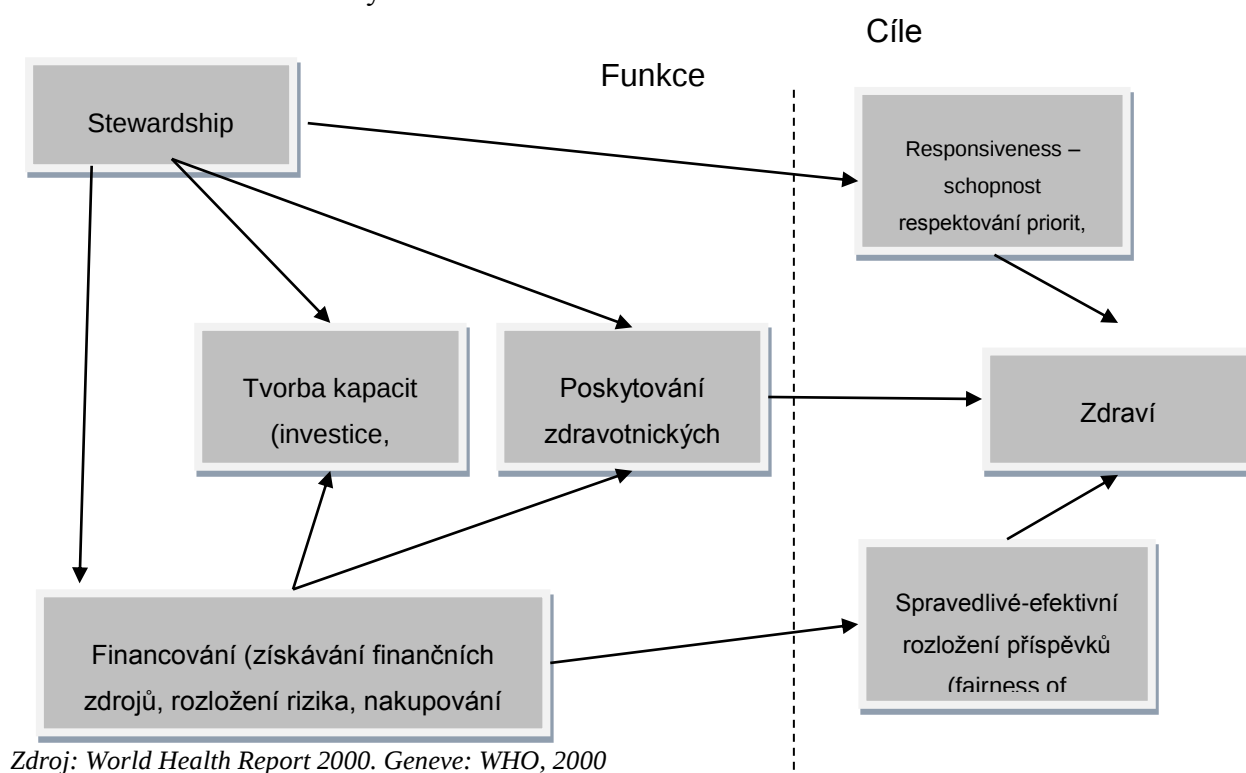
- Generování inteligence (management znalostí, posun od informací ke znalostem o zdravotnictví)
- Formulování strategických směrů zdravotní politiky
- Zajištění nástrojů pro implementaci: síla, pobídky a sankce
- Tvorba koalic/partnerství
- Zajištění souladu mezi cíli zdravotní politiky, organizační strukturou a kulturou
- Zajištění zodpovědnosti jednotlivých aktérů

Pozici tohoto konceptu v rámci zdravotnictví ukazuje následující schéma:

² KASS H.D. *Stewardship as a fundamental element in images of public administration*. In: Kass HD, Catron B, eds. *Images and identities in public administration*. London, Sage, 1990: p. 113–131.

³ ARMSTRONG J.L. *Stewardship and public service*. Ottawa, Canadian Public Service Commission, 1997 (discussion paper).

Obrázek 1 – Funkce a cíle systému zdravotnictví

Je z něj patrná změna pozice státu, který obecně stojí nad konkrétními aktivitami dalších subjektů. Velmi významný je v této souvislosti koncept **responsiveness**, tj. schopnost systému respektovat nezdravotní priority pacienta (soukromí, důstojnost, individuální preference). Tento koncept je doplněním tradičního konceptu formální dostupnosti zdravotní péče a výsledků systémů měřených zdravotnickou statistikou.

Stewardship státu je funkcí, která by ke zvýšení responsiveness měla přispívat, stát by měl tedy podporovat také naplnění nezdravotních priorit občana v systému. V souladu s koncepty solidarity je pak na úrovni WHO analyzováno také rozložení financování systému (**fairness** of contributions).

Je nutno si uvědomit, že stewardship jako teoretický pojem není nutně přímo svázán s entitou státu. Jeho praktická aplikace ve zdravotní politice však naráží na to, že žádný jiný aktér zdravotnického systému není v schopen na sebe tuto funkci převzít. V tržně orientovaných systémech zdravotnictví část této funkce přebírají na sebe zdravotní pojišťovny, ovšem pokud jsou ziskově orientované, tak jejich manažeři nejsou schopni před vlastníky aplikaci kritérií stewardshipu obhájit. Proto praxe vede ke ztotožnění stewardshipu jako jedné z klíčových úloh státu jako aktéra zdravotní politiky.

Stewardship také umožňuje využití jiných než tržně-racionálních vztahů a mechanismů. Jsou to především důvěra, sdílené hodnoty, dlouhodobá výhodnost. Tyto hodnoty může ve svobodné tržní směně konzistentně aplikovat a prosazovat pouze silný subjekt, ideálně stojící mimo přímou tržní transakci. Analýza tržních situací i empirické zkušenosti totiž často ukazují, že momentální výhodnost a kritérium ceny je silnější, než věcné aspekty transakci doprovázející. S trochou nadsázky se dá říci, že mnoho tzv. tržně racionálních transakcí nesplňuje základní atributy řádné smlouvy, tj. že je uzavřena vážně a srozumitelně, nikoliv v tísní za nápadně nevýhodných podmínek. Jediným atributem takových transakcí

bývá právě demonstrováné „svobodné“ rozhodnutí, které však v sobě obsahuje výrazný prvek distresu v kontextu Senovy reálné rozhodovací svobody. A zdůrazněme, že právě ve zdravotnictví jsou situace, kdy se lidé rozhodují za neobvyklých podmínek, velmi časté. Možná proto je zde historicky kladen důraz na etiku a pravidla pro jednání jednotlivých aktérů.

Právě jsme definovali základní pojmy spojené s rolí státu ve zdravotnictví. Hledali jsme při tom důvody, proč by tomu tak mělo být a jaké jsou širší souvislosti zkoumaného problému. To je nutná, ale nikoli postačující podmínka funkční analýzy. Příčinou je to, že definice uvedených pojmů samozřejmě dobré fungování zdravotnictví nezajistí. Jenže jsou skutečně jeho nutnou podmínkou, stejně tak, jako jsou v právu definice pojmů podmínkou toho, aby se mohlo vůbec konat nějaké soudní stání a hledat spravedlnost.

Koncept governance

Současně je ale třeba hledat i více aplikační rovinu týkající se role státu ve zdravotnictví. Zde se nabízí přechod k pojmu **governance**. Tento pojem je o něco konkrétnější, má vazbu i na svou komerční podobu corporate governance a ve zdravotnictví se týká zejména faktické organizace systému a poskytování zdravotní péče. Je třeba si uvědomit, že jakkoli výše analyzované problémy jsou podstatné, tak ve zdravotnictví je samozřejmě nutno, podobně jako v jiných odvětvích, také zabezpečit praktické financování a poskytování zdravotní péče. To je při současném objemu zdravotní péče velká věcná úloha, které se nezbavíme jen diskusemi ohledně základního rámce systému a z nadhledu, který poskytuje koncept stewardship. Někteří autoři vidí tyto termíny jako téměř totožné, ale ve skutečnosti tomu tak není. Oba dva termíny jsou o způsobu, jak dosahovat věcných cílů, kvalita governance ovlivňuje prostředí, v němž zdravotnické systémy fungují, a stewardship zahrnuje odpovědnost za to, že zdravotnický systém funguje podle principů governance. Mnoho činností realizovaných v rámci governance přímo nezlepšuje zdraví, zatímco činnosti spadající do stewardship k němu přispívají vždy. Zcela jistě jak governance, tak i stewardship jsou svébytné entity (Travis et al, 2002).

Z terminologického hlediska je třeba podotknout, že např. Osborne a Gaebler (1992) definují governance na úrovni státu jako pobídku k takovému chování centrální autority, kde „government should steer, not row“ – tj. stát má kormidlovat, nikoli veslovat. Koncept governance, používaný obecně pro roli určité autority se tak dostává ve zdravotnictví z určitého pohledu částečně do konfliktu s konceptem stewardship. Lze se ale domnívat, že vymezení pojmu stewardship je chápáno na systémově vyšší „doménové“ úrovni, zohledňuje specifika zdravotnictví, tvoří konceptuální rámec zdravotní politiky a není orientováno na aplikační rovinu řízení a fungování zdravotnického systému.

Governance se týká zejména větších zdravotnických zařízení, jako jsou nemocnice či sítě ambulantních poskytovatelů, a zdravotních pojišťoven, pokud v daném systému zdravotní péče existují. Řízení těchto subjektů je náročným procesem, který byl historicky ve zdravotnictví postaven především na věcné logice, selském rozumu a sledování medicínských cílů. V současné době je však např. nemocnice také podnikem, který k tomu, aby mohl dosáhnout svých cílů, musí být schopen adekvátního hospodaření, alokace vzácných zdrojů a existence v tržním prostředí vůbec. Do rozhodování tak vstupují

otázky výběrových řízení, nákupu zdravotnické techniky, smluvních vztahů se zdravotními pojišťovnami, jednání s pacienty, ale i odpovědnosti za poskytnutou zdravotní péči. Z tohoto stručného výčtu je možno odvodit, že řada těchto procesů je mimo tradiční „eticko-zdravotní“ myšlenkový rámec, v němž uvažuje typický klinický lékař, jakkoli je jeho uvažování nezbytné pro poskytování a zachování vysokého standardu zdravotní péče (Mechanic, 2000).

Governance ve zdravotnictví je tedy souhrnem mechanismů, procesů, institucí a vizí určujících, jak racionalizovat správu a management zdravotnického systému na aplikační úrovni, definovat a institucionalizovat role a zájmy jednotlivých subjektů uvnitř systému a nastavit pravidla pro fungování tak, aby přispívala k dosažení potřebných výsledků. Tzv. good governance (Vries, 2013) je zřejmě především nástrojem k tomu, jak řešit a nastavit konkrétní chod zdravotnictví, aniž bychom se dostávali do pravidelných, předvídatelných či systémově vynucených konfliktů s etikou, právem či ekonomikou. Spočívá v jakémisi „prosáknutí“ zdravotnictví cíli, metodami a nástroji efektivně řešícími anticipované situace a problémy praxe zdravotní politiky. To je realizováno v současné době prakticky ve všech zdravotnických systémech vyspělých zemí, jak to popisují např. Jakubowski a Saltman (2013).

Dalším aspektem governance ve zdravotnictví je otázka decentralizace odpovědnosti za dostupnost a kvalitu zdravotní péče. Tradičně tuto roli v garantovaných systémech zabezpečoval stát. V souvislosti s decentralizací veřejné správy a delegací této pravomoci na regionální autority vyvstává problém řízení zdravotnictví na regionální úrovni, při obvykle centralizované redistribuci zdrojů. Zdánlivě drobný posun může přinést v praxi zdravotní politiky výrazné problémy, jak se ukázalo i v České republice v souvislosti s převodem nemocnic na krajská zastupitelstva.

Dalšími procesem, který je třeba v rámci konceptu governance zohlednit, je také pluralizace aktérů systému. Jak již bylo naznačeno, stát ustupuje z přímého poskytování zdravotní péče, což ale znamená, že musí nacházet nástroje vedoucí k žádoucímu chování takto pluralizovaného systému. Jedním z klíčových nástrojů je efektivní nakupování zdravotní péče – studie (Figueras et al, 2005) ukazují, že pokud subjekty nakupující zdravotní péči jsou jen pasivními „propláčeči“ spotřebované zdravotní péče, má to zásadní dopad na jeho kvalitu a efektivnost. Připomeňme současně, že efektivní nakupování neznamená tlak na snížení nákladů za každou cenu; to by bylo v rozporu se základními zásadami zdravotní politiky, ale i běžných mikroekonomických teorií.

Regulace v systému zdravotní péče

Asi nejvíce ekonomicky „uchopitelným“ konceptem je institucionální a parametrická regulace systému. Zde se již jedná o konkrétní zásahy a nastavení parametrů existujícího systému. Účinně regulovat tedy lze systém, kde již stewardship a governance dobře funguje, kde jsou již vymezené základní vztahy a jednotlivé subjekty jsou seznámeny a ztotožněny se svou rolí v systému. Ve zdravotnictví nelze chápat regulaci jen jako kompenzaci selhání trhu (byť je to nejtypičtější důvod), neboť, jak již bylo uvedeno, důvodů pro intervenci je zde více. Nejtypičtější regulace, známé z mezinárodních zkušeností ve zdravotnictví, jsou:

- definice základního (standardního) balíku zdravotní péče,
- regulace plátců zdravotní péče (rozpočet, kompenzace rizika),
- regulace poptávky po zdravotní péči (spoluplatby),
- úprava smluvních vztahů mezi poskytovateli a plátcí,
- předpisy upravující výkon zdravotnického povolání,
- léková politika.

Jedná se o konkrétní mechanismy, specifické pro tu či onu zemi, a mající smysl právě jen v kontextu tamějšího zdravotnického systému. Smysl regulace spočívá především v tom, zabránit takovému chování aktérů, které je nežádoucí z hlediska výsledků systému. O účinnosti jednotlivých regulačních nástrojů se vedou velké spory, které jsou často ovlivněny právě zájmy aktérů, které mají regulovat. Při analýze této účinnosti je tak nutné především identifikovat dotčené aktéry a analyzovat dopady na jejich ekonomickou situaci, ale také na jejich pozici v systému. Nelze argumentovat pouze sociální únosností nebo zhoršením/zlepšením jejich pozice. Regulace je prováděna právě proto, aby pozici jednotlivých aktérů vymezila.

Privatizace jako řešení problémů s governance?

Je zřejmé, že analyzované problémy role státu ve zdravotnictví a souvisejících konceptů vzbuzují svou komplikovaností otázku, zda by nebylo účelné je vyřešit privatizací systému, čímž by zvýrazněním úlohy trhu tento na sebe skrytě převzal roli automatického řízení ve smyslu konceptu tzv. neviditelné ruky (Průša, 2012). Jakkoli takovéto návrhy mohou vypadat lákavě, dostupné poznatky teorie i praxe ukazují, že něco takového je zcela nerealizovatelné a že případnou privatizací např. na straně financování vzniknou pro stát, respektive veřejný zájem zcela nové a v podstatě i komplikovanější role, než pokud financuje zdravotnictví přímo z veřejných prostředků. Příkladem může být např. zdravotnická reforma prezidenta Obamy v USA, která zavádí mj. regulaci třídění pojištěnců podle rizika, konstruuje burzu pojištění Exchange (technická podpora při výběru produktů), jakož i vynucuje povinné pojištění každého občana a tím i nutnost existence motivačních/sankčních mechanismů ze strany státu. Podobně také v Nizozemí, kde funguje v současné době systém regulované konkurence mezi převážně neziskovými pojišťovnami poskytující základní standard zdravotní péče, to neznamená, že tato regulovaná konkurence funguje „sama od sebe“ a role regulátora je v tomto směru nadále podstatná (Jakubowski a Saltman, 2013). Regulace je nutná jak pro dosahování pozitivních cílů, kterými jsou např. nárůst kvality a dostupnosti zdravotní péče, tak i pro prevenci negativních cílů, jakými je například nežádoucí selekce mladých a zdravých, tj. nízkonákladových pojištěnců v případě řízené konkurence.

Diskuse a závěr

Provedený rozbor konceptů implikuje určité závěry i pro praxi zdravotní politiky v Česku. Bohužel, tyto závěry jsou nepříliš optimistické. Je evidentní, že česká praxe se v posledních letech, zejména od roku 2006 koncentruje především na diskuse o poptávkové regulaci spotřeby zdravotní péče a míře solidarity ve zdravotnictví, případně finanční bilanci systému ve vztahu k ekonomickému vývoji a situaci ve zdravotnických zařízeních. To jsou jistě důležité prvky systému, ale nikoli jediné a už vůbec ne příčinně vedoucí ke zlepšení kvality, dostupnosti a responsiveness systému zdravotní péče.

I v českém zdravotnictví přitom proběhlo či probíhá řada procesů, které by si kvalitní stewardship a governance zasloužily. Uvedme především následující

- převod nemocnic na kraje a decentralizace veřejné správy,
- změny v institucionální struktuře zdravotních pojišťoven,
- stárnutí populace a nárůst potřeby zdravotně-sociálních služeb,
- management civilizačních onemocnění,
- rozvoj lidských zdrojů ve zdravotnictví.

Představa, že se tyto procesy budou řešit spontánně v rámci optimálního nastavení poměru solidarity a ekvivalence je krajně zjednodušená, už jen proto, že ve světě existují systémy s rozdílným tímto poměrem, a přesto se všechny s uvedenými procesy obtížně potýkají. Stejně tak není klíčem k jejich vyřešení ani navýšení poměru výdajů na zdravotnictví k HDP, jakkoli tato změna by, vzhledem k poměrně nízké hodnotě tohoto ukazatele (ÚZIS, 2011), českému zdravotnictví pravděpodobně prospěla.

Nevýhodou prezentovaných konceptů stewardship a governance je nesporně jejich poměrně velká obecnost, nespecifičnost a snad i určitá bezzubost, když jsou vystaveny konkrétní otázce či testu realizovatelnosti. Vystupují při analýze či diskusi až tehdy, když se vyčerpá souboj o to, jak nastavit ten či onen parametr. Pak teprve napadne zúčastněné aktéry tichá myšlenka, že to asi nestačí. Že se to musí řešit ještě nějak jinak, že kromě těch dílčích parametrických nastavení, tak podstatných pro běžný chod systému, je nutné mít ještě filozofii, smysl, pravidla a věcná kritéria jeho fungování. Je pravděpodobné, že podobný pocit má řada aktérů, kteří se v posledních letech účastnili veřejné diskuse o zdravotní politice a jejích reformách, kdy se v České republice přes řadu dílčích parametrických změn reprodukuje negativní jevy, aktuálně např. negativní bilance řady klíčových nemocnic vzhledem k nastavení úhrad péče a změnám v nepřímém zdanění.

Provedená analýza naznačuje, že v České republice nahlížíme na zdravotnictví stále z trochu zvláštního úhlu, který se manifestuje v tom, že nejvíce a nejprve se zabýváme tím, aby zdravotní péče nebyla zneužívána nebo nadužívána (viz argumentace Ministerstva zdravotnictví z roku 2008 při zavádění regulačních poplatků). To je důležité, ale v mezinárodním kontextu neobvyklé, jak ukazují i nejnovější analýzy z dané oblasti (Jakubowski a Saltman, 2013). Ve světových zdravotnických

systémech jde o především o něco jiného. Rozhodujícím imperativem je zde především triáda zdravotní stav, responsiveness, ufinancovatelnost.

Zjištěné poznatky ukazují, že spor stát versus trh je ve zdravotnictví omezen jen na určité části systému, a že existuje významná skupina funkcí a činností, které jsou v rámci konkrétního nastavení systému na stát přesunuty nikoli z titulu redistribuce či alokace, ale z titulu jeho funkce koncepční, regulační, rozvojové a systémotvorné. Je proto užitečné tyto aspekty od sebe v diskusích oddělovat.

V případě teoretické privatizace financování zdravotnického systému po vzoru USA či Nizozemí to neznamena, že je možno se otázku governance a stewardship pominout ve smyslu ponechání racionality pouze na tržní alokaci. V těchto dvou zemích, které jsou v podstatě jedinými příklady z praxe, kde je na straně financujících subjektů použita řízená konkurence mezi subjekty, zůstává klíčová role státu jako regulátora, definujícího obsah základního standardu zdravotní péče, vynucujícího regulaci třídění klientů podle zdravotního rizika, organizujícího trh se zdravotním pojištěním a podobně. Na základě těchto poznatků lze tedy vyloučit, že by se těmito koncepty mohla zdravotní politika v budoucnu přestat zabývat, ba naopak, v určitém smyslu slova je při existenci privátních subjektů ať už na straně financování, nebo poskytování zdravotní péče úloha státu náročnější.

Použitá literatura

1. ARMSTRONG J.L. *Stewardship and public service*. Ottawa, Canadian Public Service Commission, 1997 (discussion paper).
2. ARROW, K.J. Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care. *American Economic Review* 53:5, prosinec 1963, str. 941-973.
3. DURDISOVÁ, J., LANGHAMROVÁ, J. Úvod do teorie zdravotní politiky. Praha: VŠE, 2001.
4. DURDISOVÁ, J., MERTL, J. Informační asymetrie ve zdravotnictví a význam její redukce. Praha. : VŠE FNH, 2003
5. ECONOMIC INTELLIGENCE UNIT. 2011. The future of healthcare in Europe. [Online] 2011. [Citace: 18. 2 2012.] http://www.eufutureofhealthcare.com/sites/default/files/EIU-Janssen%20Healthcare_Web%20version.pdf.
6. SEN, A. Economic Theory, Freedom and Human Rights: The Work of Amartya Sen, November 2001, online <http://www.odi.org.uk/rights/Publications/sen.pdf>, [cit. 13.9.2013]
7. FIGUERAS, J. et al. *Purchasing to improve health systems performance*. Berkshire: Open University Press, 2005, <http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0004/98428/E86300.pdf>, [cit. 20.6.2010]
8. GOULLI, R. Zdravotnictví a veřejná ekonomie. In: *Analytická, koncepční a hodnotová východiska zdravotní politiky I*. Sborník 1/2002, Kostelec nad Černými lesy: IZPE, 2001.
9. GRAHAM, J., AMOS, B. PLUMPTRE, T. *Principles for Good Governance in the 21st Century*. Policy Brief No 15. 2003
10. GROSSMAN, M. *On the concept of health capital and the demand for health*. Journal of Political Economy, 80, 1972.
11. HONZÁK, R. VEČEŘOVÁ, A. Stres, eustres a distres. *Interní Med.* 2008; 10 (4): 188–192, <<http://www.solen.cz/pdfs/int/2008/04/09.pdf>>, [cit. 13.9.2013]

12. JAKUBOWSKI E., SALTMAN, R. B. ed. *The changing national role in health system governance: A case-based study of 11 European countries and Australia*. Denmark: WHO, 2013<http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/187206/e96845.pdf>
13. KASS H.D. *Stewardship as a fundamental element in images of public administration*. In: Kass HD, Catron B, eds. *Images and identities in public administration*. London, Sage, 1990: p. 113–131.
14. MECHANIC, D. Managed care and the imperative for a new professional ethic. *Health Affairs*, 19(5):100–111, 2000
15. MERTL, J. Achilles' heels of health care systems. *Národohospodářský obzor*, č. 1, 2010
16. MERTL, J. Soukromé zboží, nebo veřejná služba? Přístupy k roli státu ve zdravotnictví. *Scientia et Societas*, č. 1, 2009
17. NISKANEN, W. A.: *Bureaucracy and Public Economics*, Aldershot: Edward Elgar Publishing: Aldershot, 1994.
18. OSBORNE, D. , GAEBLER, T. *Reinventing Government*. Reading : Addison Wesley, 1992
19. PRUŠA, J. Zvrácené motivace v českém zdravotnictví. *Terra libera*, č.1, 2012
20. SALTMAN, R., FEROUSSIER-DAVIS, O. *The concept of stewardship in health policy*. Bulletin of WHO 78, 2000, <<http://www.scielosp.org/pdf/bwho/v78n6/v78n6a05.pdf>>, [cit. 10.3.2009]
21. SEN, A. *Rationality and Freedom*. Harvard, Harvard Belknap Press, 2002
22. TRAVIS, P., EGGER, D. DAVIES, P. MECHBAL, A. *Towards better stewardship: concepts and critical issues*. Evidence and Information for Policy, World Health Organization, Geneva 2002
23. TULLOCK, G. *The General Irrelevance of the General Impossibility Theorem*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 81, No. 2. (May, 1967), pp. 256-270. Stable URL: <http://links.jstor.org/sici?sici=0033-5533%28196705%2981%3A2%3C256%3ATGIOTG%3E2.0.CO%3B2-S>.
24. VRIES, M. The Challenge of Good Governance. *The Public Sector Innovation Journal*, č. 1, 2013
25. WHO. *World Health Report 2000*. Geneve: WHO, 2000
26. ÚZIS (2011): *Economic information on health care 2010*. Praha: ÚZIS, 2011

Ing. Jan Mertl, Ph.D.

Vysoká škola finanční a správní

Estonská 500

101 00 Praha 10

Email: jan.mertl@outlook.com

KVALITA ŽIVOTA DOMÁCNOSTÍ Z POHLADU EKONOMICKEJ SITUÁCIE V ROKU 2011

HOUSEHOLD QUALITY OF LIFE IN PERSPECTIVE OF ECONOMIC SITUATION IN YEAR 2011

Pavel Strhár

ABSTRACT

Aim of this article is to measure and compare economic situation of Slovak households based on their selected answers in EU SILC questionnaire where we have divided households into three groups based on their equivalent disposable income: poor people, middle class and wealthy people. We have selected year 2012 as reference year. Comparing answers to questions whether households are satisfied with their income, their income is high enough to make it through the month, ability to face unexpected financial expenses and expected ideal income might reveal certain patterns in each group regarding income and we could further analyze them.

KEYWORDS: quality of life, economic situation of households, equivalent disposable income

ÚVOD

Ľudský život a ľudské snaženie nie je iba o materiálnom a finančnom blahobyte ale aj o sociálnych vzťahoch a interakciách, zdravom životnom štýle a prostredí ako i o širokých osobných aktivitách. Všetky tieto faktory ovplyvňujú hodnotové orientácie, spôsob života a životnú úroveň a nie je jednoduché skĺbiť ich do jedného uceleného celku, na základe ktorého by bolo možné vierohodne popísať podstatu ľudského života. Na druhej strane vnímame stále užšie prepojenie výskumov kvality života s finančnou a ekonomickou stránkou jednotlivcov a domácností, ktorá poskytuje dostatočnú bázu pre porovnanie rôznych príjmových vrstiev spoločnosti a ich kvality života. V tomto článku sa zameriame na porovnanie ekonomickej situácie domácností rozdelených do troch príjmových pásiem odpovedajúcich na dopytovanie EU SILC a ich subjektívnych odpovedí na vybrané otázky v roku 2011.

1 IDENTIFIKÁCIA POJMU KVALITA ŽIVOTA

Úsilie o zlepšenie života, o jeho zdokonalenie a vyššiu kvalitu je imanentnou súčasťou ľudských dejín a snahy o civilizačný progres. Myšlienka o spravodlivejšom a šťastnom živote je

implicitne obsiahnutá a tvorí podstatnú zložku svetových kultúr, náboženských a filozofických učení, utopických i vizionárskych doktrín, národohospodárskych teórií a politických požiadaviek na zmenu systémov. Hoci je jeden z najfrekvencovanejších pojmov, ktorí používajú i politici, v jej teórii existuje viacero „hluchých miest“ a veľa vágností, s ktorými zápasia experti doteraz. Najpodstatnejším problémom je nejasná identifikácia samotného pojmu.

Pri štúdiu podstaty skúmaného pojmu sme sa stretli s rôznymi prístupmi, ktoré môžeme charakterizovať ako viac alebo menej si podobné, zdôrazňujúce niektorý z aspektov daného fenoménu. Zo značného ich množstva sme vybrali nasledujúce:

Kvalita života je často považovaná za výsledok vzájomného pôsobenia sociálnych, zdravotných, ekonomických a environmentálnych podmienok, týkajúcich sa ľudského a spoločenského rozvoja. Na jednej strane predstavuje objektívne podmienky na dobrý život a na strane druhej subjektívne prežívanie dobrého života.¹

Podobným spôsobom vníma kvalitu života i B. H. Massam, ktorý ju považuje za „produkt vzájomného pôsobenia medzi sociálnymi, zdravotnými, ekonomickými a environmentálnymi podmienkami, ktoré vplyvajú na ľudský a sociálny rozvoj.“²

O. Balegová dáva dôraz na šírku daného fenoménu. Podľa nej je kvalita života v súčasnosti spravidla spájaná s antropologickými, psychologickými, sociologickými, eticko-právnymi, politologickými, politickými, ekonomickými, environmentálnymi a ďalšími kontextami a v tomto zmysle je označením pre súbory čiastkových kvalít.³

Podobný prístup prezentuje i Ontario Social Development Council, ktorá definuje kvalitu života ako „produkt súhry medzi sociálnymi, zdravotnými, ekonomickými a environmentálnymi podmienkami, ktoré vplyvajú na ľudský a sociálny rozvoj.“⁴

Niektorí z autorov kladú dôraz na metodologickú dimenziu kvality života. Zdôrazňujú, že pod daným fenoménom môžeme rozumieť „súhrn objektívne i subjektívne posúdiťelných stránok činností a vnemov človeka v jeho každodennom živote, v reálnom sociálnom priestore s

¹ HORŇÁK M. – ROCHOVSKÁ A. 2008. *Vybrané aspekty kvality života vo vnútorných perifériách Slovenska*. [online]. 2008. [cit. 2012-10-09] Katedra humánnej geografie a demogeografie. Dostupné na internete: <http://www.humannageografia.sk/projekt1/download/clanok_Hornak_Rochovska.pdf>

² MASSAM, B. H. 2002. Quality of life: public planning and private living. In *Progress in Planning*. ISSN 0305-9006. 2002. Volume 58. Number 3.

³ BALEGOVÁ O. 2002. *Kvalita života ako termín a interpretácia*. In *Kvalita života v kontextoch globalizácie a výkonnej spoločnosti*. Prešovská univerzita v Prešove. Filozofická fakulta, 2002. 199 strán. Slovensko-poľský zborník štúdií a článkov, s. 48. ISBN 80-8068-087-6.

⁴ SHOOKNER, M. 1997. *The Quality of life in Ontario*. [online]. 1997, [cit. 2013-12-28] s. 5. Dostupné na internete: <http://cdcquinte.com/Resources/Quality%20of%20Life-1997.pdf>.

konkrétnymi pravidlami vzájomného spolužitia s reálnymi otázkami cieľa, zmyslu a údelu pozemského života.“⁵

Š. Strieženec taktiež definuje kvalitu života ako „súhrn objektívne a subjektívne posúdiateľných stránok činností a vnemov človeka v jeho každodennom živote, v reálnom sociálnom priestore s konkrétnymi pravidlami vzájomného spolužitia, s reálnymi otázkami cieľa, zmyslu a údelu pozemského života.“⁶

Americký profesor B. Ch. Liu zdôrazňuje predovšetkým subjektívnu stránku kvality života, ktorú považuje za „subjektívne pomenovanie blahobytu ľudí a prostredia, v ktorom žijú.“⁷

Na normatívny aspekt kvality života upozorňuje A. Tokárová, ktorá pod ňou rozumie „žiaducu (optimálnu) úroveň existencie života jednotlivcov alebo skupín, ktorá je vyjadrená pomerom štandardu, vyjadreného v dokumentoch určitej krajiny.“⁸

Považujeme za potrebné spomenúť ešte jednu definíciu kvality života, a to prof. I. Lалуha, ktorý ju vníma ako „taký stupeň a charakter reprodukcie a rozvoja ľudskej existencie, ktorá nielenže umožňuje plnohodnotný materiálny a duchovný život človeka – jeho sebarozvoj – ale poskytuje konkrétnemu jedincovi pocit šťastia a spokojnosti.“⁹ Posledná spomenutá definícia nám v najväčšej miere pomohla vymedziť definíciu pojmu kvalita života.

2 DÁTOVÝ SÚBOR

Za zdroj dát sme použili Európske Štatistické zisťovanie príjmov a životných podmienok – EU SILC (EU-Statistics on Income and Living conditions). Pracovali sme s údajmi EU SILC 2012 (s údajmi za rok 2011). EU SILC sa v rámci SR realizuje ako integrovaná („rotačná“) forma zisťovania so štyrmi pod súbormi. To znamená, že na začiatku bola vybraná reprezentatívna vzorka domácností a tá sa rozdelila na štyri pod súbory pričom každý z nich reprezentuje základný súbor a ich štruktúra je podobná so štruktúrou základného súboru. Prierezové a dlhodobé údaje sú zásadne vytvárané z toho istého súboru výberových pozorovaní, čo je zároveň základnou charakteristikou integrovanej formy. Premenné sú v 4 rôznych súboroch:

⁵ STRIEŽENEC Š. 2001. *Úvod do sociálnej práce*. Trnava : Tripsoft, 2001. s.16–17. ISBN 80-968294-6-7

⁶ STRIEŽENEC. Š. 1999. *Úvod do sociálnej práce*. Trnava : Sapia, 1999. s. 16. ISBN 80-967589-6-9

⁷ LIU, B.CH. 1975. Quality of life: Concept, Measure and Result. In *The Americal Journal of Economics and Sociology*. ISSN: 1536-7150. 1975. XXXIV

⁸ TOKÁROVÁ, A. a kol. 2002. *Sociálna práca – kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. Prešov : FF PU, 2002. s.20. ISBN 80-8068-086-8

⁹ LALUHA, I. 2006. *Kvalita života*. In STANEK, V. a kol. 2006. *Sociálna politika*. Bratislava : SPRINT, 2006. ISBN 80-89085-66-0.

- Register domácností (súbor D)
- Register osôb (súbor R)
- Údaje za domácnosť (súbor H)
- Osobné údaje (súbor P)

Register domácností (súbor D) obsahuje všetky vybrané domácnosti a to aj tie, ktoré sa na danej adrese nepodarilo kontaktovať, alebo tie, s ktorými nebolo možné uskutočniť opytovanie. Register osôb (súbor R) obsahuje záznam za každú osobu, ktorá v čase zisťovania žila v domácnosti akceptovanej do databázy alebo bola dočasne neprítomná. Súbor údajov za hospodáriacu domácnosť (súbor H) obsahuje údaje za hospodáriace domácnosti, ktoré boli kontaktované a akceptované do databázy. Súbor osobných údajov (súbor P) obsahuje záznam za každú osobu vo veku 16 rokov a viac, ktorá odpovedala na osobný dotazník.

Štandardizácia dátového súboru ďalej pokračovala tým, že sme spojili súbory R a P cez Identifikačné číslo osoby RB030 a PB030. Následne sme odfiltrovali osoby, ktoré stoja na čele domácnosti a použili sme na to premennú VZT_OS, ktorá určuje vzťah k osobe na čele hospodáriacej domácnosti a nachádza sa v súbore R. Dostali sme tak spojený súbor R a P v ktorom sme získali iba osoby stojace na čele domácnosti (VZT_OS=1). Údaje za sledovaný rok sme v súboroch D a H spojili na základe premennej Identifikácia domácností RX030 resp. PX030 a takto spojené súbory R a P ako aj D a H sme následne spojili do jedného súboru D_H_R_P taktiež pomocou Identifikácie domácnosti RX030, resp. PX030, čím sme získali všetky údaje v jednom súbore s ktorým sme ďalej pracovali. Posledný bod štandardizácie dátového súboru bolo upravenie výsledného súboru vyradením neúplných dotazníkov a tých, v ktorých respondenti neodpovedali na otázky týkajúce sa ekvivalentného disponibilného príjmu ako aj tie v ktorých figurovali extrémne hodnoty (minimálne ako aj maximálne).

3 IDENTIFIKÁCIA PÁSIEM MODELU KVALITY ŽIVOTA

Pri identifikácii jednotlivých pásiem kvality života nášho modelu nevychádzame zo základnej štruktúry čistých peňažných výdavkov domácností v rámci zisťovania Štatistického úradu SR, podobne ako to robil I. Láluha¹⁰, ale za kritérium sme si zvolili ročný ekvivalentný disponibilný príjem domácnosti, ku ktorému sme získali informácie prostredníctvom štatistického zisťovania EU SILC. Vybrali sme si premennú ekvivalentný disponibilný príjem na základe ktorej sme rozdelili domácnosti do troch príjmových pásiem.

¹⁰ Koncepcia modelu kvality života prof. PhDr. I. Láluha, CSc., ktorý rozdeľuje príjmy obyvateľstva do troch úrovní podľa ich výšky na záchovný, úsporný a luxusný a vychádza pri tom z údajov databázy rodinných účtov.

3.1 Identifikácia záchovného pásma – trieda chudobných

Eurostat udáva viaceré percentuálne hranice chudoby: 40 %, 50 %, 60 % a 70 % mediánu národného príjmu v Euro ako aj v prepočte na paritu kúpnej sily. Pre stanovenie kritérií určenia záchovného pásma sme si zvolili hodnotu 60 % mediánu disponibilného príjmu ako referenčnú hodnotu pre stanovenie úrovne záchovného pásma, ktoré charakterizuje chudobné domácnosti SR a do ktorého zahrnieme všetky domácnosti SR na úrovni 60 % mediánu národného disponibilného príjmu a nižšieho.

3.2 Identifikácia úsporného pásma – stredná trieda

Strednú triedu, ktorú vymedzujeme úsporným pásmom sme definovali v rozpätí od 60% mediánu národného ekvivalentného príjmu (hranica chudoby definovaná podľa Eurostat) až po 150% mediánu národného ekvivalentného príjmu (horná hranica obyvateľstva žijúceho v „blahobyte“ (stredná trieda) podľa OECD)¹¹. Silná stredná vrstva je z nášho pohľadu dôležitá pre zdravú ekonomiku a napomáha k rýchlejšiemu rastu ekonomiky a preto sme pre jej zadefinovanie zvolili väčší rozsah.

3.3 Identifikácia luxusného pásma – trieda bohatých

Definovaná hranica bohatých v našom výskume bude od úrovne 150 % mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu a vyššej (horná hranica obyvateľstva žijúceho v „blahobyte“ oddeľuje bohatých od strednej triedy vnímanej podľa OECD)¹².

Na základe nami zvolených kritérií sme rozdelili domácnosti SR v roku 2011 do troch príjmových pásiem: záchovné, úsporné a luxusné na základe ktorých budeme pokračovať v skúmaní početností a ďalších základných charakteristík ako aj ekonomickej situácie domácností SR.

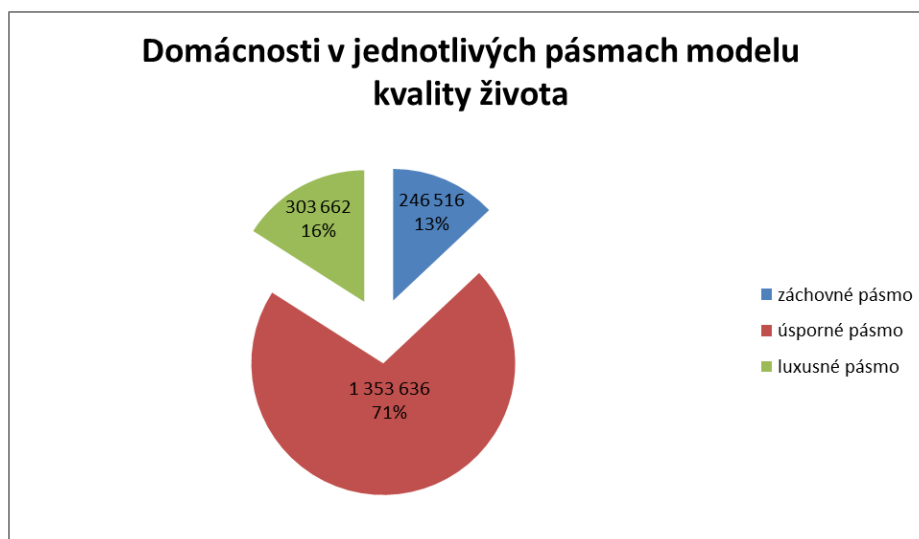
4 CHARAKTERISTIKA DOMÁCNOSTÍ PODĽA PÁSIEM MODELU KVALITY ŽIVOTA V ROKU 2012

V roku 2011 sa na Slovensku nachádzalo v záchovnom modeli celkovo vyše 246 000 domácností, čo predstavuje 12,9 % z celkového počtu, v úspornom modeli bolo vyše 1 353 000 domácností, teda viac ako 71 %, luxusný model bol zastúpený vyše 303 000 domácnosťami, čo zodpovedá 16 % všetkých domácností ako to môžeme vidieť na grafe číslo 1.

¹¹ OECD. 2010. *Latin American economic Outlook 2011 : how middle-class is Latin America?* Paris : OECD. 2010 s. 17-18. ISBN 978-92-64-09464-2

¹² Tamtiež

Graf 1: Model kvality života podľa počtu domácností v roku 2011

Zdroj: ŠÚ SR, EU SILC 2012 UDB verzia 28/10/2013, vlastné spracovanie.

Podľa tabuľky číslo 1 vidíme, že najnižším ročným ekvivalentným disponibilným príjmom domácnosti bolo 6 € a naopak najvyšším bolo 52 360 €, priemerom bol príjem na úrovni 7 401,56 € so štandardnou odchýlkou 3 672,181 €, pričom hovoríme o všetkých domácnostiach bez ich rozdelenia do príjmových pásiem. Na základe zistených hodnôt koeficienta šikmosti môžeme tvrdiť, že rozdelenie ekvivalentných disponibilných príjmov domácností bolo pravostranne zošikmené, čo znamená častejší výskyt nižších príjmov.

Tabuľka 1: Model kvality života podľa ekvivalentného disponibilného príjmu v roku 2011

2011											
Rok 2011	N	Range	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Variance	Skewness		Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
Ekvivalentný disponibilný príjem domácnosti	1903814	52354	6	52360	7401,56	3672,181	13484916,839	1,982	0,001775	9,620	0,003551
Valid N (listwise)	1903814										

Zdroj: ŠÚ SR, EU SILC 2012 UDB verzia 28/10/2013, vlastné spracovanie.

Koeficient špicatosti nadobudol kladné hodnoty, čo znamená že rozdelenie príjmov analyzovaného súboru má špicatejší tvar ako normálne rozdelenie. Koncentrácia hodnôt

skúmaného znaku okolo priemeru je v danom rozdelení väčšia ako v súbore s normálnym rozdelením (viď tabuľka č. 1).

5 EKONOMICKÁ SITUÁCIA DOMÁCNOSTÍ V JEDNOTLIVÝCH PÁSMACH MODELU KVALITY ŽIVOTA

Peňažná spotreba je v peňažnom vyjadrení označovaná ako súhrn všetkých hmotných a nehmotných potrieb všetkých členov domácností a jej veľkosť závisí od počtu členov, veku, vzdelania, záujmov a tradícií. Peňažné platby sa kryjú peňažnými zdrojmi, ktoré predstavujú súhrn všetkých peňažných dôchodkov, získané z titulu pracovnej činnosti, podnikania, prenajímania pôdy a kapitálu, a ostatných príjmov. Pri charakteristike ekonomickej situácie domácností sme vychádzali z nasledujúcich premenných, ktoré boli zároveň otázkami v dopytovaní EU SILC:

- schopnosť vystačiť s peniazmi – jedná sa o odhad respondenta na akej úrovni sa nachádza jeho domácnosť v súvislosti so schopnosťou vystačiť s peniazmi. V súvislosti s celkovým mesačným príjmom domácnosti bolo potrebné posúdiť na akom stupňom obtiažnosti sa domácnosť vyrovnáva s platením zvyčajných výdavkov. Pod zvyčajnými výdavkami sa rozumeli výdavky domácnosti na stravu, nájomné, úhradu za elektrinu, plyn, atď.
- schopnosť čeliť neočakávaným finančným výdavkom – respondenti odpovedajú, či si domácnosť môže dovoliť pokryť neočakávané výdavky vo výške 306 EUR z vlastných zdrojov. Pod vlastnými zdrojmi sa rozumie, že domácnosť nikoho nepožiadala o finančnú pomoc, jej účet neprejde do mínusu v priebehu mesiaca a jej situácia sa v dôsledku neočakávaného výdavku nezhorší. Suma 306 EUR bola stanovená na základe výpočtu národnej miery rizika chudoby.
- najnižší mesačný príjem postačujúci na vyžitie – respondenti v domácnostiach mali odhadnúť sumu podľa vlastného chápania pojmu „vystačiť s peniazmi“. Ak sa uvažuje o potrebách domácnosti podľa jej veľkosti (vrátane nákladov súvisiacich s bývaním, ale s vylúčením nákladov na podnikanie a na prácu na farme), tak sa tým myslí najnižšie možné množstvo peňazí, ktoré domácnosť potrebuje každý mesiac na zaplatenie jej bežných nevyhnutných výdavkov.

V tabuľke číslo 2 vidíme, že domácnosti záchovného pásma majú najväčšie ťažkosti s platením zvyčajných výdavkov a to až v 92,7 % prípadov. Na druhej strane majú problémy zaplatiť svoje zvyčajné výdavky domácnosti úsporného pásma v 79,5 % prípadov a domácností luxusného pásma sa to týka v 49,6 % zodpovedaných otázok.

V prípade otázky schopnosť čeliť neočakávaným finančným výdavkom boli domácnosti dopytované, či si môžu dovoliť pokryť neočakávané výdavky vo výške 306 EUR z vlastných zdrojov. Na túto otázku odpovedalo kladne 33,8 % všetkých domácností záchovného pásma, 62,5 % všetkých domácností úsporného pásma a 85,4 % všetkých domácností luxusného pásma kde sa potvrdilo, že majetnejšie domácnosti majú menšie problémy s platením neočakávaných výdavkov.

Otázka najnižšieho mesačného príjmu postačujúceho na vyžitie sa týkala odhadnutia sumy, ktorú domácnosti potrebujú na to aby „vystačili s peniazmi“. Domácnosti záchovného pásma uviedli sumu 913 €, domácnosti úsporného pásma 1 036 € a domácnosti luxusného pásma 1 387 € z čoho vyplýva, že čím vyššie príjmové pásmo, tým väčšie nároky na vyžitie. Prekvapujúce zistenie vidíme tiež pri porovnaní výšky najnižšieho mesačného príjmu postačujúceho na vyžitie v jednotlivých pásmach, kde rozdiel medzi najnižším pásmom a strednou triedou nie je výrazný a tvorí 123 €. Výraznejší rozdiel na úrovni 351 € vidíme medzi domácnosťami strednej triedy a domácnosťami luxusného pásma.

Tabuľka 2: Ekonomická situácia domácností v jednotlivých pásmach modelu kvality života v roku 2011

Zdroj:													
ŠÚ	SR,	záchovné pásmo				úsporné pásmo				luxusné pásmo			
		Count	Colum n N %	Row N %	Mean	Count	Colum n N %	Row N %	Mean	Count	Colum n N %	Row N %	Mean
EU SILC 2012 UDB	Schopnosť vystačiť s peniazmi	85563	34,7%	37,5%		134717	10,0%	59,0%		8167	2,7%	3,6%	
	s veľkými ťažkosťami	75832	30,8%	17,6%		324446	24,0%	75,2%		31441	10,4%	7,3%	
	s ťažkosťami	66981	27,2%	8,4%		615102	45,5%	77,6%		110815	36,5%	14,0%	
	s určitými ťažkosťami	17539	7,1%	4,7%		237048	17,5%	63,4%		119539	39,4%	32,0%	
	pomerne ľahko	601	,2%	,9%		35960	2,7%	55,4%		28326	9,3%	43,7%	
	ľahko	0	0,0%	0,0%		5817	,4%	52,0%		5374	1,8%	48,0%	
	veľmi ľahko	83340	33,8%	7,0%		845700	62,5%	71,2%		259390	85,4%	21,8%	
	Schopnosť čeliť neočakávaným finančným	163176	66,2%	22,8%		506752	37,5%	71,0%		44272	14,6%	6,2%	
	nie												
	Najnižší mesačný príjem postačujúci na				913				1036				1387

verzia 28/10/2013, vlastné spracovanie.

ZÁVER

Výsledkom nášho výskumu a článku je konštatovanie, že najnižšia príjmová skupina (trieda chudobných), ktorá je v našom článku označená ako záchovné pásmo vykazuje najväčšie problémy s platením zvyčajných výdavkov pod ktorými sa rozumejú výdavky domácnosti na stravu, nájomné, úhradu za elektrinu, plyn, atď. a to konkrétne v 92,7 % odpovedí respondentov. Domácnosti záchovného pásma majú taktiež najnižšiu schopnosť čeliť neočakávaným finančným výdavkom vo výške 306 EUR z vlastných zdrojov a to v 66,2 % prípadoch. Prekvapením je konštatovanie, že práve najnižšia príjmová skupina odhaduje svoj najnižší mesačný príjem postačujúci na vyžitie na úrovni 913 €, pričom je táto suma iba o 123 € nižšia

ako najnižší mesačný príjem postačujúci na vyžitie domácností úsporného pásma a o 351 € nižšia ako najnižší mesačný príjem postačujúci na vyžitie domácností luxusného pásma.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Balegová, O. *Kvalita života ako termín a interpretácia*. In *Kvalita života v kontextoch globalizácie a výkonovej spoločnosti*. Prešovská univerzita v Prešove. Filozofická fakulta, 2002. Slovensko-poľský zborník štúdií a článkov, s. 48. ISBN 80-8068-087-6.
2. Horňák, M., Rochovská, A. *Vybrané aspekty kvality života vo vnútorných perifériách Slovenska*. Dostupné na internete: http://www.humannageografia.sk/projekt1/download/clanok_Hornak_Rochovska.pdf [citované 2014-3-18]
3. Lалуha, I. *Kvalita života*. In STANEK, V. a kol. 2006. *Sociálna politika*. Bratislava : SPRINT, 2006. ISBN 80-89085-66-0.
4. Liu, B.CH. Quality of life: Concept, Measure and Result. In *The Americal Journal of Economics and Sociology*. ISSN: 1536-7150. 1975. XXXIV
5. Massam, B. H. Quality of life: public planning and private living. In *Progress in Planning*. ISSN 0305-9006. 2002. Volume 58. Number 3.
6. OECD. *Latin American economic Outlook 2011 : how middle-class is Latin America?* Paris : OECD. 2010. ISBN 978-92-64-09464-2
7. Shookner, M. *The Quality of life in Ontario*. Dostupné na internete: <http://cdcquinte.com/Resources/Quality%20of%20Life-1997.pdf>. [cit. 2014-3-15]
8. Strieženec, Š. *Úvod do sociálnej práce*. Trnava : Tripsoft, 2001. ISBN 80-968294-6-
9. Tokárová, A. a kol. *Sociálna práca – kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. Prešov : FF PU, 2002, ISBN 80-8068-086-8

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Mgr. Pavel Strhár

Katedra sociálneho rozvoja a práce

Národohospodárska fakulta

Ekonomická univerzita v Bratislave

pavel.strhar@gmail.com

NEROVNOSTI PRACOVNÝCH A DISPONIBILNÝCH PRÍJMOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE PODĽA THEILOVÝCH INDEXOV

INEQUALITY OF INDIVIDUAL LABOUR EARNINGS AND HOUSEHOLD DISPOSABLE INCOMES BASED ON THEIL INDEXES

Miroslav Tkáč

ABSTRAKT

Income inequality in Slovak republic measured by most widely used indicators is one of the lowest in the developed world. Despite this fact, the general population is highly sensitive to income and wealth differences. Therefore different inequality measures are needed for more detailed analysis. Development of aggregate indicators is most affected by developments at the top of the income distribution. Although the inequality of disposable income shows the downward trend, the decline of this movement is slower in the lower tail of income distribution.

KEYWORDS: inequality, equalized disposable income, individual labor income, Atkinson index, Theil index, Slovak republic

ÚVOD

Nerovnosť príjmov je veľmi citlivou témou v slovenskej spoločnosti, ale napriek tomu sa o jej skutočnom rozsahu hovorí málo. Predkladaný článok má za cieľ identifikovať rozsah nerovnosti pracovných a disponibilných príjmov prostredníctvom indexov odvodených od všeobecného vzorca miery generalizovanej entropie. Článok pracuje s individuálnymi pracovnými príjmami obyvateľstva predstavujúcimi základný prostriedok uspokojovania potrieb jednotlivca a jemu blízkych osôb. Taktiež sú spomínané nerovnosti ekvivalentných disponibilných príjmov. Disponibilný príjem domácnosti je súhrnom príjmov jej členov zo všetkých zdrojov, či už ide o pracovné príjmy, kapitálové príjmy alebo sociálne transfery. Disponibilné príjmy rozpočítané na člena domácnosti predstavujú základný zdroj informácií pre zisťovanie úrovne nerovností v krajine a sú kľúčovým determinantom životnej úrovne obyvateľstva, čo z nich robí veľmi dôležitú oblasť skúmania.

1 Použité indikátory

Za účelom presnejšieho kvantitatívneho vyjadrenia rozsahu nerovností príjmov v Slovenskej republike je nutné použitie viacerých indexov, ktoré bežne nie sú vykazované Štatistickým úradom SR alebo Eurostatom. Pre skúmanie rozsahu nerovností s prihliadnutím na rôzne časti distribúcie príjmov sa hodia indexy odvodené do vzorca generalizovanej entropie $[GE(\alpha)]$, nazývané aj Theilove indexy, ktoré umožňujú prostredníctvom zmeny hodnoty parametra α upraviť citlivosť indexu na nerovnosť v určitej časti distribúcie. Na vyjadrenie vplyvu nerovnosti na blahobyt v spoločnosti zase slúži Atkinsonov index.

1.1 Theilove indexy

Základný Theilov koeficient príjmovej nerovnosti $[T_T]$ je upraveným vzorcom generalizovanej entropie pre $\alpha = 1$. V tejto situácii je rovnaká váha prikladaná nerovnostiam v akejkolvek časti rozdelenia. Pri parametri $\alpha = 0$ je index citlivejší na nerovnosti v spodnej časti rozdelenia, táto variácia sa označuje T_L alebo MLD.¹

Vzorec 1 : Theilove indexy pre $\alpha = 0$ a $\alpha = 1$

$$\begin{aligned} \text{Theil } L = GE(0) &= \lim_{\alpha \rightarrow 0} \frac{1}{\alpha^2 - \alpha} \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(\frac{y_i}{\bar{y}} \right)^\alpha - 1 \right] = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \log \frac{\bar{y}}{y_i} \\ \text{Theil } T = GE(1) &= \lim_{\alpha \rightarrow 1} \frac{1}{\alpha^2 - \alpha} \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(\frac{y_i}{\bar{y}} \right)^\alpha - 1 \right] = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{y_i}{\bar{y}} \log \frac{y_i}{\bar{y}} \end{aligned}$$

Prameň: Labudová, V. – Pacáková, V. Regionálna analýza výdavkov domácností Slovenskej republiky v rokoch 2004-2008. s.65.

Úpravou všeobecného vzorca pre parameter $\alpha = 2$ dochádza k preváženiu indexu smerom k hornej časti rozdelenia. V tejto situácii sa $GE(2)$ tvar:

Vzorec 2 : Theilov indexy pre $\alpha = 2$

$$CV = GE(2) = \frac{1}{\bar{y}} \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2 \right]^{\frac{1}{2}}$$

Prameň: Labudová, V. Miery generalizovanej entropie. s.102.

¹ WORLD BANK. *Technical Note: Inequality measures and their decompositions*

Všetky indexy nadobúdajú minimálnu hodnotu 0 predstavujúcu stav maximálnej entropie, kedy nie je možné identifikovať jednotlivé zložky systému na základe ich príjmu pretože príjmy v spoločnosti sú rovnomerne distribuované. Maximálne hodnoty jednotlivých indexov sa líšia v závislosti od použitého parametra α . Maximálna hodnota indexu $GE(0) - T_L$ nie je definovaná. Theilov T index ($\alpha=1$) môže dosahovať maximum na úrovni $\log(n)$ a u indexov s parametrom α vyšším ako 1 je maximálnu hodnotu možné určiť podľa vzorca $(n^\alpha - n)/(n(\alpha^2 - \alpha))$.²

1.2 Atkinsonov index

Atkinsonov index prepája miery nerovností s funkciou blahobytu. Parametrom určujúcim zameranie indexu je ϵ , ktorý je koeficientom averzie voči nerovnosti. Môže dosahovať hodnoty od 0 k nekonečnu. Nulová hodnota koeficientu vyjadruje indiferentný postoj k otázke nerovnosti, pričom s jeho rastúcou hodnotou sa čoraz vyššia váha prikladá spodnej časti distribúcie až do momentu kedy sa index sústreďí iba na jednotku súboru s najnižšou hodnotou príjmu pre $\epsilon = \infty$. V praxi sa používajú hodnoty 0,5; 1; 1,5; 2.³

Vzorec 3 – Atkinsonov index pre $\epsilon \neq 1$ (metodika Svetovej banky)

$$A_\epsilon = 1 - \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(\frac{y_i}{y} \right)^{1-\epsilon} \right]^{\frac{1}{1-\epsilon}}$$

Prameň: WORLD BANK. *Technical Note: Inequality measures and their decompositions*

„Atkinsonov index nerovnosti je založený na spravodlivom priemernom príjme. Spravodlivý priemerný príjem je príjmom, ktorý ak je rovnomerne rozdelený v populácii, zabezpečí jej rovnakú úroveň blahobytu ako existujúce rozdelenie príjmov.“⁴

Hodnotu indexu možno použiť na kalkuláciu podielu z celkového príjmu spoločnosti, ktorý by bol potrebný pre dosiahnutie súčasnej úrovne blahobytu v spoločnosti v situácii kedy by boli jej príjmy rovnomerne rozdelené. Za týmto účelom možno použiť jednoduchý vzorec $I_\epsilon = 1 - A_\epsilon$, kde I_ϵ je podiel celkového príjmu a A_ϵ hodnota Atkinsonovho indexu. Pri hodnote $A_\epsilon = 0,2$ by tak bolo možné dosiahnuť súčasnú úroveň blahobytu s 80% celkových príjmov za predpokladu, že by tie boli v spoločnosti distribuované rovnomerne. A_ϵ dosahuje hodnoty od 0

² Labudová, V. Miery generalizovanej entropie. s.102.

³ Atkinson, A. B. On the Measurement of Inequality

⁴ Labudová, V. Miery príjmovej nerovnosti. s.109.

po 1, pričom 0 indikuje stav rovnomerného rozloženia príjmov a maximálne dosiahnuteľnej úrovne blahobytu.⁵

2 Nerovnosti príjmov v Slovenskej republike

Slovenská republika spadá medzi krajiny s veľmi nízkou úrovňou príjmových nerovností podľa štandardne vykazovaných indikátorov nerovností – Gini a S80/S20. Giniho koeficient je ale nadmerne citlivý na nerovnosti v strednej časti distribúcie, ktorých rozsah je, ako bude nižšie uvedené, podstatne nižší v porovnaní s obidvoma koncami distribúcie príjmov.

Tabuľka 1 : Základné charakteristiky súboru kladných disponibilných príjmov (v €/rok)

Descriptive Statistics						Calculated	
Ekvivalentný disponibilný príjem v roku	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Coefficient of variation	Missing N*
2005	5139	261,30	64 636,45	4 078,08	2 554,05	0,63	8
2006	5103	147,82	244 969,51	4 674,07	5 616,49	1,20	2
2007	4933	53,11	34 762,95	5 138,81	2 606,29	0,51	8
2008	5445	47,00	73717,25	5 580,66	3 011,73	0,54	5
2009	5256	42,32	62 517,94	6 090,63	3 099,43	0,51	8
2010	5374	52,72	173 046,15	6 701,15	4 173,65	0,62	2
2011	5200	96,71	336 223,46	6 976,71	5 855,66	0,84	0
2012	5288	5,84	52 359,54	7 530,32	3 603,69	0,48	3

Prameň: SLOVSTAT, databáza EU-SILC, vlastné spracovanie

* počet nezarađených domácností z dôvodu nepozitívnej hodnoty ekvivalentného disponibilného príjmu

Údaje o ekvivalentných príjmoch domácností a pracovných príjmoch obyvateľstva boli získané z databázy EU-SILC za roky 2005 až 2012. V tabuľke č.1 a 2 možno vidieť základné deskriptívne štatistiky týchto dvoch dátových súborov.

Stĺpec chýbajúcich pozorovaní obsahuje počet prípadov, kedy boli príjmy domácností alebo zamestnancov negatívne alebo rovné nule. S takýmito hodnotami použité indikátory nielen

⁵ Maio, F. *Income inequality measures*.

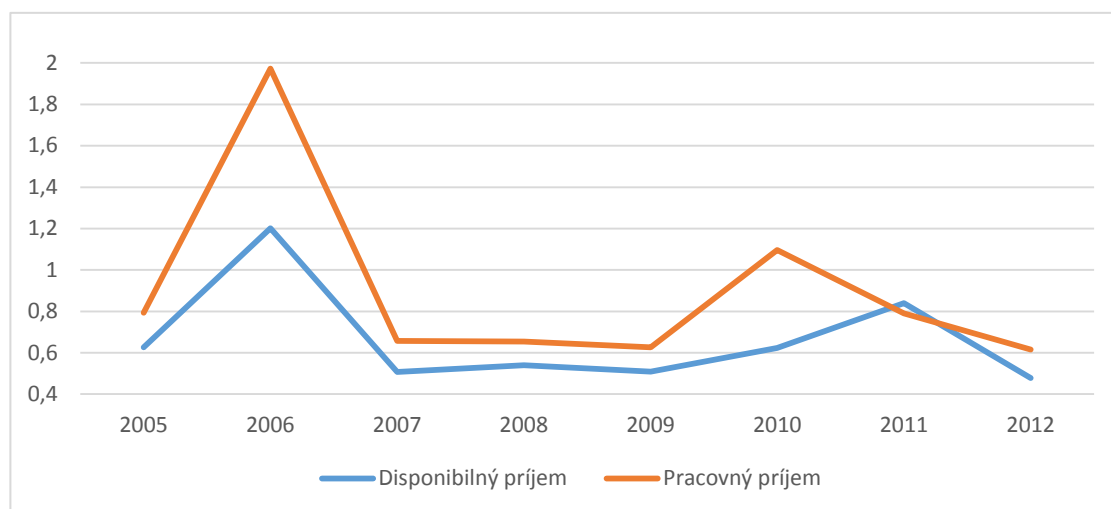
nevedia pracovať, ale ich nahradenie akoukoľvek najnižšou hodnotou by znemožnilo použitie týchto indikátorov. V databáze ekvivalentných disponibilných príjmov možno výskyt takýchto prípadov označiť za ojedinelý aj keď ich hodnoty. Problematickejšia je databáza pracovných príjmov ktorá okrem zamestnancov obsahuje aj údaje o pracovných príjmoch nezamestnaných, dôchodcov a študentov, ktorí zväčša nemajú pracovné príjmy a pozorovaní s nulovými hodnotami príjmov je preto podstatne viac, v roku 2005 dokonca presahuje počet pozorovaní s pozitívnym pracovným príjmom.

Tabuľka 2: Základné charakteristiky súboru individuálnych pracovných príjmov (v €/rok)

Descriptive Statistics								
Individuálny pracovný príjem v roku	N	Valid N	Missing N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Coefficient of variation
2005	12879	6397	6482	45,64	118 452,57	5 395,37	4 281,99	0,79
2006	12630	6510	6120	19,92	796 654,45	5 423,50	10 697,10	1,97
2007	12573	6685	5888	9,96	46 604,26	5 765,41	3 790,32	0,66
2008	14098	7548	6550	7,17	85 640,31	6 278,68	4 105,69	0,65
2009	13821	7447	6374	6,64	79 200,03	6 760,58	4 234,19	0,63
2010	14106	7465	6641	20,00	520 200,00	7 102,78	7 792,50	1,10
2011	13439	6980	6459	16,00	146 000,00	7 389,64	5 840,55	0,79
2012	13602	7133	6469	43,15	71 172,26	8 009,60	4 930,93	0,62

Prameň: SLOVSTAT, databáza EU-SILC, vlastné spracovanie

Graf 1 : Hodnoty variačného koeficientu

Prameň: SLOVSTAT, databáza EU-SILC, vlastné spracovanie

Variabilitu spomínaných štatistických súborov za jednotlivé roky možno porovnať prostredníctvom variačných koeficientov. Pozorované hodnoty počas väčšiny rokov zodpovedajú všeobecnému predpokladu, že pracovné príjmy, nakoľko ide o ničím neupravované príjmy jednotlivcov, majú vyššiu variabilitu, ako je tomu v prípade ekvivalentných disponibilných príjmov domácností, ktorých výška je určená ako suma celkových príjmov domácností na jedného jej člena. Výnimčným je rok 2011 kde je variácia disponibilných príjmov vyššia ako variabilita pracovných príjmov. Táto situácia je spôsobená extrémne vysokou hodnotou ekvivalentného disponibilného príjmu jednej domácnosti, ktorej jediný člen mal príjem v roku 2011 zo starobných a pozostalostných dávok vo výške vyše 336 000 €. Vzhľadom na maximálne stanovenú výšku dôchodku, ktorý môže osoba poberať z prvého piliera dôchodkového zabezpečenia a nevyplácania dôchodkov z druhého piliera v roku 2010 je možné predpokladať, že ročné starobné dávky vo výške 334 916 eur predstavujú chybné vyplnený údaj. Získanie tohto vysokého príjmu mimo trhu práce spôsobilo, že variabilita a tým aj nerovnosť ekvivalentných disponibilných príjmov bola v danom roku vyššia ako u individuálnych pracovných príjmov.

Tabuľka 3: Základné charakteristiky príjmových položiek v EU-SILC 2011 (v €/rok)

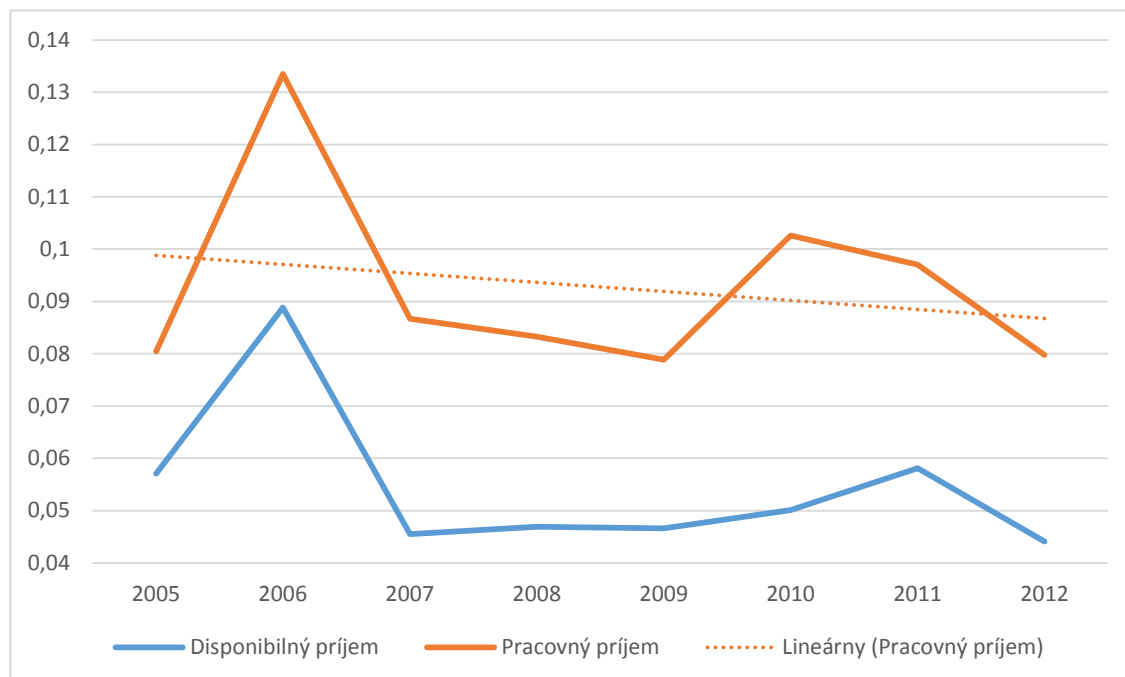
Descriptive Statistics						
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Coeff. of variation
Peňažný príjem zo zamestnania alebo jemu blízky príjem	13439	0	146 000	3838,06	5 598,95	1,46
Nepeňažný príjem zo zamestnania	13439	0	11 800	109,41	263,54	2,41
Nepeňažný príjem zo služobného auta	13439	0	3 500	6,35	96,08	15,14
Príspevky zamestnávateľa na sociálne poistenie	13439	0	8 242,50	884,97	1 152,52	1,30
Príspevky do individuálnych súkromných dôchodkových fondov	13439	0	4 200	29,59	118,257	4,00
Peňažné zisky alebo straty zo samostatnej zárobkovej činnosti (vrátane honorárov)	13439	-1 395	89 458	447,59	2 557,77	5,71
Dôchodok z individuálnych súkromných dôchodkových fondov (iný ako ten, ktorý je pokrytý ESSPROS)	13439	0	6 000	1,86	68,16	36,72
Dávky v nezamestnanosti	13439	0	22 200	33,73	354,93	10,52
Starobné dávky	13439	0	334 916	1033,96	3 453,24	3,34
Dávky pre pozostalých	13439	0	87 636	127,02	895,68	7,05
Nemocenské dávky	13439	0	5 186	15,69	166,46	10,61
Dávky v invalidite	13439	0	11 664	140,30	697,32	4,97
Príspevky na vzdelanie	13439	0	7 200	9,32	183,58	19,70

Prameň: SLOVSTAT, databáza EU-SILC 2011, vlastné spracovanie

Porovnávaním absolútnej výšky ako aj priebehu úrovne variačného koeficientu medzi disponibilnými a pracovnými príjmami populácie zároveň pozorujeme stav a vývoj Theilovho indexu pre $\alpha = 2$, ktorého výpočet je totožný s výpočtom korelačného koeficientu. Vývoj indexov obidvoch typov príjmu je značne podobný, čo je dané skutočnosťou, že takmer 7/8

nerovností trhového príjmu domácností, veličiny z ktorej sa odvodzuje disponibilný príjem domácností, má pôvod v nerovnostiach miezd a platov.

Graf 2 : Vývoj hodnôt Theilovho T indexu ($\alpha = 1$)

Prameň: SLOVSTAT, databáza EU-SILC, vlastné spracovanie

Priebeh Thielovho indexu pracovných príjmov pre $\alpha = 1$ má tiež podobný priebeh ako rovnaký index disponibilných príjmov aj spolu s anomáliou popísanou v rokoch 2010 a 2011 popísanou vyššie. Dlhodobý trend vývoja nerovností oboch typov príjmu je v sledovanom období klesajúci, pričom dlhodobý trend poklesu nerovnosti pracovných príjmov je pomalší ako je tomu u disponibilných príjmov.

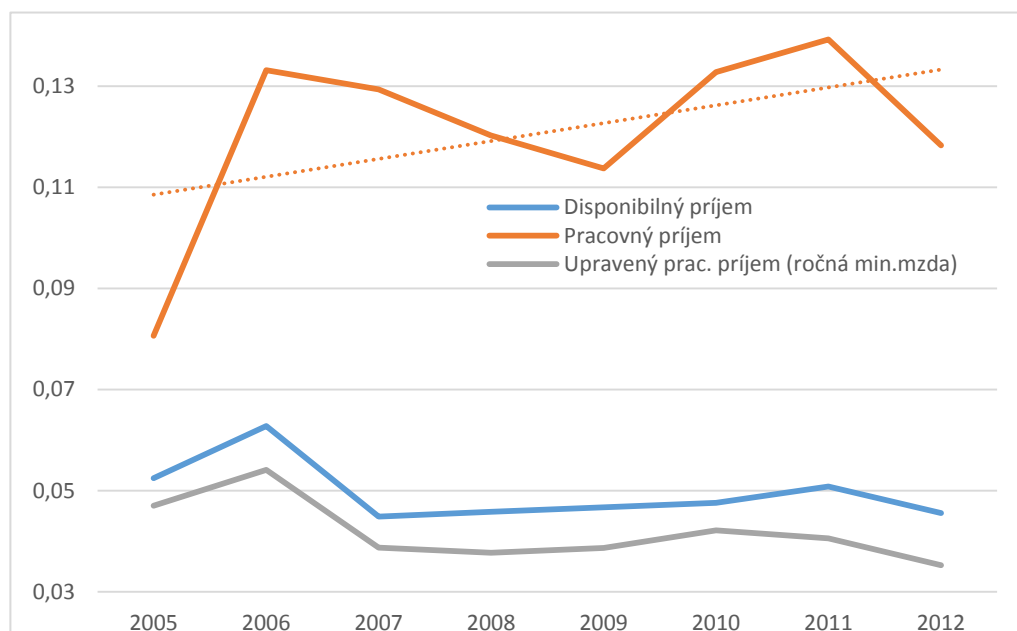
Vývoj nerovnosti pracovných príjmov sa začína podstatne odlišovať pri Theilovom indexe citlivom na nízko príjmové skupiny obyvateľstva kde sa jeho dlhodobý trend dokonca stáva rastúcim v porovnaní s mierne klesajúcim indexom disponibilných príjmov. Tento významný nesúlad má jednoznačne svoj pôvod v dolných častiach distribúcie príjmov kde sa často nachádzajú jedinci s veľmi nízkymi príjmami, keďže objektom skúmania nie sú iba osoby pracujúce štandardný pracovný čas, ale súčasťou databázy sú napríklad študenti alebo dôchodcovia s nižšími príjmami, pre ktorých má tento príjem odlišný význam a plní odlišný účel ako pre štandardných zamestnancov.

Existuje mnoho spôsobov ako štatistický súbor očistiť v prípade potreby o tieto nízke príjmy a dostať tak reálnejší obraz o nerovnosti pracovných príjmov relevantných vzhľadom na výskum situácie nízko príjmovej časti populácie a jej vzťahu k zvyšku príjmového spektra.

Nerelevantné dáta je možné odfiltrovať viacerými spôsobmi od zamerania sa výhradne na zmluvy na plný alebo polovičný pracovný čas, podľa vzdelávacej aktivity, veku, alebo na základe výšky príjmu.

Pri vyradení príjmov nižších ako je minimálna mesačná mzda v posledných štyroch rokoch síce dochádza k signifikantnému zníženiu hodnôt nerovností pracovných príjmov, kedy sa výrazne menia práve iba hodnoty indexu $T(0)$. V roku 2011 došlo vplyvom vyradenia najnižších príjmov k 38,5% zníženiu výšky Theilovho L indexu zatiaľ čo zvyšné dva sa menili iba o približne 4%. Najnižší zaznamenaný pokles bol v roku 2012 o 22,3%. Napriek tomu, že dochádza k poklesu hodnôt indexu vplyvom spomínaných úprav a vzdialenosť medzi krivkami sa dostáva približne na úroveň vzdialenosti medzi krivkami Thelovho T indexu (nerovnosti pracovných príjmov približne dvojnásobne väčšia ako nerovnosti disponibilných príjmov), vývoj upravených hodnôt nerovností pracovných príjmov zostáva naďalej rastúci.

Graf 3 : Vývoj hodnôt Theilovho L indexu ($\alpha = 0$)

Prameň: SLOVSTAT, databáza EU-SILC, vlastné spracovanie

Pokiaľ pracujeme s ročnou hodnotou minimálneho príjmu zistujeme, že hodnoty nerovností merané prostredníctvom Thielovho L indexu klesajú pod úroveň nerovností disponibilných príjmov domácností, čo sa dalo očakávať vzhľadom na skutočnosť, že došlo k výraznej redukcii štatistického súboru v dolnej časti rozdelenia. V štyroch rokoch došlo k odstráneniu viac ako 18% osôb z dôvodu nízkeho príjmu. Pokiaľ použijeme túto redukcii dát pri Theilovom T

indexe, zisťujeme, že nerovnosti pracovných príjmov sa dostávajú na úroveň nerovností disponibilných príjmov. Na základe toho môžeme skonštatovať, že v Slovenskej republike v oblasti nerovnosti pracovných príjmov sú najproblematickejšími príjmy obyvateľstva s nižším ako minimálnym príjmom.

Tabuľka 4 : Hodnoty Atkinsonovho indexu pre $\epsilon = 2$

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Disponibilný príjem	0,219	0,237	0,235	0,245	0,236	0,245	0,258	0,342
Pracovný príjem	0,402	0,688	0,753	0,716	0,709	0,735	0,777	0,698

Prameň: SLOVSTAT, databáza EU-SILC, vlastné spracovanie

Atkinsonov index umožňuje merať predpokladané straty blahobytu v dôsledku existencie nerovnosti príjmov. Ako je možné na prvý pohľad vidieť vývoj tohto indikátora je u oboch príjmových skupín zásadne odlišný. Táto skutočnosť môže byť spôsobená vysokou citlivosťou tohto indikátora aj v dôsledku zvolenia najvyššieho bežne používaného parametra $\epsilon = 2$, frekventovaným výskytom hodnôt v spodnej časti rozdelenia pracovných príjmov bezprostredne neovplyvňujúcich celkový blahobyt, a v neposlednom rade samozrejme existenciou relevantnej nerovností v spodnej časti oboch príjmových distribúcií. Hodnoty tohto indexu pre disponibilný príjem možno v dlhom období označiť za lineárne rastúce. Pri pohľade na neupravené hodnoty Atkinsonovho indexu pracovných príjmov, nie je určenie lineárneho trendu jednoznačné, keďže krivka pripomína tvar obráteného písmena U. Rastúci lineárny trend je možné síce nájsť, ale ten vysvetľuje iba necelých 37% variability zatiaľ, čo v prípade kvadratickej nadol otočenej trendovej krivky je jej vysvetľujúca schopnosť až vyše 72%.

Pri pohľade na hodnoty Atkinsonovho indexu v roku 2012, kedy sa k sebe hodnoty dvoch sledovaných príjmových distribúcií priblížili najbližšie od roku 2005, možno konštatovať, že z hľadiska disponibilných príjmov by mohla slovenská spoločnosť dosiahnuť súčasnú úroveň blahobytu pri 65,8% celkového objemu príjmov za predpokladu, že by tieto príjmy boli rozdelené rovnomerne. V hypotetickej situácii kedy by nedochádzalo k akejkoľvek redistribúcií príjmov, by sa úroveň takého blahobytu mohla dosahovať pri iba 30% objeme rovnomerne distribuovaných príjmov.

ZÁVER

Nerovnosť príjmov v slovenskej spoločnosti ako celku nepredstavuje vzhľadom na hodnoty najpoužívanějších indikátorov slúžiacich na medzinárodnú komparáciu zásadný problém. Vývoj agregovaných indikátorov nerovnosti disponibilných príjmov v čase je najviac ovplyvnený vývojom v hornej časti príjmovej distribúcie. Napriek tomu, že nerovnosť disponibilných príjmov vykazuje klesajúci trend, rýchlosť tohto poklesu sa s presunom do nižších častí distribúcie príjmov zmierňuje. Vývoj nerovnosti pracovných príjmov je tiež formovaný extrémne vysokými hodnotami v niektorých rokoch, ale zároveň existuje aj významne vysoký rozptyl hodnôt pracovných príjmov v dvoch spodných deciloach príjmového rozdelenia, čoho dôkazom je výrazný pokles úrovne nerovností meranej prostredníctvom Theilových T a L indexov v prípade vylúčenia osôb s nižšími príjmami ako je hodnota minimálnej ročnej mzdy.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Atkinson, A. B. On the Measurement of Inequality. *JOURNAL OF ECONOMIC THEORY*. 1970. pp. 244-263. Dostupné na: [http://darp.lse.ac.uk/papersdb/Atkinson_\(JET70\).pdf](http://darp.lse.ac.uk/papersdb/Atkinson_(JET70).pdf) [citované 7. marca 2014].
2. Labudová, V. Miery generalizovanej entropie. *Forum Statisticum Slovacum*. Bratislava : Slovenská štatistická a demografická spoločnosť. 2013. pp. 98-103. ISSN 1336-7420.
3. Labudová, V. Miery príjmovej nerovnosti. *Nerovnosť a chudoba v Európskej únii a na Slovensku*. Košice : Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Košiciach. pp. 107-112. ISBN 978-80-553-1225-5.
4. Labudová, V. – Pacáková, V. Regionálna analýza výdavkov domácností Slovenskej republiky v rokoch 2004-2008. *Analýza a modelování finančního potenciálu českých (slovenských) domácností*. Praha : VŠE. 2010. pp. 61-72. ISBN 978-80-245-1753-7.
5. Maio, F. *Income inequality measures*. US National Library of Medicine. 2007. Dostupné na: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2652960/> [citované 7. marca 2014].
6. SLOVSTAT. databáza *EU-SILC 2005*.
7. SLOVSTAT. databáza *EU-SILC 2006*.
8. SLOVSTAT. databáza *EU-SILC 2007*.
9. SLOVSTAT. databáza *EU-SILC 2008*.
10. SLOVSTAT. databáza *EU-SILC 2009*.

11. SLOVSTAT. databáza *EU-SILC 2010*.
12. SLOVSTAT. databáza *EU-SILC 2011*.
13. SLOVSTAT. databáza *EU-SILC 2012*.
14. WORLD BANK. *Technical Note: Inequality measures and their decompositions.*: Dostupné na: http://siteresources.worldbank.org/INTPA/Resources/tn_measuring_inequality.pdf [citované 7. marca 2014].

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Miroslav Tkáč, Ing.

Katedra sociálneho rozvoja a práce

Národohospodárska fakulta

Ekonomická univerzita v Bratislave

mirec.tkac@gmail.com

RECENZIA

SIKA, Peter: **Nový rozmer dôchodkovej politiky a reformy v Slovenskej republike.**
Bratislava: EKONÓM 2013

Tomáš Pogány

V roku 2013 sa dostala nová publikácia autora Katedry sociálneho rozvoja a práce Ekonomickej univerzity v Bratislave s názvom *Nový rozmer dôchodkovej politiky a reformy v Slovenskej republike*. Je určená študentom ekonomických a iných spoločensko-vedných fakúlt ako aj odbornej a laickej verejnosti.

Súčasný vývoj vo svetovom hospodárstve je charakteristický rastom významu informácií, vedomostí a inovácií ovplyvňujúcich ekonomickú realitu, vznikajú nové ekonomické javy, problémy a otázky, ktoré predstavujú výzvu pre ekonomickú teóriu. Vedecká monografia z hľadiska svojho obsahu rieši otázky makroekonomickej stability v spojitosti s udržateľnosťou verejných financií s osobitným zreteľom na dôchodkový systém. Monitoruje a predvída hybné sily slovenskej ekonomiky, medzi ktoré bezpochyby dôchodkový systém patrí. Často krát zložitá ekonomická realita si priam vyžaduje zvládnuť dôchodkový systém, oboznámiť sa so základným vývojom. Recenzovaná publikácia vychádza z teoretického vymedzenia dôchodkového zabezpečenia a sústreďuje sa na prípravu konkrétnych opatrení, ktoré zlepšujú udržateľnosť a stabilitu dôchodkového systému a kvalitu života občanov SR. Venuje sa predovšetkým mimoriadne aktuálnym otázkam vývoja dlhovekosti na Slovensku, ako aj v rámci EÚ. Nárast počtu starších osôb – osôb v postproduktívnom veku.

Autor rozdelil spracovanú tematiku do siedmich kapitol, ktoré sú systematicky roztriedené a vytvárajú historický prierez vývojom dôchodkovej politiky a dôchodkovej reformy na Slovensku od jeho vzniku až po súčasnosť. Základný text je vhodne a prehľadne členený do jednotlivých kapitol, pričom každá kapitola výstižne zachytáva hlavné myšlienky, ktoré majú napomôcť študentom a čitateľom lepšie sa zorientovať v danej problematike. Prvé tri kapitoly sa venujú počiatku vzniku dôchodkového zabezpečenia a dôchodkových systémov. Kde autor poukazuje aj na modely, typológiu dôchodkových systémov, demografický vývoj ako aj legislatívne východiská dôchodkového poistenia. Autorovi sa podarilo vyzdvihnúť hlavné myšlienky a závery, ktoré predznamenal proces vzniku dôchodkového zabezpečenia a dôchodkových systémov. Publikácia nie je zameraná len na vývoj, ale aj na fiškálnu udržateľnosť dôchodkového systému, vplyv krízy na zhodnotenie majetku vo fondoch starobného dôchodku. Práve v tejto kapitole sa zameriava na pozitívne a negatívne črty štruktúry

portfólia fondov a sporiteľov starobného dôchodku. Predposledná kapitola umožňuje spoznať medzinárodné porovnanie dôchodkových systémov vo vybraných štátoch uskutočňujúcich dôchodkovú reformu. Z hľadiska súčasnej celosvetovej situácie, študentov, čitateľov a ďalšiu odbornú a laickú verejnosť isto nadchne posledná kapitola číslo sedem, ktorá približuje návrhy na zlepšenie finančnej udržateľnosti dôchodkového systému. Veľmi podrobne sú vysvetlené opatrenia k zvýšeniu kvality života občanov.

Za osobitný prínos vedeckej monografie považujem poukázanie na ekonomickú hrozbu, ktorá aj podľa autora bude mať ďalekosiahle a nezvratné účinky. Táto ekonomická hrozba je starnutie populácie. Ťažisko vedeckého výkladu je zamerané na dôchodkovú reformu, na analýzu dôchodkového systému a činitele, ktoré ju ovplyvňujú.

Svojím obsahom je napojená na výskumné projekty VEGA č. 1/0330/11 „Sociálne nerovnosti a ich regionálny rozmer v SR“ a VEGA č. 1/0103/12 „Trh práce vo väzbe na ekonomický rast v kontexte spoločensko-ekonomických zmien“.

Vedecká monografia s názvom Nový rozmer dôchodkovej politiky a reformy v Slovenskej republike je spracovaná na vysokej odbornej a didaktickej úrovni, užitočné súhrnné informácie, ktoré preukazujú viacročnú aktivitu autora v danej oblasti. Vedecká monografia poslúži širokému okruhu záujemcov o problematiku dôchodkovej politiky a dôchodkovej reformy. Bezpochyby je prínosom pri objavovaní a spoznávaní fascinujúceho sveta ekonomickej praxe.

Ing. Tomáš Pogány

výkonný redaktor SEO

Ekonomická univerzita v Bratislave

Národohospodárska fakulta

Katedra sociálneho rozvoja a práce